

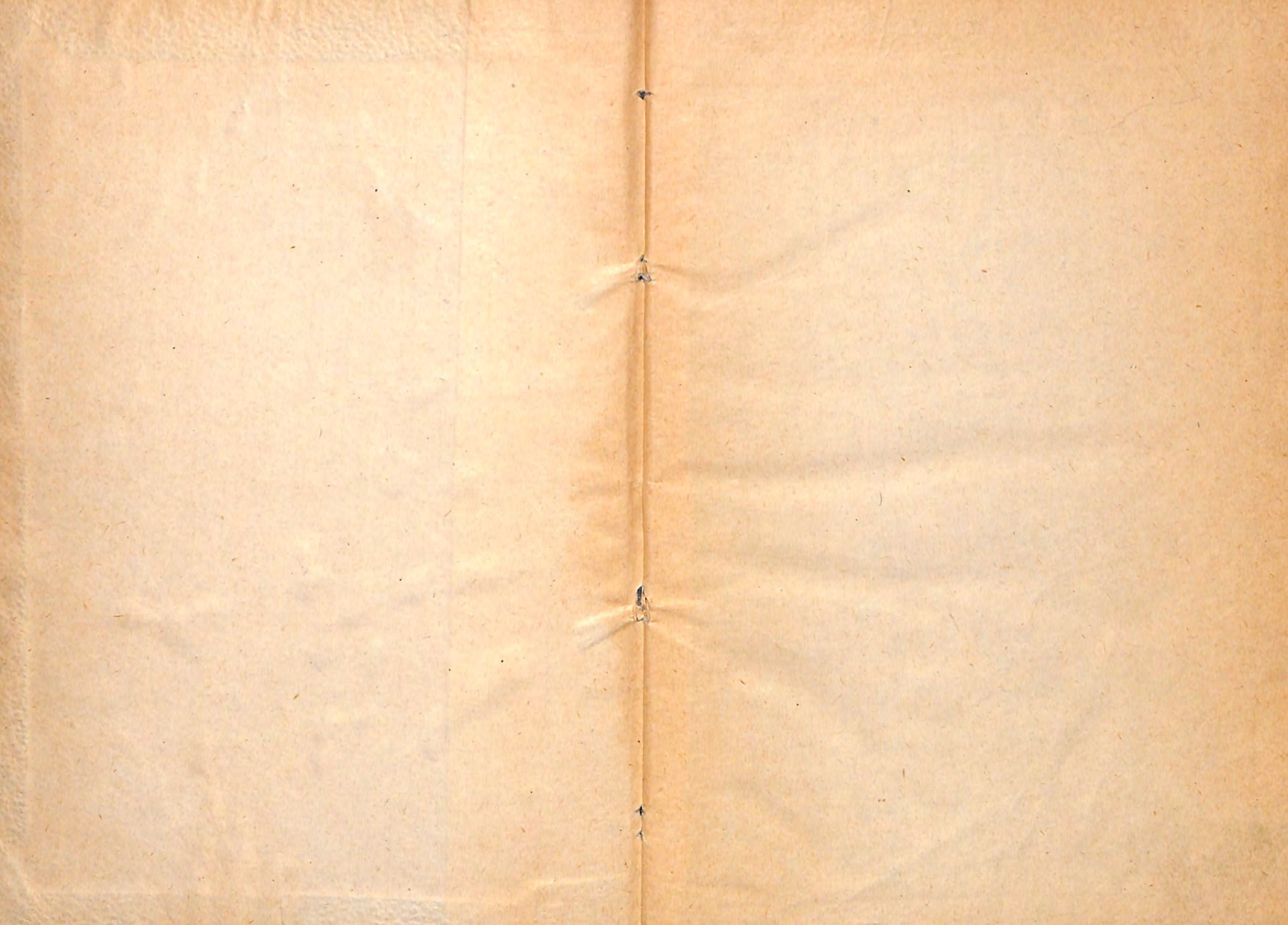
23378

Շիրիկի և
Փարիսանի
հեքիաթը

Աւեր-պու 1910

34-35

Ե-64

Am - 1933 ^{Dyn.}
 2. 11. 4. 27

ms

, 1910

Արմ.

3-5149a

Հրատարակ. Ա. Մալխասեանցի

894.35

Ը-64

ՇԻՐԻՆԻ ԵՒ ՖԱՐՀԱՏԻ

ՀԵՔԵԱԹԸ

Հայերէն երգերով

ՓՈԽԱԴՐՆՑ ԹԻԻՐՔԵՐԵՆԻՑ

Ա. Ղ. Է. Բ. Մ. Ե. Թ. Ա. Բ. Ե. Ա. Ե.

ИHB. № 22472

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐԱԳՈԼ

ՏՊԱՐԱՆ Ա. Մ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

1910

ՇԻՐԻՆԻ ԵՒ ՖԱՐՀԱՏԻ

ՀԵՔԵԱԹՂ

Հին աշուղներն ու պատմողները այսպէս են պատմում, թէ պարսկաստանում Խօրոսան անունով մի մեծ ու համբաւաւոր քաղաք կար, որը գեղեցիկ և առողջարար ոգու ջուր ունէր. շուրջը այգի—այգեստան և ծաղկոց ու պարտէզ, իսկ ամեն մի այգու ու պարտէզի միջից մի մի կարկաչահոս առու ու վտակ էր հոսում:

Քաղաքի չորս կողմը ընդարձակ դաշտեր ու անապատներ էին մարգագետիններով ու դալարիներով ծածկուած, որոնց մէջ լիքն էին ու կը փայլէին շուշանը, մանիշակը և կարմիր կակաչը:

Այս քաղաքի բոլոր բնակիչները քէֆի և ուրախութեան հետևող ու կարօտ մարդիք էին: Միևնոյն ժամանակ երկու սեռն էլ—արու և էգ—հաւանարապէս չափազանց գեղեցիկ ու տեսքով էին, այնպէս որ՝ մէկի երեսին մտիկ տալիս՝ մարդ կապուէր կը մնար և գերի ու ստրուկ կը դառնար նրան:

Այս երկրի տէրն ու թագաւորը և կառավարիչ իշխանը մի բամբիշ—մի թագուհի էր, որովհետև երկրի թագաւորը վաղճանուած միջոցին, արու ժառանգ չէր թողել. այդ

44448- աւ.

29410-67

2003

սլատճառով էլ գահը ժառանգեց նրա դուստրը: Իսկ այս թագաւորող բամբիշը անուանվում էր Մէհմինա դշխոյ:

Սա մի քանի հատ խելքը գլուխը ու բանագէտ նախարար—մախարարներ ունէր: Եւ այդ իսկ թագուհու լաւ ու բարեկեցիկ կառավարութիւնից, ամբողջ ժողովուրդը գոհ էր և անդորր ու խաղաղ կեանք էր վայելում: Որովհետեւ շատ զօրք ու պատերազմական պատրաստութիւններ ունէր: Այդ պատճառով էլ հարեան ու մօտիկ դրացի շահերն ու կառավարիչները վախենալով ու կասկածելով Մէհմինա դշխոյից, ամեն տարի թանկագին ընծաներ էին ուղարկում նրան:

Այս Մէհմինա դշխոյն մի եղբօր աղջիկ ևս ունէր, որին Շիրին էին անուանում: Նրա պէս գեղեցկութիւն՝ աշխարհում ոչ ոք չուներ. աչքերը հմայող, թերթերունքները որպէս նետ, ունքերը աղեղնաձև, պարանոցը կարապիւմի խօսքով, դէմքը մի լսի կտոր և հասակը որպէս մի նորատունկ նոճի: Դեռ ևս 13—14 տարեկան հասակում, նա իւր գեղեցկութեամբ ու դիրքով ամբողջ քաղաքին յայտնի էր, որպէս մի մարմնացած գեղեցկութիւն: Որի համար ժամանակակից բանաստեղծները հետեւեալ գողտրիկ տողերն էին նուրբել նրան. —

Նախաստեղծ մարդուց սկսած—

Աշխարհ չի եկել քեզ նման մի գեղեցիկ.

Բարբառն անուշ, խօսքը անուշ,

Ինքը անուշ, նայուածքն անուշ մի գեղեցիկ:

Մէհմինա դշխոյն Շիրինին շատ էր սիրում, այդ պատճառով էլ միաքը դրեց որ մի գեղեցիկ, վայելուչ ու սրտազրաւ ապարանք (քեօշք) կառուցանել տայ նրա համար: Կանչել տուեց ճարտարապետին. որ մի խելացի, լաւ արուեստ-

տագէտ ու բանիբուն մարդ էր, և ասաց նրան. — «Ով ճարտարապետ, մտադիր եմ Շիրինի համար մի փոքրիկ, բայց գեղեցիկ ապարանք շինել տալ, սակայն մի այնպիսի շինուածք, որ նմանը աշխարհումս չը ճարուի» ասելուն պէս՝ ճարտարապետը խոնարհ երկրպագութիւն տալով ասաց. — «Հրամանը իմ թագուհունն է»:

Այս կարճ պատասխանը խիստ հաճոյ թուելով թագուհուն, ճարտարապետին մի մեծագին ընծայ պարգևեց:

Ճարտարապետը թագուհու մօտից դուրս գալով, սկսեց պատրաստութիւններ տեսնել: Գործին հմուտ վարպետներ վարձեց ու գործը այնպէս պատշաճաւոր կերպով յառաջ տարաւ, որ մի քանի ամսուայ ընթացքում շինեց ու լրացուց: Իսկ այնուհետեւ պատերի նկարելն ու զարդարանքը լանձնաւորուեցաւ այդ քաղաքում յայտնի անուն ու մեծ համբաւ ունեցող նկարիչ Պէհգատ վարպետին որ նկարէ:

Այս նկարչին Ֆարհատ անունով մի տասնուհինգամեայ որդի կար, որ հօրից ոչ պակաս շնորհալի վարպետ էր: Վայելուչ հագնուած, խաժակն, սև ունքերով, սպիտակ—մարմարագոյն երեսով, ընչացքը մրայօն, լայնաթիկունք, բարձրապարանոց: Մի խօսքով մարմնակաւ ամեն տեսակ գեղեցկութեամբ օժտուած մի արարած, կամ լուսնի ճառագայթներով պսակուած մի չքնաղ էակ էր նա... այնպէս որ՝ մէկ անգամ նրա երեսին մտիկ տուողը, ուշք ու մտքից դուրս 4ը դար:

Այսպէս, հայր ու որդի միասին սկսում են այդ ապարանքը նկարել: Իսկ նազանի Շիրինը մի օր ցանկանում է ապարանքը տեսնել: Այդ օրը յարմար համարելով, Մէհմինա դշխոյն Շիրինի հետ միասին գնում են դէպի ապարանքը:

Շիրինը այդ ապարանքում ման եկած միջոցին, լանկարձ աչքն առնում է նկարչի որդուն—Ֆարհատին... նոյն ժամայն սրտով ու հոգւով և խելքով ու մտքով սիրահար-

վում է նրան... Եւ հազիւ հազ զսպելով իրան, ճարտարապետին ծածուկ հարցնում է. — «Քանի նկարիչներ են սրանք»:

— Երկու, տիրուհիս, պատասխանում է ճարտարապետը, այն էլ հայր ու որդի են. հոր անունը Պէհզատ է, իսկ որդուն Փարհատ են անուանում:

Երբինը սրանց բաւականին շնորհք ու բարիք է ցոյց տալիս, իսկ Փարհատին մասնաւորապէս այնքան պատիւ ու յարգանք է մատուցանում, որ նկարագրել անկարելի է:

Այդտեղից Երբինը Մէհմինա դշխոյի հետ վերադառնալով պալատ, սկսում է խորհրդաւոր կերպով — այլ և այլ ակնարկութիւններով խօսք ու զրոյց բաց անել և մի կերպ հասկացնել դշխոյին, որ իւր սրտի մէջ սիրոյ կայծն արդէն սկսուել է բորբոքուել ու այլ ևս բաւականաչափ համբերութիւն ու ժուժկալութիւն չունի տանելու:

Երբեմն էլ, իբր թէ անմեղաբար հետեւեալ տողերն է դշխոյի մօտ ինքն իրան մըմնջում. —

Ներսս մի բան բորբոքում է,
Բայց թէ ինչ է, այդ չը գիտեմ,
Կարծես սիրտըս կըծոտում է,
Գիշեր ցերեկ անհանգիստ եմ:

Գեղեցկութիւն, փառք ու պատիւ,
Կարծես ինձանից փախչում են,
Հազարգունեան վարդն ու ծաղիկ,
Փախչում, ինձանից թաքչում են:

Ոչինչ չի երևում աչքիս,
Ոչ ապարանք, ոչ ճոխութիւն,
Միշտ աչքիս առաջ կայնած է,
Մի աննման գեղեցկութիւն:

Մի օր էլ, մի պատրուակով, ոսկուց պատրաստած մի ակնազարդ նարինջ առաւ ու նախանձորդ չարկամների աչքից հեռու մնալու համար, այդ փափկասուն արարածը պարտիզում թփերի տակ մի տեղ ծածկուելով սպասեց այնքան, որ կարողանայ իրան Փարհատին մի կերպ ցոյց տալ: Այդպէս էլ եղաւ: Բայց Փարհատը ինքն. իրան մտածում էր. «Հսլա տեսնենք թէ սրա ծայրն ուր կերթայ»:

Այդ միջոցին Երբինը իւր ձեռքի ակնազարդ նարինջը գլորելով դէպի Փարհատը՝ ինքը յետ քաշուեց — ծածկուաւ: Իսկ Փարհատը, առանց թողնելու որ գետնին վայր ընկնի, իսկոյն ձեռքով բռնեց. և հանդէպը Երբինին նկատելով, նոյն ժամայն նրա սիրուց բռնուելով՝ ինքն էլ նրա վրայ սիրահարուեց:

Երբինը այդ փոքրիկ միջադէպից համոզուեց, թէ ինչ կատարուեցաւ, և Փարհատի իւր վրայ սիրահարուելը նկատելով, այնուհետեւ այլևս այնտեղ չը մնաց, այլ լուռ ու մունջ քաշուեցաւ դէպի իրանց ապարանքները:

Իսկ Փարհատը մինչև երեկոյ ժամանակը ախուժակով անցկացրեց, ու մթնելուն պէս տուն վերադարձաւ... Բայց մինչև լուսանալը աչքերին քուն մօտ չեկաւ, իսկ այգեծառին հօրից երեք ժամ յառաջ վերկացաւ գնաց գործատեղին ու սկսեց իւր գործը շարունակել և հետոն էլ հետեւեալ տողերը մըմնջաւ. —

Օտար պարտիզում մի ծաղիկ,
Ուշ ու միտքս իրան գրաւեց
Տեսքը սիրուն, հոտն անուշիկ,
Կուրծքիս մէջը կայծեր ցանեց:

Մի հատիկ է — ուրիշ չկայ,
Ինչպէս անեմ, որ ձեռքս ընկնի,

Արդեօք մին էլ աչքիս կգայ,
Որ պայծառ օրս չը խաւարի:

Ոչ արեւը, ոչ էլ լուսինն,
Այդ ծաղկի չափ գեղեցիկ չեն,
Տեսքը գրաւիչ նման կուսին,
Աչքերը պայծառ աստղիկ են:

Փարհատ, մէկ էլ բաղդ կունենանս,
Այդ պայծառ աստղը տեսնելու,
Ի՞նչ երջանիկ ժամ կը լինի...
Այդ ծաղիկը հոտոտելու:

Շիրինի սէրը նորից բորբոքուելու ու իրան այրելու միջոցին, այս անգամ դարձեալ մի ոսկէ լիմոն առնելով, յուշիկ յուշիկ գնում է դէպի պարտէզ, իբր վարդենեաց մէջ պտտելու համար, բայց յարմար միջոցին աչք ոսկէ լիմոնը գցում է դէպի Փարհատին: Իսկ ցաւագնած Քարհատը Շիրինին տեսնելուն պէս, նկարչական վրձինը ձեռքից վայր ընկնելով ինքն ուշաթափվում է:

Շիրինը այս անակնկալ դէպքը տեսնելով, աճապարանօք իսկոյն դառնում է տուն: Բայց Քարհատը մի փոքր յետոյ ինքն իրան ուշքի գալով, առաջուան պէս—նոյն օրը ծանր հիւանդի նման տքտքալով և ախուժախով է անցկացնում ու երեկոյեան տրտում տխուր կրկին վերադառնում տուն, և խոր մտածմունքի անձնատուր լինում:

Մի քանի օր յետոյ, Շիրինի համբերութիւնը դարձեալ հատնում է—ժուժել չի կարողանում: Յարմար միջոց գտնելով, վազում է դէպի պարտէզ Քարհատին տեսնելու համար, իսկ ցաւագնեալ Փարհատը, Շիրինին տեսնելուն պէս, դարձեալ ուշաթափ է լինում: Քարհատի ուշագնաց եղած միջոցին, Շիրինը մօտենալով նրան մի քանի համբոյր է դրօշ-

մում երեսին ու ճակատին և յետագայ տողերը զրելով, գնում է Փարհատի գլխատակը ու ինքը թողնում հեռանում:

Զիտեմ, հոգիաւ ես, թէ մի հրեշտակ,
Որ իմ խելքս առար, ինձ թողիր դարտակ,
Իմ ցաւերիս տեղեակ լինողն էլ չիտէ,
Որ սիրոյ գերի դառնողը՝ իսկ որ անմիտ է:

Իմ սիրտս քեզ առար, քուկդ ինձի տուիր,
Անուշ սիրականս, խնդիրըս լսիր,
Ուխտէ մինչի մահըդ սրտակից մնալ,
Տուած ուխտից ու խօսքից յետ չդառնալ:

Այսօրուանից կեանքս քեզ եմ նուիրում,
Ջիւան ջանքս մատաղ անել խոստանում,
Թէ Զիրինիս անկեղծ սրտով կսիրես,
Այս ծաղկոցում շուտ շուտ արի ինձի տես:

Մի փոքր յետոյ Փարհատի խելքը գլուխը գալով, և վերոյիշեալ թուղթը գլխատակից գտնել կարգաւուց յետոյ, դարձեալ սկսում է ախուժախը: Միևնոյն միջոցին, խառը ոսկեգոյն ու ծիրանեգոյն ներկերով նկարում է Շիրինի կենդանադիր պատկերն ու առաւօտնից մինչև երեկոյ նրան մտիկ տալով, ինքն իրան մխիթարվում և զօր ու գիշեր աչքերից արտասուքի փոխանակ արիւն թափում: Այսպէս, Շիրինի համար օր աւուր հալվում—մաշվում ու հետզհետէ գոյնը թօթափում է: Բայց մի օր յանկարծ մի պատրուակով դարձեալ մտնում է արքունական պարտէզը վարդենեաց մէջ, նստում է այնտեղ թփերի տակ ու աչքը գցելով դէպի արքունի ապարանքի դռներն ու լուսամուտները, ուր իւր սրտի սիրելին էր գտնվում, մեղմ ու անուշ եղանակով այս գրաւիչ երգն է երգում.—

Թռչնակս եկել է ծաղկոցն է մտել,
 Ափսոս, այգեպանիս քնած է գտել,
 Դրով—[Թղթով ուխտ ու պայման է դնում,
 Տուած խօսքը մինչի մահը չը սըտել:

Երգում եմ Արարչի սուրբ անունովը,
 Հաւատարիմ մնալ սիրելոյս քովը,
 Թէ ուխտազանց լինիմ տուած պայմանիս,
 Թող իւր ձեռքով տանի զցէ սև ծովը:

Իմ քաղցրիկ տիրուհիս սիրոյ պատահեց,
 Ախ քաշելով սաստիկ ողբաց ու լացեց,
 Գեղեցիկներն իրանց սիրածը առան,
 Փարհատն էլ չքնաղ Չիրինին վիճակուեց:

Երգն աւարտելով—երբ զբաղմունքի հետ էր, միւս
 կողմից խղճալի Փարհատը կարծես մի սոխակի կամ դեղ-
 ձանիկի ձայն ու դալլալիկ լսեց և կենդանութիւն ստացաւ:
 Այս դէպքից համբերութիւնը հատնելով՝ իսկոյն հետևեալ
 երգը երգեց, որին պատասխանում էր Շիրինը.—

Գեղեցիկները քաղցր են,
 Ամեն ժամանակ քաղցր են,
 Ես նրան քաղցր ասացի,
 Բայց իմ հոգուց էլ քաղցր են:

Շ ի ր ի ն

Կտրիճին ծառայ դառայ,
 Վառայ ու մոխիր դառայ,
 Թռչնի լեզու չիտէի,
 Այժմ մի սոխակ դառայ:

Փարհաս

Մէրը սիրտս այրում է,
 Այրում ու խորովում է,
 Ի՞նչ յանցանք է որ ասեն,
 Փարհատը Չիրինին սիրում է:

Շ ի ր ի ն

Սիրտս քեզ եմ նուիրել,
 Հոգիս էլ հետը տուել,
 Այգպէս անելով՝ ես չեմ—
 Ոչ ոքի տուն աւերել:

Փարհաս

Կաց—շատ ապրի գեղանի,
 Ու բնաւ հոգ մի անի,
 Փարհատը ամբողջովին,
 Թող քեզի մատաղ լինի:

Չ ի ր ի ն

Կեանքիս հատոր, հոգոյս կէս,
 Անմեղ իջիր ասպարէզ,
 Շիրինը քեզ աղախին,
 Դու ման արի աղի պէս:

Այս տողերն ասելուց յետ, Շիրինի համբերութիւնը
 հատնելով, իսկոյն գալիս զրկախառնվում են միմեանց ու
 այսպէս մի ժամանակ սիրալին յոռի յափշտակութեան 'մէջ
 մնում քարացած ու անշարժ: Մի փոքր ժամանակից յետոյ,
 մի քիչ սթափուելով ու ինքն իրանց ժողովելով, սկսում
 են անուշ անուշ խօսք ու զրոյց անել: Այդ միջոցին մէկ էլ
 յանկարծ Շիրինը վեր է կենում և ուղղակի վերադառնում

է ապարանք. իսկ խղճալի Ֆարհատը այնուհետեւ միայնակ մնալով, գիշերներն սկսում է երգեր յօրինելով ու երգելով զբաղուել: Այդ երգերից ահա մի փոքրիկ նմուշ.—

Սրտակոտոր տխուր կայնած,
Մտիկ տալով զբաղւում եմ,
Ուրիշ զբաղմունք չունեցած,
Հալով—ողբով զբաղւում եմ:

Խեղքս գլխիցս գնում է,
Մնում եմ շուար մոլորուած,
Ուշքս խելով տանում է,
Զի թողնի տեղում բոլորուած:

Այս նեղ օրից երբ դուրս կգամ,
Որ խեղճ հոգիս հանդստանայ,
Ֆահրատ, գիտցիր որ ամեն մարդ,
Արածի չափով կըստանայ:

Ինչ և իցէ, այժմ այդ ապարանքը բոլորովին պատ-
րաստ էր: Ճարտարապետը բոլոր աշխատաւորներին արձա-
կելուց յետոյ, Մէհմինա գշխոյն Շիրինի հետ միասին եկան
տեսնելու և շատ սիրեցին ու հաւանեցան: Այդ միջոցին
գշխոյն մտադրուեց, թէ և աւելի փոքր, բայց մի այսպիսի
ապարանք ևս շինել տալ, միայն թէ սրանից առաւել գե-
ղեցիկ ու փառաւոր լինէր:

Մէհմինա գշխոյն, ճարտարապետին հրապուրելու հա-
մար, առ երեսս գովեց նրան. — «Ապրիս, ասաց, շինածդ ա-
պարանքին շատ հաւանեցանք. սակայն սրա հանդէպ մի
ուրիշ փոքր ապարանք ևս պիտի կառուցանես, որ սրանից
ամեն բանով գերազանց ու հոյակապ լինի, թէ ճարտարա-
պետակոն և թէ նկարչական գեղարուեստի ճաշակով:

— Հրամանը իմ թագուհունն է, ասաց ճարտարապետը
ու հէնց հետեւեալ օրը ձեռնարկեց շինութեան և մի քանի
ամսուայ ընթացքում լրացուց: Այնուհետեւ նկարիչ Պէհ-
զատը իւր որդի Ֆարհատի հետ միասին եկան ներկելու ու
նկարելու այդ նոր ապարանքը. որի գեղեցիկ լինելու մասին,
ոչ մի ծախք չէր խնայած:

Շիրինի խնամակալը երկու սիրահարների միմեանց հետ
ունեցած գաղտնի յարաբերութեանը մասամբ տեղեակ լինե-
լով, սկսեց առանձնապէս հսկել նրանց վերայ և շատ ան-
գամ իւր մտքումը մտածում ու ասում էր. — «Մի նկարչի
որդուն, մի թագաւորի աղջիկ, ի՞նչ արժան ու վայել է»:
Այսպէս մտածելով տատանվում էր և շարունակ ծածուկ
հսկում նրանց արարքներին ու հետքերին:

Միով բանիւ, երբ ապարանքի շէնքը իսպառ աւարտ-
վում է. նկարիչները նոյնպէս իրանց վերաբերեալ գործը
աւարտելով թողնում հեռանում են: Այդ միջոցին Մէհմինա
գշխոյն Շիրինի հետ միասին, մի օր գալիս են ապարանքի
մէջ զբօսնելու և նրա շէնքն ու նկարչական զարդերը տես-
նելու... և նրանց շատ հաւանելով՝ գովում են թէ ճար-
տարապետին և թէ նկարիչներին:

Չմոռանանք ասել, որ Ֆարհատը, սիրոյ կայծը մէջն
ընկած օրից, ոչ մի բան անուշադիր չէր թողնում: Գործն
աւարտած օրը, հետեւեալ երգը գրեց մի թղթի վերայ ու
յարմար րոպէին ծածուկ տուեց ձիրինին. —

Փշոտ աշխարհումը ապրել դժար է,
Մնաս բարով անգին, անուշիկ ձիրին,
Թէ և սիրտս ամեն բանի յօժար է,
Միայն բեզ հետ ապրեմ, քնքուշիկ ձիրին:

Մեր սիրուելու հեղինակը դու ես դու,
Սրտիս մէջը հրդեհ դրիր ահարկու,

Պատկածում եմ որ մէկն էդնի բանսարկու,
Անմուրազ թողնի մեզ, չնաշխարհիկ ձիրին:

Սիրտս քեզ եմ թողնում, կամքս կամքիդ տակ,
Քեզ գրաւ եմ տալիս հողիս անապակ,
Եթէ այդ էլ բաւական չէ, իմ հողեակ,
Գերիդ իմ գլխովին, նաշխունիկ ձիրին:

Թշուառ կյնենք, եթէ միմեանց մոռանանք,
Աւելի վատ, թէ որ ուխտից հեռանանք,
Ի՞նչ մեծ բաղդ է, երբ իրար հետ ծերանանք,
Միակ նպատակս է, գեղեցիկ ձիրին:

Մեռնելս ու ապրելս քեզնից է կախուած,
Մի երկմտի—դու հաւատաւ անկասկած,
Ֆարհատս կեանք կուգեմ քեզ մինչ կատարած,
Ապրի ուրախ կեանքով, իմ թռչնիկ ձիրին:

Այգտեղից արքունիք վերադառնալիս, ճանապարհի վերայ մի մեծ քարաժայռ են նկատում: Այդ քարաժայռը վերցնել տուած միջոցին, աակին մի ջրհոր է յայտնվում, որի մէջ բաւականին քանակութեամբ ջուր կար... Քաշել են տալիս ջրից, խմում տեսնում են, որ մի պատուական ու քաղցրահամ սառը ջուր է. այնպէս որ՝ կարծես թէ մեղրախառն օշարակ, կամ երկնային անմահական նեկտար լինի:

Այգտեղ Նիրինը սրտի խորքից մի ախ քաշելով ասում է. — «Երանի թէ այս ջուրը մեր ապարանքի մօտը լինէր, ինչ լաւ բան կը դառնար»:

Այս խօսքի վրայ Մէհմինա դշխոյն իսկոյն բոլոր վարպետներին դարձեալ հաւաքում է ու մի օր յառաջ այս ջուրը ապարանք հասցնելու համար խորհուրդ հարցնում:

— Տէր թագուհի, բոլոր վարպետները միաբերան պա-

տասխանում են, ձեր ասածը ոչ մի հնարաւորութիւն չունի. որովհետեւ ձեր ապարանքի ու այս ջրի մէջտեղը բազմաթիւ լեռներ ու բլուրներ կան, որոնք գործին մեծ խոչնդոտ ու արգելք են հանդիսանում»:

Մէհմինա դշխոյն վարպետներից այս բացասական պատասխանն ստանալով, իսկոյն երկրի մունետիկներին հաւաքում է ու պատուէր տալիս, որ գեղ ու քաղաք—ամեն տեղ—իր անունով յայտարարեն, թէ ով որ կարողանայ այս սարը քանդել—շրջել ու ջուրը հասցնել մինչև արքունի ապարանքը, ինչ խորհուրդ ու նպատակ որ ունենայ, բոլորը անթերի կը կատարեմ:

Այս գործի ծանրութիւնն ու դժուարութիւնը ինկապի առնելով, ոչ ոք չէր վստահանում ու սիրտ անում մօտենալ ձեռնարկելու՝ բացի Ֆարհատից, որ մօտենալով մունետիկներին՝ ականջներից ծածուկ ասաց. — «Ես այն ջուրը ձեր ուղածի պէս տեղ կը հասցնեմ»:

Իսկոյն մունետիկները Ֆարհատի օձիքից բռնելով հետներն առած տարան ներկայացրին Մէհմինա դշխոյն:

Մէհմինա դշխոյն Ֆարհատին տեսնելուն պէս, — «Այ որդի, ասաց, թէ որ դու կարողանաս այս գործը գլուխ բերել, ինչ որ ուզես կտամ ու բոլոր նպատակներդ կը կատարեմ», այդ կողմից միամիտ կաց:

— Տէր թագուհի, պատասխանեց Ֆարհատը, իմ վարձատրութեան համար, ուրիշ ոչինչ բան չեմ ուզի, բացի արքունի դռնապանութեան պաշտօնից:

Նոյն միջոցին Մէհմինա դշխոյն պատասխանեց. — «Ես քեզ աւելի բարձր աստիճան, պաշտօն ու աւագութիւն կտամ»:

— Ոչ, տէր իմ, բացի այդ, էլ ուրիշ ոչ մի բարձր պաշտօն չեմ ուզի, վճռապէս պատասխանեց Ֆարհատը:

Այդ համեստ պահանջն ու պատասխանը խիստ հաճոյ թուելով Մէհմինա դշխոյն, իսկոյն դռնապանութեան պաշ-

տօնի հրովարտակը գրում է ու յանձնում նրան: Իսկ ճարտարապետին էլ պատուիրում է, թե Ֆարհատը ինչ որ պահանջելու լինի, անմիջապէս նրա պահանջին բաւարարութիւն տան ու կատարեն:

Ֆարհատը դշխոյի մօտից դուրս գալով, իսկոյն ճարտարապետին յանձնարարում է իրան համար երկու համեմեմ մուրճ պատրաստել տայ, որոնցից մէկի ծանրութիւնը վեց, իսկ միւսինը տասներկու լիտր լինի:

Ճարտարապետը պահանջուած մուրճերը պատրաստել տալով՝ յանձնում է Ֆարհատին: Միևնոյն միջոցին, ուր որ պէտք էր, մի վրան էլ է կանգնեցնել տալիս նրա համար, որ մէջը պատուարուի:

Մէհմինա դշխոյն Ֆարհատի—հետեւալ օրը—գործի սկսելը լսելով ու տեղեկանալով, Շիրինի հետ միասին պատգարակի վերայ նստած գնում են գործատեղին տեսնելու:

Ֆարհատը սրանց գալը յանկարծ իմանալով խրախուսվում ու քաջալերվում է, և ձեռնարկած գործին այնպիսի ուժգին հարուած տալիս, որ ինչպէս ասում են, աշխարհք տակն ու վրայ է անում. և այդ քարաժայռը մէջտեղից կիսուելով երկու բաժին է լինում ու նրանից պոկ եկած կտորները գմբէթի մեծութեամբ ամեն մինը գլորուելով մի կողմ, մէջտեղից ուղիղ ճանապարհ է բացվում:

Այդ րոպէին Ֆարհատը Շիրինին իւր մօտ տեսնելով, եռանդի է գալիս ու աշխուժով երգում.—

Երկնքից մի արև ծագեց,

Լոյսը չորս կողմը տարածեց,

Այդ չնաշխարհիկ արեւից,

Քեզ էլ մաս ու բաժին հանեց:

Ոյժ առ, գործէ՛, ինչ հաս կանգնել,

Նպատակիդ շտապէ՛ հասել,

Խփէ, փշրէ պինդ ժայռերը,
Տես, հովքեր են քեզ այցելիլ:

Արդեօք ուղիղ է տեսածս,
Որ գալիս է որոնածս...
Թէ խաբուսիկ ամպի միջից—
Երևում է իմ պաշտածս:

Գործէ՛, մի վհատիր Ֆարհատ,
Վհատող մարդն է յուսահատ,
Մէջդ ոյժ կայ, գլուխդ խելք,
Դու քեզ մի խփիր պատէպատ:

Այդ օրը, այդպէս դիւցազնօրէն կատարուած գործին այնքան այցելուների մեծ բազմութիւն է գալիս, որ ինչպէս ասում են, «ասել գցելու տեղ չկար»: Տեսնողներից ամեն մինը զարմացմամբ մի պատճառ էր տալիս կատարուած գործողութեանը: Մինն ասում էր կախարդական գործ է կատարուածը. միւսը թէ, չար ոգու կամ չար աչքի զարկած է. երրորդը թէ, մոլեգնութեան կամ կատաղութեան արգասիք է... Բայց Ֆարհատն ինքը շատ լաւ գիտէր, թէ ինչն էր իրան այդ մարդկային կարողութիւնից վեր գործ կատարել տուողը: Ուստի, ոչ ուտում էր, ոչ խմում, քունը աչքերից փախել էր, հանգստութիւնն ինչ է՝ չը գիտէր. գիշեր ցերեկ անվերջ մտատանջութեան, հոգսի ու ցաւերի մէջ տանջվում էր ու աշխատում:

Շիրինն էլ նրանից պակաս չէր տանջվում: Այն օրուանից, երբ սիրոյ բաժակը խմեց՝ օր օրի վրայ դրութիւնը վատացաւ, հետզհետէ սէրը բողբոջւում էր իրան հալում մաշում ու այրում էր:

Սյդ փափկասուն արարածը, ձագը կորցրած թռչնի նման,
վարդենեաց թաւուտ պուրակների մէջ տըտում ու տխուր
ձեմելով այս երգն է երգում.—

Ե՞րբ կը դայ երջանիկ օրը,
Որ ես նպատակիս հասնեմ,
Միթէ դեռ հեռու է օրը,
Որ սիրելուցս կարօտս առնեմ:

Սիրտս այրվում խորովում է,
Գիշեր ցերեկ տորովում է,
Մի բան ինձ այրում—մաշում է,
Դեռ ես կարօտ պիտի մեռնեմ,

Ո՞վ եղաւ սիրոյ հեղինակ,
Որ սրտերը լցրեց կրակ,
Ինչո՞ւ տուին սիրոյ բաժակ,
Երբ ոտքի տակ պիտի ընկնեմ:

Զէ, Արարիչ, խնդիրս այդ չէ,
Բաղդն հերիք է մեզի տանջէ,
Մի թողնիր ձերինս ամանչէ,
Քեզնից այս աղաչանքն ունեմ:

Մի ուրիշ օր էլ, Երբինը երբ Մէհմինա գշխոյից Ֆար-
Հատին գնալ տեսնելու և նրա կատարած գործին մտիկ
տալու թույլտուութիւն ստացաւ, աղջկերանց ու նաժիշտների
հետ միասին վերկացան գնացին նպատակատեղին. ուր մի
փոքր, բայց յարմար տեղ ընտրեցին իրանց համար հանգըս-
տանալու:

Սյդ միջոցին—առանց յապաղելու—Երբինը Ֆարհատի
համար զանազան տեսակ ու ընտիր խորտիկներով լի մի սե,

ղան պատրաստել տուեց ու իրան անձնական գանձապահ
Սալվինազ օրիորդի հետ ուղարկեց:

Երբ նա կերակուրները տարաւ ու դրեց Փարհատի ա-
ռաջը, Ֆարհատն իսկոյն սթափուելով հարցրեց.— «Երբուն
օրիորդ, միթէ այս կերակուրներն ու մեղրաջուրը ինձ հա-
մար բերիր... Բայց դիտցած եղիր, որ ես այսուհետեւ աշ-
խարհիս կերակուրները չեմ ուտի ու ջուրը չեմ խմի. որով-
հետեւ ես արդէն սիրոյ բաժակից լիացած, յղփացած ու հար-
բած եմ, և սիրուհու անգթութիւնից էլ կշտացած... Ուրեմն
խնդրում եմ նեղութիւն կրէք, ինչպէս որ այս կերակուր-
ները բերեք, այնպէս էլ կրկին յետ տանէք», ասելով եռան-
գազին երգում է.—

Սիրուհիս պատվում է ինձ կերակուրով,
Զիմանալով թէ հիւանդին դեղ է պէտք,
Սիրտս ամոքում է մեղր ու շաքարով,
Այն ինչ սիրոյ անուշահոտ եղ է պէտք:

Սիրահար սոխակը վարդի մօտ նստած,
Ապուշ կլթած—մնացել է կարկամած,
Ասո՞ղ չկայ, այ դու անբաղդ արարած,
Էլ սրանից աւել քեզ ինչ դեղ է պէտք:

Սիրոյ երգ ու նուագ և ծառ ու ծաղիկ,
Անուշ կենակցութիւն ու կեանք երջանիկ,
Փարհատ, բաւական չէ մի շատ գեղեցիկ,
Ազնիւ և ուխտապահ մաքուր ցեղ է պէտք:

Երգն աւարտելուց յետոյ, սրտից մի խոր ախ է քաշում
և գլուխը քաշ արած լուռ ու մունջ նստում ու անձնա-
տուր լինում այլ և այլ հին ու նոր և չար ու բարի մտած-
մունքներով:

Այս խօսքերը նաժիշտը լսելով, կերակուրները կրկին վեր առած յետ է տանում:

Երբինը կերակուրների յետ գալը տեսնելով՝ պատճառն իսկոյն հարցրեց: Իսկ նաժիշտը ժարհատի բոլոր ասածները մի առ մի պատմեց ու տեղեկացրեց նրան,

Երբինը լսելով ժարհատի ասած խօսքերը, այն եղջերուի գեղեցկահայեաց աչքերից սկսեց մարգարտի հատիկների նման արտասուքի կաթիլներ թափել ու շատ անհանգիստ լինել... Մի փոքր լետոյ ալլալուած դրուժեամբ նաժիշտներին ասաց.— «Դուք այս չարաշուք ու բոթաբեր տեսարանին վերջ տուէք և ճաշեցէք, իսկ ես թախիժներս ու մաղձերս փարատելու համար կը գնամ մի քիչ այս լեռան վերայ ման գալու և ժարհատի կործանած ու շրջած քարաժայռը տեսնելու... Բայց չըլնի թէ ոչ ոքի թողնէք, որ ինձ մօտ գայ...»: Այս ասելով միայնակ ճամբայ ընկաւ դէպի սրտով սիրած սիրահարի լեղաշրջած սարը:

Փարհատը Երբինի հեռուից գալը նկատելով, իսկոյն ձեռքի մուրճը վալը դրեց ու բարե բռնած կանգնեց նրան ընդունելու համար: Իսկ Երբինը նրան մօտենալով, հետը հարց ու բարե արաւ և քէֆ ու հալը հարցրուց. բայց մի քիչ լետոյ սոխակի բարբառով և իւր քաղցրալուր ձայնով սկսեց հետեւեալ սրտաշարժ տողերը երգել, որին հիացմամբ լսում էր համայն բնութիւնը.—

Ինձի այրող կրակող ամուր վահանս մօտս է,
Ուշքս գրաւող—խլող, մեքկացնողըս մօտս է,
Ցաւերս յայտնի չեղաւ, վէրքը իմ սիրտս խոցեց,
Միտքս մարդ չը հասկացաւ, խորունկ ցաւերս մօտս է:

Իմ սիրտս անյատակ է, շատ մարդի միտք չի հասնի,
Որովհետեւ ամօթխած իմ պատկառանքս մօտս է,

Համեստ—պարկեշտ մնալու, մաքուր ուխտը սրտիս մէջ,
Դեռ զերծ ու աննշաւակ՝ իղձս—փափագս մօտս է,

Ջիրբնիս միտքն ու հոգին սիրելոյս մօտ կշռչի,
Քանզի նորա պաշտելի ամբիժ սիրտը իմ մօտս է,
Ով ինչ կուզէ թող խօսի, կամ մտածէ իւր համար,
Անդրդուելի իմ կամքըս ու նպատակս մօտս է:

Այս խօսքերն ասելով, սազը տալիս է Փարհատի ձեռքը: Այժմ տեսնենք թէ, խղճալի Փարհատն ինչ է ասում.—

Մէկ օրս մի տարի դառաւ, ճանապարհդ նայելով,
Ես յարաժամ անհանգիստ եմ, քեզ համար մտածելով,
Օրս խաւար է անցկենում, երբ շուաքդ չեմ տեսնում,
Հոգսերի մէջ տառապում եմ, միշտ մնում ավսոսալով:

Դու ինձ շատ հոգ պատճառեցիր, ով աննման գեղանի,
Իմ սիրունի, բարով եկար, ոսկեգանգուր նազանի,
Գոյնզոյն ծաղկանց պարտէզ ես, անուշահոտ բուրաստան,
Աշխարհումս դու միակն ես, շրթունքներդ վարդենի:

Խորախորհուրդ փափագներիս, խնամք արա սիրական,
Ափսոսա Փարհատ պատանուս, մի թողուր աստանդական,
Որովհետեւ հաւասարս՝ դեռ չկայ այս մեր երկրում,
Հաւատա որ երկնքումն էլ, հազիւ ճարես ինձ նման:

Երգն աւարտելուց լետոյ, դրկախառնվում են միմեանց ու ասում,— «Այնպէս անենք, որ գաղտնիքներիս ոչ ոք չհետախ չը լինի»: Իսկ այնուհետեւ Երբինը կամայ աւամայ Փարհատից բաժանուելով, աճապարում է նաժիշտների հետ վերադառնալ արքունիք:

Ժամանակ անցնելուց լետոյ, մի օր էլ Երբինը դարձեալ

Մէհմինա դշխոյից իրաւունք ու թողլտուծիւն ստանալով, որ իբր թէ գնում է զբօսնելու, գալիս նստում է այն աղբիւրի դիմին ու կուշտ լաց լինելով դառն արտասուք թափում և մեղամղձիկ մըմնջում.—

Հոգսերս չափից դուրս եկան,
Տանկը ծանրը—դժուար է,
Մտքերը վերաս ծանրացան,
Օր ու արեւը խաւար է:

Սիրոյ Բաժակը խմեցի,
Չատ երկար չը մտածեցի,
Անարատ սիրտս խոցեցի,
Որ իսկ մահուան հաւասար է:

Ե՞րբ կգայ այն օրը—ժամը,
Որ ես առնեմ սիրոյ համը,
Քնար շինէ գլխիդ ծամը,
Չիրին, Տէրը բարերար է:

Պատմիչներից ոմանք ասում են, թէ Փարհատը քառա՞սուն օրում, և ոմանք էլ թէ մի տարում, այն ահագին ժայռը փշրեց կործանեց ու լեռնաշղթան հարթեցրով և ճանապարհ բանալով, ջուրը բերեց արքունիքի աւազանին հասցրուց:

Ջուրը աւազանին հասած օրը, անթիւ զոհեր մորթեցին: Իսկ Մէհմինա դշխոյն Փարհատի համար ոտքից գլուխ մի ձեռք ամենապատուական ու թանկագին հանդերձ էր պատրաստել տուել:

Փարհատը բաղանիս գնացած ժամանակը, Շիրինը տակէն վրայ հագնելու համար մի բողջայ փոխնորդ (չամաշուր) էր ուղարկել: Բաղանիսից դուրս գալով, հանդերձները հա-

գաւ և այնտեղից ուղղակի գնաց Մէհմինա դշխոյին ներկայանալու ու իւր խոնարհ յարգանքը մատուցանելու: Իսկ Մէհմինա դշխոյն, յատկապէս Փարհատի համար արքունիքում մի առանձին սենեակ էր պատրաստել տուել ու մօտն էլ մի քանի ծառայողներ յատկացրել սպասաւորելու համար: Բայց Փարհատը այս վերջին կարգադրութիւնը չընդունեց... «Ես ինքս ոտորին պտշտօնեայ ու ծառայող եմ, ասաց. ծառաներ ու սպասաւորներ ինչ կանեմ»:

Բացի այդ, Մէհմինա դշխոյն խոհարարին պատուիրեց, որ իւրաքանչիւր օր, իր կերած կերակուրներից քսանուչորս տեսակ կերակուր բաժին տայ Փարհատին:

Այնուհետեւ Փարհատին տարան իրան համար յատկացեալ սենեակը ու օրական քսանուչորս տեսակ կերակուրները երբ նրան մատուցին, հազիւ թէ մի երկու տեսակից մի քանի պատառ կամայ ակամայ կերաւ, իսկ մնացածները ճարահատեալ ամբողջովին—առանց ձեռք զարկելու—կրկին լետ դարձրուց:

Մի օր Մէհմինա դշխոյն խնջուքի միջոցին, հանաքի ձևով Շիրինին ասաց.—«Եթէ հնար լինէր և թագաւորութիւնը ինձ վերայ չը ծանրանար—չը ճնշէր, ինքս Փարհատի հետ կամուսնանայի»:

Այս խօսքը Շիրինին այնքան ախորժելի ու հաճոյ թուեցաւ, որ լեզուով պատմել ու նկարագրել չի լինի:

Մի ուրիշ օր էլ դարձեալ, Մէհմինա դշխոյն իւր տխրութիւնը փարատելու համար, կամեցաւ գնալ նոր շինած ապարանքը, բայց ոչ առանց Չիրինի. որովհետեւ—ինչպէս միշտ իրանց սովորութիւնն էր, այս անգամ էլ նոյն սովորութեամբ միասին ցանկացաւ գնալ:

Բայց Շիրինը.—«Այս անգամ ներողամիտ եղիր, տէր իմ, ասաց, որովհետեւ մի փոքր տկար եմ, չեմ կարող գալ. այսօր միայնակ գնա, մի ուրիշ օր դարձեալ միասին կերթանք»:

Թէպէտ Մէհմինա դշխոյն շատ սափայեց, բայց նրա յամառութիւնը տեսնելով, թոյլ տուեց ու միւս նաժիշտներին հաւաքած, միայնակ ճանապարհ ընկաւ դէպի նոր ապարանքը:

Շիրինը արքունիքում միայնակ մնալով, իւր մօտն է կանչում իր խնամակալ դայեակին ու համարեա ոտքերն ընկած լալագին աչօք պաղատում է. — «Ով իմ աչքի լոյս և սրտի սիւն ու մխիթարանք անուշ մայրիկ, քեզ մի խնդրուածք ունիմ, յոյս ունիմ որ հնարը կը գտնես ու գլուխ կը բերես... Թէ որ խնդիրս մերժեցիր, իմացիր որ ես ինձ կը ոչնչացնեմ... Գոնէ դու տեսնում ես որ իմ խելքս գլուխս չէ ու ես հետզհետէ մաշվում նիհարում եմ... իմ կեանքիս փրկութիւնն ու ապահովութիւնը քու ձեռքիդ է... Մինչև այսօր քեզ հարազատ մայր եմ ճանաչել ու այնպէս վերաբերուել դէպի քեզ... Ով իմ հոգւոյս հատոր խնամակալ մայրիկ, այսուհետև այլևս ինձանում համբերութիւն ու ժուժկալութիւն չը մնաց... իսէր Աստուծոյ, այն Ֆարհատին գոնէ ծածուկ մի անգամ այստեղ բեր երեսը տեսնեմ» ասելով, այնքան աղաչեց ու պաղատեց, որ քար լինէր կը կակղանար, անհաւատ լինէր՝ հաւատի կգար... բայց այդ անօրէն խնամակալ պառաւը բնաւ չը լսեց նրան ու խնդիրը չը կատարեց:

Փափկասիրտ ու քնքուշ մեծացած աղջիկը, իւր բոլոր աղաչանքի ու թախանձանքի փոխարէն, մի ատամնաթափ պառաւից բացէ իբաց մերժումն ստանալով, ցաւած սըրտով ու արտասուալի աչքերով հետևեալ բողոքարկու երգն է մըմնջում, —

Ամեն կողմից մերժում, ամեն կողմից վիշտ,
եկել պաշարել են, դուրս գալ չեմ կարող,
Ազատ ճանապարհս, ան փակում են միշտ,
Այս գեհնի միջից, դուրս գալ չեմ կարող:

Երկաթէ շղթայ են փաթթել իրանիս,
Ամուր փականքներ են դրել բերանիս,
Ախուվախի փոխուեց ուրախ երանիս,
Գայլերի ջոկատից դուրս գալ չեմ կարող:

Անիծուի աշխարհը, անիծուին մարդիք,
Բռնի չորացնում են նոր ծլած վարդիք,
Չեն թողնում կատարել ինձի իմ պարտիք,
Տարտարոսի վհից դուրս գալ չեմ կարող:

Օրս մի տարի է, տարիս անվաղճան,
Կարծում են ամեն օր ունեմ խրախճան,
Սիրահար սրտերը միայն այդ կզգան,
Որ սիրոյ կապանքից դուրս գալ չեմ կարող:

Ո՛վ արարիչ, էր դեմ արիւր սարերին,
Որ ստրուկներս անխնայ խփեն քարերին,
Ափսոսա ձիրինիս ծաղիկ օրերին,
Բոցավառ հնոցից դուրս գալ չեմ կարող:

Ձերինը տեսնելով, որ իւր այնքան խնդրուածքը դուր անցաւ, այս անգամ վրդովուած ու վշտացած. — «Ով իմ խնամակալ, ասաց, քեզ այսքան խնդրեցի—աղաչեցի չը լսեցիր. հիմա աչքովդ կը տեսնես... Դեռ խօսքը չէր վերջացրել, որ պառաւը տեսնելով նրա վրդովմունքն ու գալիք վտանգը, իսկոյն խօսքը փոխելով վրայ բերեց. — «Ազնիւ տիրուհիս, ասաց, իմ այսքան բարձրանալուս ու մեծ կարողութեան տէր դառնալուս պատճառը ես լաւ գիտեմ, որ միայնակ դու ես: Բայց չէ որ, բացի ինձանից, մեր շրջապատը այսքան նաժիշտներ կան, որոնք Ֆարհատի ներս գալը տեսնելով, հետևանքը մեզ համար վատ կը լինի... այնուհետև Մէհմինա դշխոյին հազար ու մէկ սուտ ու օղորդ տեղե-

կութիւն կտան... Ասենք ես դեռ ոչինչ, բայց դու նրա աչքից կընկնես. այդ է պատճառը, որ ես խիստ զգուշութիւն կը պահպանեմ»:

— Եթէ այդպէս է, ասաց Շիրինը, եթէ այդքան կասկածում ես, գոնէ ջրի ակունքի վրայ կառուցած մեր փոքր ապարանքի պարտիզի վարդենեաց թփերի տակ, քեզ հետ միասին— քոյ ներկայութեամբ, բեր նստենք ու մի քիչ խօսակցենք: Այս և սրա նման խօսքերով պառաւին մի քիչ համոզեց, գրաւեց ու սիրտը շահեց:

— Ուրեմն, աչքիս լոյս, ասաց պառաւը, դու նաժիշտների հետ գնա վարդենեաց մէջ մի քիչ զբօսնիր, և ապա ասա թէ քուսնս գալիս է ու քաշուիր դէպի փոքր ապարանքը. այնուհետեւ ես էլ կգամ նաժիշտներին կը հեռացնեմ ու Քարհատին մօտը կը բերեմ, միասին խօսակցեք ու մի փոքր ժամանակ անցկացրէք»:

— Շատ բարի, ասաց Շիրինը, ու նաժիշտներին հաւաքած գնաց դէպի պարտէզ... Եւ յանկարծ պառաւի տուած պատուէրին համաձայն «քուսնս գալիս է» ասելով՝ մտաւ ապարանքը, իսկ պառաւը գալով, նաժիշտներին հեռացուց այնտեղից, որ իբր չարաճճիութիւն չանեն ու տիրուհու քունը խանգարեն կամ փախցնեն, և Ֆարհատին աննշմարելի կերպով ներս տարաւ: Շիրինը բաբախած սրտով դիմաւորեց նրան և սիրով ընդունելով նստեցրուց. իսկ խնամակալուհին պատրաստի գտնուած կերակուրներից մի սեղան կազմեց նրանց համար, որ առիթ տայ մի քիչ զբաղուելու:

Այս երկու հաւատարիմ ու անկեղծ սիրահարները միմեանց հանդիպած ժամանակին, մի խօսք անգամ դուրս չեկաւ բերաններից, այլ սոսկ լուռ ու անխօս, ապուշի նման, միմեանց երեսի էին մտիկ տալիս... Ինչպէս ասում են, կալի—կապուել մնացել էին: Այդ միջոցին խնամակալուհին որ միայն հանդիսատես էր կատարուած դրամային, լուռ

թիւնը խզելու համար, բաժակ վեր առած, նախ խմեց Ֆարհատի և ապա Շիրինի կենացը: Սրանք նոյնպէս պառաւից օրինակ առնելով միմեանց կենաց խմելուց յետոյ, նախ Շիրինը գլուխ բարձրացուց և ասաց. — «Գոհութիւն Աստուծոյ, տէր իմ... Վերջապէս հոգւոյս հատորի հետ մի տեղ եկանք ու սրտերս մի փոքր հանգստացաւ, և այնուհետեւ սկսեցին մէկը միւսի դրութիւնից հարց ու փորձ անել ու տեղեկանալ, մինչև երեկոյեան պահուն:

Այստեղ Ֆարհատը եռանդի գալով սկսեց հետեւաւ սրտագին երգը երգել. —

Յոխակը իւր վարդին գտաւ,
Կարմիր թերթերը համբուրեց,
Առաւ վարդենեաց մէջ մտաւ,
Տխուր սիրտը սիրաշահեց:

Երկու սիրահար միասին,
Իրար հետ անուշ կխօսին,
Աչքը տնկած գինու թասին,
Այս խօսքերը արտաբերեց. —

«Մի կեանք ունիմ ու մի հոգի,
«Որ բնաւ չեմ տայ ոչ ոքի,
«Փահրատն առած դէմը չոքի,
«Ահա այսպէս նա քեզ սիրեց,

Մթնելու միջոցին Շիրինը հազար տեսակ փաղաքշանքով ու գուրգուրանքով խնդրում էր Ֆարհատին, որ չշտապի հեռանալ. — «Այսքան էր մեր տեսակցութիւնն ու խնդակցութիւնը, տէր իմ, ասում էր, դեռ մի փոքր էլ սպասիր, որ միմեանցից կարօտներս ու փափագներս առնենք, մի քիչ էլ խօսք ու զրոյց անենք»: Բայց Ֆարհատը անլուր մնաց

Նրա ասածներին. ոտքի ելաւ ու մնաց բարով ասելով, մի-
տին դիմեցին դէպի պարտէզի դուռը: Բաժանուելու միջոցին
միմեանց գրկախառնելով համբուրուեցին... այնուհետեւ Ֆար-
հատը թողեց աճապարանօք հեռացաւ. իսկ նազանի Երիկնը
արտասուալի աչքերով մնաց նրա յետեից մտիկ տալով...
Սիրտը տխրութիւնից, վշտից ու սիրոյ կրակից այրուած և
ուռած ու լցուած, Ֆարհատի համար անձուկ ու փափագ
քաշելով և հեծեծալով թափառական ու վարանման մէջ
մնաց, և սկսեց երգել,—

Թուշունս թռաւ վանդակից,
Ես բռնելու հնար չունիմ,
Արեւ փախաւ երդիկից,
Ես արգելելու ճար չունիմ:

Ուրախութիւնս կարճ եղաւ,
Ինձի խնդութիւն չը բերաւ,
Սիրոյ ցաւը կեանքս կերաւ,
Ես ոչ ոք փրկարար չունիմ:

Սիրտս պառաւեց—սեպաւ,
Հազար փորձանք գլխովս անցաւ,
Սիրելիս կարծես մոռացաւ,
Ա՛խ, մի լաւ հոգատար չունիմ,

Օրս լաց ու ողբով գնաց,
Սե բիծ սրտիս մէջը մնաց,
Մի աչքս ուրախ—միւսը լաց,
Ո՛հ, անուշ մխիթար չունիմ:

Այսուհետեւ ողբայ Չիրին,
Մի մոռանայ քո Ֆարհատին,
Մատաղ եղիր նորա կեանքին,
Էլ միջնորդ—հաշտարար չունեմ:

Այդ ժամանակ խնամակալուհին նրան մեղադրելով.—
«Այ հոգիս, ասաց, ինչո՞ւ ես այդքան տխրում ու տրամում,
թող հոգույս պարտքը լինի, որ մի ուրիշ յարմար օր դար-
ձեալ Ֆարհատին բերեմ քեզ մօտ մնայ մի զօր ու գիշեր...
Իսկ այժմ կասկածելով, որ Մէհմինա դշխոյն, կամ թէ տան
ծառայող ջատուներից մէկը վրայ գալով ձեզ կը տեսնեն ու
մէջտեղը զուր խռովութիւն կամ բամբասանք կընկնի, այդ
պատճառով շտապեցի ու երկիւղիցս Ֆարհատին ճանապարհ
դրի գնաց»:

Մինչ այս, մինչ այն, երբ այսքան անցքը արքունիքում
անցնում էր, Մէհմինա դշխոյն էլ վերադարձաւ եկաւ: Եր-
իկնը դիմաւորելով նրան, ձեռքերը համբուրեց ու հազար
անգամ առաջուանից աւելի յարգանք ու մեծարանք մատուցեց:

Ահա այսպէս, այնուհետեւ Մէհմինա դշխոյն երբ զբօ-
սանքի գնալու լինէր, Երիկնը մի պատճառ կը գտնէր նրա
հետ ընկերանալուց յետ կանգնելու և Ֆարհատին մօտը
բերել տալով, հետը կուտէր, կը խմէր և ուրախ ժամանակ
կանցկացնէր: Մի օր էլ մի միջնադէպ պատահելով, բոլոր
քէֆն ու ուրախութիւնը տխուր լռութեան մատնուեցաւ.
որովհետեւ, ինչպէս ասում են, սատանի չարութիւն սրդէն
մաշել էր... Յառաջագոյն յիշատակուած նաժիշտներից մէկը
որ բաւականին յիմար էր, Երիկնի ու Ֆարհատի միջև անց-
կացած բոլոր գաղտնիքներին համարեա տեղեակ լինելով,
որի մասին Երիկնը ոչինչ չգիտէր, բոլոր եղած չեղածը ծա-
ծուկ և մի առ մի Մէհմինա դշխոյնին հաղորդեց ու «հալեց
սկանջը լցրեց»:

Մէհմինա դշխոյն լսելով աղջկայ բոլոր պատմածները,
— «Զգոյշ կաց, ասաց նրան, այս գաղտնիքը ոչ ոքի չասես,
եթէ ոչ յետոյ դու կը զղջաս ու կը տուժես...» Մի փոքր
յետոյ մտածելով, — «Այսպէս յիմար անմիտը, այս գաղտնիքը
չի կարող իւր մէջ պահել, աշխարհքին յայտնի կանէ, լաւն

այն է, որ ես իմ գիտեցածի պէս կարգադրեմ» ասելով՝ նոյն գիշերը դահճին կանչեց ու հրամայեց, որ այն յիմար աղջկան գլխատէ ու տարակուսանքից ազատի:

Առաւօտը որ լուսացաւ, Շիրինի սպասաւորող նաժիշտները գնացին նրան քնից զարթեցրին, որպէս զի ամեն օր ուան սովորութեան համաձայն գնալ Մէհմինա դշխոյի ձեռքը համբուրելու և իւր արժանաւոր յարգանքները մատուցանելու: Այդ միջոցին Մէհմինա դշխոյն էլ պատգաւակները պատրաստել էր տուել, որ Շիրինի հետ միասին նստէին գնային զբօսնելու:

Շիրինը ինչքան որ ուրիշ անգամներ այս ու այն ջարդելի ու անյարգելի պատճառներով ընկերակցութիւնից յետ էր ընկել ու չէր գնացել մանդալու, այս անգամ իւր բարերարի առաջարկը մերժել չը կարողացաւ, որովհետեւ երկար ժամանակ Մէհմինա դշխոյն Շիրինի հետ միասին դաշտերը զբօսանքի ու ման գալու չէր դուրս եկել և գնացել:

Մի օր Մէհմինա դշխոյն դարձեալ զբօսնելու գնալ ցանկացաւ, բայց Շիրինը այս անգամ էլ մի պատրուակ դտաւ չգնալու համար: Այժմ Մէհմինա դշխոյն կասկածի գնալով, քնաւ չստիպեց նրան... իբր թէ մօտիկ պարտէզն իջաւ զբօսնելու համար: Շիրինն էլ իւր խնամակալուհու հետ վերկենալով.— «Սրանից յարմար ժամանակ չկայ, ասացին, ու Ֆարհատին ներս առնելով, սկսեցին իրանց սովորական քէֆն ու ուրախութիւնը: Բայց Աստուած տուեց, որ այդ օրը դեղձենու վրայ չը բարձրացան. այլ մինչև իրկինապահին մնալուց յետոյ, Ֆարհատի հետ պայման դրին ու միմեանցից բաժանուան:

Մէհմինա դշխոյն ինքը անձամբ ծածուկ լրտեսելով, ամեն բանի վերահասու եղաւ ու սրանց այս դրութեան մէջ տեսնելով, այժմ համոզուեցաւ թէ ինչ կայ չկայ աշ-

խարհում: — «Սրանք անձնագոհ սիրահարներ են, ասաց ինքն իրան, այլևս բնաւ կասկած ու տարակոյս չկայ... Սրանք յանցանք չունին, բոլոր մեղքն իմս է. ֆարհատին նրա մօտ այնքան գովեցի ու բարձրացրի, որ բանը մինչև այստեղ հասաւ... Այժմ արդարութիւնը պահանջում է, որ ես այդ խոստովանիմ» ասելով, վերադարձաւ պալատ ու լուրջ կերպով սկսեց գործի մասին մտածել ու հոգալ:

Պատմողներն ասում են, թէ Շիրինը դեռ ևս նախորդ օրուայ սիրոյ թարմ տպաւորութեան տակն էր գտնվում, երբ յանկարծ Մէհմինա դշխոյն ոստիկանապետին կանչեց ու մի խիստ հրամանագիր տալով նրան պատուիրեց անյապաղ ու անթերի գործադրել:

Ոստիկանապետը նրա մօտից դուրս գալով, սկսեց հրամանագիրը կարդալ, որի բովանդակութիւնն այս էր. — «Վաղը երեկոյան, քնելու միջոցին, արքունիքի դռնապանութեան պաշտօն վարող Ֆարհատ Աղային, առանց մի ժամ — մի վայրկեան ժամանակ տալու՝ կը ձերբակալէք ու շղթայակալ բանդ կը նստացնէք»:

Որոշեալ ժամանակին ոստիկանապետը ֆարհատին կանչելով իւր սենեակն ասաց. — «Ֆարհատ, որդիս, յարքունուստ հրաման է արձակուած, որ քեզ ձերբակալենք ու բանդում շղթայակալ նստացնենք»:

Երբ ողորմելի Ֆարհատը այս անսպասելի լուրը լսեց ու շփոթուեցաւ և ոտքի կանգնեց, ոստիկանապետը դարձեալ սրտապնդելով՝ բերանը բացեց ու մեղմաբար հետեւեալ քաջալերական խօսքերն ասաց նրան. — «Որդիս, բնաւ մի վշտանար ու նեղսրտիր, մի յարմար միջոց գտնելով, ես քեզ համար կը բարեխօսեմ ու միջնորդութիւն անելով, յանցանքդ ներել կտամ» ասելով, մի քսակ ոսկի տուեց նրան ու բերդի բանդապետին էլ հետեւեալ կարճ տոմսակը գրեց. — «Ֆարհատը քեզ ներկայացած միջոցին, անմիջապէս շղթա-

յակապ կը բանդարկես՝: Եւ նոյն վայրկենին Ֆարհատի սե-
նեկում գտնուած իրեղէնները մի սալի վերայ բարձած,
իրան հետ ճանապարհ դրեց դէպի բանդ:

Ոստիկանական զինուորներով շրջապատուած բանդ-
գնալիս, Ֆարհատը իւր անցեալն ու ներկան միտ բերելով,
ճանապարհին այս տխուր երգը երգեց.—

Վարդը փշով պսակեցին վատերը,
Սոխակին իւր վարդից բռնի դատեցին,
Դահիճ դարձան խեղճ սոխակին շատերը,
Անիրաւ տեղ, առանց օրէնք դատեցին:

Չկայ արդարութիւն, չկայ դատաստան,
Նրդեօք էլ ում լինի մարդը ապաստան,
Կո՛ւզես բողոք բարձիր մինչի Հնոստան,
Բաւական է որ մի անգամ ատեցին:

Որքան կուզես խորհիր ու խոր մտածէ,
Թէկուզ գիշեր ցերեկ անվերջ գլուխդ ծեծէ,
Գիտեցիր որ արդէն եղածն եղած է,
Ֆարհատ, բանդ դնելով քեզ խրատեցին:

Վերջապէս տարան շղթայակապ բանդարկեցին. խղճալի
Ֆարհատը լալիս էր և լերդ ու թոքը այրվում: Անդադար
աղաչում ու խնդրումներ էր անում... Բանդարկութիւնը
մի կողմից, Երբինի բորբոքած սիրոյ կրակն էլ միւս կողմից
թշուառականին այրում— խորովում ու անվերջ առջնորում էին:

Տառապեալ Ֆարհատը զօր գիշեր սիրոյ ձեռքից, օրէց
օր ախ ու վախ անելով հալվում մաշվում էր: Այս դրու-
թեան մէջ սրտի խորքից մի ախ քաշելով, հետեւեալ սրտա-
ռուչ երգը երգեց.—

Բաղդը դէմս ժպտաց, թողեց հեռացաւ,
էլ մի օգնող չունիմ, անտէր մնացի,
Մահը շատ ժամանակ գլխիցս անցկացաւ,
Տխուր ու միայնակ շատ անգամ լացի:

Դառն աշխատանքս վարձատրեցին,
Արածիս փոխարէնն ինձ բանդարկեցին,
Աղանեկիս տեսութիւնից զրկեցին,
Կատարած գործերիս շատ ավսոսացի:

Այսպէս է աշխարհը, շատերն են ինձ պէս,
Անտեղի կրում են տանջանքներ պէսպէս,
Պատիժը շատերին դառել է մի ծէս,
Ես էլ այդ շատերի ճամբով գնացի:

Խղճով Ֆարհատ, այս է լիառատ վարձդ,
Բանդի փթած կոճղն է բո կակուղ բարձդ,
Ով գիտէ, երբ կըլնի այստեղից դարձդ,
Սիրահար լինելուս ես չը զղջացի:

Ժողովուրդը Ֆարհատի ողբ ու աղաղակից, իւր հան-
գստութիւնը կորցրել ու տկարացել էր: Որովհետեւ Ֆար-
հատը Երբինի սիրոյ ցաւից ու կսկածանքից երգի ձեռով բա-
նաստեղծական ստանաւորներ էր յօրինել ու երգում էր:
Երբեմն էլ այդ երգերից գրում էր ու բանդի լուսամուտից
դուրս նետում, որ երթեկողները գտնում էին ու իրար
գլխի հաւաքուած խորհրդածում: Կամ թէ ոմանք կարդում
էին ու ոմանք էլ լսում. բայց Ֆարհատն ինքը միշտ սիրոյ
անշէջ կրակով տոչորվում էր:

Երբեմն էլ վաճառականներից, կամ թէ դաւրիշներից
ոմանք, երբ այս թղթերից մէկը գտնում էին, կամ պատա-

Հաբար ձեռքերն էր անցնում, տանում տալիս էին Մէհմինա
դշխոյին: Իսկ նաժիշտներն էլ նրանից առնելով, տանում
էին Շիրինին, որը ձեռքն առնելով, համբուրում էր, վերան
մտիկ տալիս ու քսում երեսին և ախուվախ անելով անդա-
դար լաց լինում ու երգում էր.—

Սիրելոյս հոգուց դուրս թռած,
Թղթիկ խօսաւ—ինչ ես լռել,
Կենդանի է, եթէ մեռած,
Թղթիկ խօսաւ—ինչ ես լռել:

Սիրելիս արդեօք յիշում է,
Ինձ համար կեանքը մաշում է,
Թէ դեռ կարօտս քաշում է,
Թղթիկ խօսաւ—ինչ ես լռել:

Կարօտ մնացի երեսին,
Պիտ ապրէինք իմիասին,
Ո՞ւր թողիր դու իմ խեղճ փեսին,
Թղթիկ խօսաւ—ինչ ես լռել:

Դու Շիրինիս կեանք ես բերել,
Թէ եկել ես հոգին հանել,
Սիրոյ սերմ մէջս ո՞վ է ցանել,
Թղթիկ խօսաւ—ինչ ես լռել:

Այդ դժբաղդ օրերում Ֆարհատը բանդապետի սիրտը
ջահելով ու գրաւելով, իրաւունք ստացաւ և մի օր կանո-
նաւոր ու ներդաշնակ երգեցողութիւն ոկսեց: Այդ միջոցին
բանդի մօտով մի մեծ քարվան անցկացաւ, ու գնաց բանդի
մօտերքը գտնուած տափարակի վերայ բեռ թափեց հանգըս-
տանալու համար... Իսկ բազիրկեանբաշու վրանը խփեցին

բերդի հանդէպ եղած բարձրաւանդակի վերայ,
սրտաբաց դիրք ունէր:

Այդ երեկոյ վշտածեծ Ֆարհատը քաշվանին ու վաճա-
ռականներին հետևելով, սազը ձեռքն առաւ ու աղի ար-
տասուք թափելով հետևեալ սրտածմլիկ ու տխուր տողերը
հռանդագին կերպով սկսեց երգել.—

Թռչունը վանդակն են դրել,
Դուռը վերան ամուր փակել,
Հաց ու կոծին ուշ չեն դնում,
Անմեղ յանցաւոր են հանել:

Բողոքը ոչ ոք չի լսում,
Իզուր բանդումը տառապում,
Արդարութիւնը մեռած է,
Չունեցած յանցանքն է քաւում:

Ֆարհատը իսպառ մերկացաւ,
Թոքերը խորոված դարձաւ,
Ոչ մի բանի համբաւ լսեց,
Ոչ էլ զործը որոշուեցաւ:

Ֆարհատն այս երգը ասած միջոցին, բազիրկեանբաշու
Ֆառան որ նրան լսում ու ականջ էր դնում, յառաջ անց-
նելով այս երգն ասաց.—

Ասա կտրիճ. ո՞ր տեղից ես,
Սիրտդ խոցուած, ո՞ր գեղից ես,
Ուղիղն ասա, սիրուն կտրիճ,
Անունդ ի՞նչ է, ի՞նչ ցեղից ես:

Ֆարհատն այս խօսքերը լսելով, ձայն ու աղաղակ
բարձած, լաց լինելով երգը շարունակեց, որին դարձեալ

Հարցեր առաջարկեց բազիրկեանբաշու ծառան ու Փարհատը
կողմից պատասխան ստացաւ.

Փարհատ

Ձով վայրերն է հայրենիքս,
Յաւով լիքն է իմ սրտիկս,
Ինձ սիրահար Փարհատ կասեն,
Իսկ զով տեղն է հայրենիքս:

Ծառայ

Գուցէ մի եղեռնագործ ես,
Նստած մեղքերդ կը քաւես,
Աբի դու ճշմարիտն ասա,
Արդեօք ինչ յանցանքի տէր ես:

Փարհատ

Սիրահար լինելս է յանցանք,
Որ կրում եմ այսքան տանջանք,
Ուրիշ ոչ մի յանցանք չունիմ,
Միայն ձերինն է իմ բաղձանք:

Ծառայ

Ուրեմն այստեղ ինչո՞ւ ընկար,
Ասա տեսնեմ, խեղճ սիրահար,
Մի գուցէ չափից դուրս գալով,
Դու արքունիքին մօտեցար:

Փարհատ

Չատերն հրապարակ եկան,
Փարհատս հասաւ դիւցազնութեան,
Ես ձերինի ողջակէզն եմ,—
Կեանքս ու հոգիս մատաղ նրան:

Երբն աւարտելուց յետոյ, Փարհատը ձեռքի սաղը վեր
դրեց և ախու վախ անելով ոկսեց իւր սովորական լաց ու
Վոճը. այնպէս որ, նրա լացի ձայնից վաճառականներն էլ
զարթեցին ու Փարհատի դառնապէս լալուն ու մղկտալուն
չը դիմանալով, իրանք էլ սկսեցին լաց լինել:

Մի երկու օրից յետ, այն քարվանսը ճանապարհ ընկաւ
գնաց. իսկ Փարհատը դարձեալ միայնակ մնալով, հոգս ու
ցաւերի մէջ տապալկուեցաւ... Բայց Աստուած դեռ ևս նրան
ձեռքից բաց չէր թողել: Այդ միջոցին Մէհմինա դշխոյն մի
երազ է տեսնում: Երազի մէջ իբր թէ նրան ասում են.—
«Թէ որ վաղը Փարհատին ազատ բաց չը թողնես, գիտցած
եղիր, որ դու պիտի մեռնիս ու ոչնչանաս»:

Մէհմինա դշխոյն քնից սարսափահար զարթնելուն պէս,
իսկոյն մարդիք է ուղարկում բանդը, հազար ոսկի էլ հետ-
նէրը Փարհատին տալու. համար և անմիջապէս հրամայում
է բանդից ազատ արձակել:

Փարհատը բանդից դուրս գալով, ոսկիքը աղքատներին
ու չքաւորներին բաժանեց, իսկ ինքը գլուխն առաւ մի
Վոզմ քաշուեց. մտածելով որ այնուհետեւ մնացած կեանքը
լեռներում ու անապատներում խուղաղ անցկացնէ: Այս նպա-
տակով գնաց մի այլ (մաղարա) դտաւ ու նրա մէջ բնա-
կուլթիւն հաստատեց...:

Այս վայրենի միայնութեան մէջ, ժամանակը կարճաց-
նելու և սրտի թախիժն սպանելու համար, մերթ ընդ
մերթ երգեր էր յօրինում ու երգում. որոնցից ահա մի նը-
մուշ, իբրև օրինակ յառաջ ենք բերում այստեղ.—

Յուզայի համբոյրսով յառաջ բաշեցին,
Անմեղօրէն անուշ խօսքից խաբուեցայ,
Կեանքիս նորաբողբոջ ծառը տաշեցին,
Ափսոս, որ խաբուելս, ես ուշ իմացայ:

Լեռներ քանդել տուին, ծառեր կործանել,
երկիրը պատառել, թումբեր տապալել,
Սուտ խօսքերով ինձ կարգացին քաջալեր,
Դովեստներին յիմարաբար շլացայ:

Ճիրինիս սէըն ինձի կապեց—կաշկանդեց,
Տարաւ նրան գերի ու ծառայ շինեց,
Վերջը բերեց ինձ այս տեղը հասցրեց,
Սիրոյ ձեռինց ես այսպէս վայրենացայ:

Թշուառ Գարհատ, ինչ շահ որ կը բողոքես,
Ուխտիդ կացիր, որ չասեն անողոր ես,
Դարձեալ դու քեզ պիտի կամաց ամոքես,
Մի մտածիր, թէ մի օր բանդարկուեցայ:

Հէնց այդ միջոցներին, լեռներից եւ այս ու այն կողմից կատաղի գազանները հաւաքուելով նրա մօտ, հետը ընկերացան: Անձրեւ եկած միջոցին մտնում էր այրի մէջ, իսկ կտրած ժամանակը դարձեալ դուրս էր գալիս ու գնում գէպի լեռները ման գալու... Արիւնդուշտ ասլաններն ու զափլանները առջևը պարկած—ոտների մօտ քծնում էին ու նրան հպատակում,

Երբեմնայէս մտածմունքներն ու հոգսերը վերան ծանրանալով, Շիրինի մասին թախծալի երգեր էր յօրինում ու երգում, որ երթեկեղ անցորդները լսելով զմայլում ու հիանում էին. և նրա վշտերի ու ցաւերի մասին տեղեկութիւն առնելով, իրանք էլ էին ափսոսում ու լաց լինում:

Մի օր էլ յանկարծ Քարհատը քաղաք է գալիս նկարչութեան վերաբերեալ դեղորայք առնելու, որ իւր կացած խաղաղ բնակարանը ներկէ—զարդարէ ու Շիրինի կենդանագիրն էլ մէջտեղը նկարէ, որ նրանով սիրտն ու միտքը զբաղեցնէ և երբեմն էլ նրան մօտիկ տալով հեծէ ու հառաչէ:

Քիչ չէր պատահում, որ գիշերները այրից դուրս գալով, աչքերը գցում էր դէպի երկինք աստղերի հոծ ու թանձր շարքերին, նրանց բողոքում ու այնպէս բորբոքվում—որ բերանից ու ռուսգներից դուրս փչած հրաբխային շնչա, ռութիւնը, քիչ էր մնում չորս կողմը խանձէր ու հրդեհէր... Սրտնեղութիւնից ու բարկութիւնից ձեռքի ծանր մուրճը այնպէս ուժգին էր գետնին խփում, որ շրջապատի լեռներն ու ձորերը դողում—դողդողում, հառաչում ու մեծագորգ արձագանք էին տալիս:

Ահա այսպիսի վառ երեւակայութեան միջոցին, խանդավառ սրտից դուրս արտավիժած խօսքերից լետոյ, աչքերը կապուտակ երկնակամարին յառած, այս անգամ փայլուն ու շողշողուն աստղիկների հետ երգով է խօսում,—

Շարիշար կանգնած էք երկնակամարին,
Ո՞ւմ էք անխօս դուք սպասում, աստղիկներ,
Դուք էլ բողոքեցէք մեծ Բարբերարին,
Տեսէք թէ նա ինչ է ասում, աստղիկներ:

Մարդիքը անգութ են, ձեզ ի՞նչ հանդիպաւ,
Մի՞թէ նրանց նման ձեր խիղճն էլ մեռաւ,
Թէպէտ չեմ հաւատում... խօսքս է իրաւ,
Ինձ հետ ինչո՞ւ չէք բողոքում, աստղիկներ:

Ձեր մայր Լուսինն ձեզնից պիտի բողոքեմ,
Որ նրան էլ ձեզ նման փորձեմ տեսնեմ,
Այն ժամանակ ես նոր ձեզ հետ կը խօսեմ,
Ասածներիս չէք հաւատում, աստղիկներ:

Մի օր ֆարհատին առաջօք մի երեւոյթ ներկայացաւ: Իբր թէ Շիրինն էլ ֆարհատի ետեւից վերկացաւ և ուղղակի գէպի լեռը ճանապարհ ընկաւ... Բայց պատմողներն ասում

են, Շիրինն ուր, Փարհատն ուր... միայն թէ երիտասարդի
ոիրտը, միշտ սիրուհու մօտ կլինի... Երկու սիրտ իրար սի-
րած ու մէկ եղած ժամանակ, թէկուզ աշխարհք էլ որ
թշնամանայ, սիրահարներին ոչինչ չի կարող անել, կամ ազ-
գել նրանց վերայ:

Շիրինի խելքը զօր գիշեր Փարհատի մօտ էր. իսկ միտքը
մշտապէս նրա հոգսերովն էր զբաղուած: Երբեմն խելքին
այնպէս էր գալիս, որ մի օր վերկենայ, Փարհատին գտնելու
համար, քաշուի գնայ լեռները: Երբեմն էլ—իբր աշխարհից
զգուած ու նրա պատճառած հոգսերից կշտացած, մտածում
էր ինքն իրան մի կերպ կեանքից զրկել—ոչնչացնել: Այս-
պիսի մտածմունքների ու հոգսերի անձնատուր եղած՝ մի
օր էլ մրափեց և ապշուածեան մէջ տեսաւ, իբր թէ մի դա-
ռամեալ ծերունի գալով ձեռքը դէպի Շիրինին պարզած
ասաց. — «Ինչ ես քնել, մի վերկաց լուսամուտից դէպի փո-
ղոցը նայիր և տես թէ ինչ կայ»:

Շիրինը իսկույն զարթնելով մօտեցաւ լուսամուտին ու
դուրս նայեց տեսաւ, որ փողոցում ամբողջ ժողովուրդը իրար
են խառնուել ու ամեն ոք փախչելով աճապարում է հաս-
նել իրան տունը, որ պատսպարուի: Իսկ Փարհատը իրան
շրջապատող գազանների հետ իջնում է քաղաք և ուղղակի
գալիս է Շիրինի ապարանքի առաջը կանգ առնում: Շիրինն
էլ զօր գիշեր սիրոյ գերի դառած Փարհատին տեսնելով,
խելքը գլխից գնում է և նրան սաստիկ սիրելուց, ինքն
իրան կորցնում... Բայց մի քիչ յետոյ, խելքը գլուխը գալով,
Փարհատի հետ դէմ յանդիման հետեւեալ երգերն են երգում.—

Ձ ի ր ի ն

Աչքս մնաց ճանապարհին,
Իմ Փարհատս, ինչո՞ւ չես գայ,
Խաւար վախտը լոյս արեին,
Իմ գողտրիկս. ինչո՞ւ չես գայ:

Փարհատ

Այնտեղից մի արե ծագեց,
Բաժինըս Աստուած պարգևեց,
Արքայական տանից նայեց...
Մերթ կը նազէր, մերթ չէր նազի:

Ձ ի ր ի ն

Կուռնկներ լճի եզերքին,
Բաղէներն օդում կը թռչին,
Միբեկնիս գտնուած տեղին...
Իմ քաղցրիկս, ինչո՞ւ չես գայ:

Փարհատ

Քեզ եմ ասում զեղեցիկս,
Թանկագին ալ մեղեսիկս,
Ինձ չէ ճանաչում փիւնիկս...
Մերթ կը նազէր, մերթ չէր նազի:

Ձ ի ր ի ն

Ելման գետերն կարկաչում են,
Չուրջն այգիներ բողբոջում են,
Սոխակներն անուշ երգում են...
Սրտիս սիւնը ինչո՞ւ չես գայ:

Քարհատ

Ամառս անցկացաւ սարերում,
Թռչունք երգում են զաշտերում,
Արքայադուստրը պալատում...
Մերթ կը նազէր, մերթ չէր նազի:

Ձ ի ր ի ն

Ձեռքը մեկնեց դաշոյնն առաւ,
Ալ արիւնը գետին թափաւ,

Ջիրինն իւր փափագին հասաւ...
Ոսկէմանեակս, ինչո՞ւ չես դայ:

Փարհաս

Ո՛վ Փարհատիս վարդի կոկոն,
Երկայնավիզ կարմիր մեկոն,
Էր յաւերժահարս Տրիտոն...
Մերթ կը նազէր, մերթ չէր նազի:

Երբն աւարտելուց յետոյ, սիրուհու առանձին խորհրդով,
Փարհատը Երինի հետ պայման դրեց ու հետը գտնուած
բոլոր գազաններին առած, քաղաքից դարձեալ գուրս գնաց:
Մի մեծ ծառի հովանու տակ նստելով, ինքն իրան մտա-
ծում էր.— «արդեօք մի անգամ էլ կարժանանամ սիրուհուս
քաղցրիկ տեսութեանը»:

Այս մտածմունքների տպաւորութեան տակ մի քիչ
թմրեց ու մրափեց: Ապա զարթելով ու անցեալը միտ բե-
րելով՝ այսպէս երգեց.

Արի մօտս կացիր, սիրունիկ տատրակ,
Ինչո՞ւ այդպէս շտապելով գնացիր,
Կեանքս քո ձեռին է, պայծառ արուեստակ,
Ինչո՞ւ լոյսդ խաւարելով մարեցիր:

Արի լուսին, արի, մի փախչի ինձնից,
Իմ Ջիրինը, անխ, պակաս չէ քեզանից,
Դժուար է որոշել ձեզի մէկ մէկից,
Է՞ր ամպի տակ ծրարուելով պահուեցիր,

Յոյսըս դու ես, ո՞վ գիշերավար աստղիկ,
Սիրահար սրտերին դու շատ ես մօտիկ,
Ինձի մենակ թողեց Ջիրինս անուշիկ,
Աստ, ինչո՞ւ դու հեկեկալով լացիր:

Դժուար է հասկանալ աշխարհի բանը,
Ի՞նչն է արդեօք սրտեր ծակող խթանը,
Փարհատ, չես հասկացել դու զեռ այդքանը,
Վասն այն այսպէս մորմորալով մնացիր:

Այժմ գանք Փարհատի հօր Պէհգատ վարպետին:
Քարհատը Երինի հետ խօսապած միջոցին, մի քանի
ծանօթ մարդիք նրան տեսան. իսկոյն գնալով հօրն յայտ-
նեցին. թէ որդիդ արքունիքի դրան առաջը Երինի հետ
խօսում էր:

Նոյն ժամայն հայրը վերկացաւ բոկոտն վազեց գնաց
տեսաւ որ այնտեղ չկայ: Ուր գնալու մասին տեղեկութիւն
առնելով, ուղղակի դիմեց Փարհատի գտնուած տեղը: Որ-
դուն խեղճ ու սէֆիլ և գազաններով շրջապատուած տես-
նելով, լաց լինելով ասաց.— «Ինչո՞ւ ես մի կնոջ համար գե-
րի դառել... Մայրդ քեզ համար շատ լաց լինելուց
կուրացաւ... թէ իմ օրհնութիւնը առնել կուզես ու կը
յանկաս, եկ տուն գնանք» ասելով աղաչում էր:

Իսկ Փարհատը.— «Ով իմ գոյութեանս սկզբնապատճառ,
իմ կեանք ու կենդանութիւն, իմ գլխի թանկագին թագ
սիրելի հայրիկ. այսուհետեւ այլևս քեզ նեղութիւն մի տար,
աչքերիցդ արտասուք մի թափեր, ինձ համար կեանքդ մի
տուժեր, քեզ նեղութիւն տալով, մի հալուիր ու մաշիր...
Պարզն ասեմ, որ այսուհետեւ աշխարհն ինձ համար դառն
է, կամ իսկապէս չկայ—գոյութիւն չունի: Քեզ հետ, գթա-
ռատ հայրիկ, միւս անգամ հանդերձեալում կը տեսնուենք:
Ինձ—թշուառ որդուդ—աղօթքներիդ մէջ լիշելու չը մո-
ռանաս» ասելով, սրտանց մի խորը անխ քաշեց և հօր ձեռ-
քերն ու երեսը համբուրելով, հետեւալ տողերն ասաւ.—

Արի, ով դու բանիմաց, որ սիրուց անտեղեակ ես,
Ինձ խելքիցս հանեցիր արդեօք մի աղեղնակ ես,

Հրապուրիչ տեսքովդ, խելքս գլխիցս առար,
Մի գուցէ տասնունհազար — բոլորած լուսնիակ ես:

Քեզ համար տուն տեղ թողի, ծնողներս, ազգական,
Ընկել եմ սար ու ձորեր, ման գալիս թափառական,
Խիղճդ մի քիչ միտդ բեր, ինձ մի խփիր քարերին,
Բաւ է զազանների հետ, ես մնամ աստանդական:

Կենդանութիւնս կորաւ, աչքիս լոյսը խաւարեց,
Նշաձև թուխ աչերդ, դիտեմ, իմ մուխս մարեց,
Փարհատը քեզի համար, դարձել է մի խելագար,
Մի՛թէ մինչ այսօր, սիրուն, աչքերդ չը նշմարեց:

Այս սիրտ կտրատող տողերը լսելուց յետոյ, խեղճ հայրը
աչքերը արտասուքով լցուած արտում տխուր — թողեց հե-
ռացաւ. իսկ Ֆարհատը լաց լինելով մնաց այդ օտար ու
անմարդաբնակ վայրում միայնակ: Խեղճ ու ողորմելի դուռ-
թեան մէջ, իւր ցաւերը մի քիչ մեղմելու համար, զօրը
արեւին ու թռչուններին և գիշերը աստղերին ու լուսնին
յայտնի խօսքերով ցաւալի երգեր էր ուղղում... Ահա այդ
երգերից էլ մի փոքրիկ նմուշ. —

Մի քիչ կարեկցութիւն ցոյց տուէր ինձի,
Ճաճանչափայլ արեւ, գեղափայլ լուսին,
Խեղճ եմ ու տկար եմ, միք այրի խանձի,
Ձեր լոյսից փոքրիկ շող ծագէք իմ յուսին:

Ապերախտ սիրունիս գուցէ ուրանայ,
Բայց յոյս ունիմ, որ դուք ինձ չէք մոռանայ,
Իսկ թէ ես դէպի ձեզ ապերախտ լինիմ,
Թող գեղեցիկ զոյգ աչքերս կուրանայ:

Մի քիչ էլ դուք օգնէք փայլփլուն աստղեր,
Գուցէ թէ վերանայ՝ գլխիցս այս ստուեր,

Կեանքս մաշեց կերաւ — ինձ կմախք շինեց,
Նազանի սիրունուս սէրը մահաբեր:

Հապա դուք գեղեցիկ թռչուններ անմեղ,
Հանապազ շրջում էք ազատ ամեն տեղ,
Ձեր երգերով յայտարարէք աշխարհին,
Դուրսիւնս, քաշած օրս սիրագեղ:

Մարդի կեանքը, Ֆարհատ, շրջմովիկ հուր է,
Որքան երկար ապրի, այնքան տխուր է,
Գիտեցողի համար, անկեղծ հաւատայ,
Սէրը — մովի սէրը, երկսայրի սուր է:

Բայց այժմ մենք խօսքը մի քիչ էլ դարձնենք Հիւր-
միւզ շահի վերայ,

Պատմողներն այսպէս են պատմում ու ասում, թէ այդ
միջոցներին Հիւրմիւզ շահը շատ զօրանալով, տիեզերակալ
շահ դարձաւ և մեծ համբաւ ու անուն ստացաւ... Իւր
ձեռքի տակ անհամար զօրք էր պահում ու կառավարում:

Այս շահը մի օր որսի դուրս եկաւ: Լեռներում պտտած
ժամանակ, յանկարծ ականջին մի քաղցր ու ախորժալուր
ձայն հասաւ: Այդտեղ ձիուց իջնելով, մի սաղարթախիտ ծա-
ռի ստուերում նստեց ու որսակից ծառաներին մօտը կան-
չելով. — «Մի մարդի ձայն եմ լսում, գնացէք շուտով գտէք
ու բերէք» հրամայելուն պէս, իսկոյն ամենը մի կողմ ցրուե-
ցան գտնելու համար...

Վերջապէս Ֆարհատին դժուարութեամբ գտան, որ
սաղը ձեռին, մուրճը կողքին դրած, ամեն կողմից ահաբեկ
գազաններով շրջապատուած, բարձրացել էր մի ծառի վերայ
նստել ու իր քէֆին սաղ ածելով զուարճանում էր: Բայց
իրանք վախենալուց, ոչ ոք սիրտ չարաւ մօտը գնալու: Այդ
պատճառով, տեսածները եկան շահին պատմեցին: Իսկ շահը

Նորից հրամայեց, որ գնան հեռուից ձեռ ու ոտով, կամ առանձին ակնարկներով մի կերպ հասկացնեն ու կանչեն: Այդպէս էլ արին:

Ֆարհատը մօտերը եկած միջոցին, նրան յայտնեցին որ շահը քեզ կանչում է:

— Ես շահի ընկերը չեմ, մտերիմը չեմ, մի բանը չեմ, շահն ինձ հետ քնչ գործ ունի, և ինչո՞ւ է կանչում» ունեքերը կիտելով լրջօրէն պատասխանեց:

Մէջներից բանիմաց մէկը յառաջ անցնելով, քաղցրութեամբ ասաց. — „Հոգիս, ձեր երգի սրտառուչ ու քաղցր ձայնը ահանջին հասնելով, մեր շահը դէպի այս կողմն եկաւ ու մեզ հրամայեց որ գանք քեզ իւր մօտ կանչենք“:

Փարհատն այս բանն իմանալով՝ նրանց ընկերակցութեամբ իւր դադանների հետ միասին եկաւ ներկայացաւ շահին:

Շահը և իւր մտերիմները զանազան հարցովորձով ծանօթացան նրա գլխին եկած արկածներին, տեղեկացան թէ ինչպէս Մէհմինա դշխոյն նրան բանդարկել ու նորից արձակել է: Մի խօսքով մանրամասնաբար նրա դրութեան մասին տեղեկութւններ առան: Երբ ամեն ինչ յայտնի եղաւ, Հիւրմիւզ շահը բարկացած ու կրակ կտրած, իւր մտերիմներից հարցուց. — „Այդ Շիրին կոչուած աղջիկը, այժմ կենդանի է, և ո՞ւր կը գտնուի“:

— Այո՛, կենդանի է և Մէհմինա դշխոյի մօտ կապրի, պատասխանեցին:

Այդ ժամանակ Հիւրմիւզ շահը դառնալով Ֆարհատին՝ ասաց. — Սիրելի կտրիճ, այդ ձեռքիդ սազը նախ մի քիչ իմ պատուի ու ապա բարեկամիդ—Շիրինի սիրոյ համար նուազէ լսենք, թէ ինչ պիտի երգես“:

Նոյն րոպէին Փարհատը լցուած ու փղձկած սրտով ձեռքի սազի թելերը լարեց ու նուագելով հետեւեալ սրտառուչ երգերն ասաւ. —

Մէրն ինձի յիմարացրել է, էլ խօսք ասել չի լինի,
Նիստ ու կացս մոռացել եմ, սիրոյ դերի եմ դառած,
Սիրահարի բաժանումը լեզուով պատմել չի լինի,
Ես կեանքումս այսպիսի դառ ցաւեր բնաւ չեմ տեսած:

Իմ օգուտս լալ ողբալն է, ո՞վ աշխարհի տէր իշխան,
Թէ ունենայի շատ ու քիչ ինձ բարեկամ—օգնական,
Կասէի որ խնամք արա ու եղիր ինձի պաշտպան,
Թէ հնար է՝ ձեռք կարկառէ, քանի որ դեռ չեմ կորած:

Ախ, ափսոս որ շուտ բաց թողի ձեռքից չքնաղ սիրունիս,
Արդեօք այժմ ո՞վ կտեսնի անշամանդաղ սիրունիս,
Քաղդ, ինչ արի քեզ որ խլիր լուսաշաղախ սիրունիս,
Աշխարհը ինձ համար բանդ է, այ անիրաւ—անաստուած:

Փարհատ, քոյ բաղդի անիւը դարձեալ ծուռն է պտրտում,
Այդ անպիտան անառակից, դու էլ ո՞ւր ես զանգատում,
Հնար լինէր՝ այսուհետեւ անէիր լաւ կերուխում,
Տառապանք ու հոգսերից ազատ կլնէիր անկասկած:

Երգերն աւարտելուց յետոյ, կողմնակի գտնուած անձինք սկսեցին մաղկտալով լաց լինել. իսկ շահը նոյն միջոցին ի պատիւ իմ, մի բան ևս ասա, ասաց, հոգւոյս պարտքը լինի, որ Շիրինը անպատճառ քեզ համար ուզեմ: Թէկուզ Մէհմինա դշխոյն իմ գահս ու թագս էլ որ միասին ձեռքիցս խլելու լինի, դարձեալ ասածս դժրող ու խօսքիցս յետ կանգնող մարդ չեմ, լաւ գիտեցիր“:

Այս խօսքերը շահի բերանից լսելով, Փարհատը զրգռուեց և էշխի գալով սկսեց հետեւեալ երգերը երգել. —

Գլխովս անցածների պատմութիւնն անեմ,
Մի սիրունին ինձի, շատ տեսաւ բաղդը,

Կեանքի այգուցն ասի մի կոկոն քաղեմ,
Սյն էլ կարծես ինձի, շատ տեսաւ բաղդը:

Իմ անուշ սիրունուց ինձ հեռու գցեց,
Ձեռքէս շուտով խլեց ու յափշտակեց,
Ինձի մոլոր շուար լեռները թողեց,
Մի սրտակիցն ինձի շատ տեսաւ բաղդը:

Արդեօք շատ պիտ տանեմ ցաւ խնկովախով,
Մարմինս այրուի միշտ սիրոյ կրակով,
Մնամ թափառական իղձ ու փափագով,
Մի հիւրընկալն ինձի, շատ տեսաւ բաղդը:

Ֆարհատը երգն աւարտելուց լետ, ձեռքի սազը վայր դրեց, բայց շահը յափշտակուած մտիկ էր տալիս երեսին ու վերջն ասաց. — «Քեզանից մի խնդիր էլ ունիմ, ով Ֆարհատ վերկաց գնանք արքունիք, այնտեղից ես մի նամակ գրեմ Մէհմինա դշխոյին ու պատուաւոր կերպով Երիրինն ուղեմ քեզ համար»:

Փարհատը համաձայնեց ու միանալով շահի շքախմբի հետ, միասին վերադարձան արքունիք: Հէնց միւսնոյն միջոցին շահը Մէհմինա դշխոյի անունով մի նամակ գրեց և յանձնեց իւր սենեկապետին, որ անձամբ տանի ու պատասխան ստանայ:

Սենեկապետը նամակն առած, գնաց Մէհմինա դշխոյի մօտ և պալատական վեզիրի ձեռքով հասցրեց նրան: Նա էլ կանչեց արքունի ատենադպրին ու հրամայեց որ կարգայ: Նամակը կարգացած միջոցին, որքան Երիրինն ուրախ ու զուարթ էր և սիրտը լցվում էր անհուն բերկրանքով, այնքան Մէհմինա դշխոյն բարկութիւնից կատաղում էր: Նամակի ընթերցումը աւարտելուց լետ, կտոր կտոր արաւ ու պատգամաբերի երեսն ի վար յանդգնաբար ասաց. — «Գնա՛

ձեր շահին ասա, որ գալու եմ իւր հետ պատերազմելու, թող պատրաստ լինի»:

Սյս անսպասելի պատասխանն ստանալով, պատգամաբերը վերադարձաւ և բոլոր եղելութիւնը մի առ մի մանրամասնօրէն պատմեց շահին... Բայց Ֆարհատը շատ ուրախ եղաւ այսպէս լինելուն:

Հիւրմիւզ շահն էլ չսպասած պատասխանը լսելով, սաստիկ վրդովւեց, գրգռուեցաւ ու բարկացած հրամայեց իւր զօրապետներին, որ պատերազմելու համար շուտով զօրքը զէնքի կանչեն ու պատրաստ լինին:

Այդ միջոցին պատերազմական նախարարը խոնարհուած թեամբ գլուխ վեր բերելով ասաց. — «Տէր իմ, մի քիչ համբերեցէ՛ք, մինչև որ զօրք հաւաքենք ու կարգին պատերազմական պատրաստութիւններ տեսնենք, թէ որ չէ, շտապելով Խնչ կը լինի»:

— Դէ շտապեցէ՛ք, էլ ժամանակ մի կորցնէք ասաց շահը: Երբ 150 հազարի չափ քաջ ու կորովի պատերազմողներ հաւաքուեցան, շահը ատեն կազմեց ու ասաց. — «Զօրքեր ու զօրապետներ, թող ձեզ յայտնի լինի, որ Մէհմինա դշխոյի գանձարանը պէտքէ յափշտակէք ու թալանէք... Բայց ձեզանից ով կը լինի այն քաջը որ գնայ Մէհմինա դշխոյի բանակատեղը, լաւ տեղեկանայ նրանց ունեցած չունեցածների ու եղած պատրաստութեանց հետ և գայ մեք իրուի ու ստոյգ տեղեկութիւններ բերէ»:

Մէջներից մէկը պատրաստականութիւն յայտնեց ու մի կատարեալ ներքինու կերպարանք մտնելով, ծպտեալ գնաց թշնամու բանակը:

Այդ ճարպիկ լրտեսը բանակատեղին մօտենալով, զգուշութեամբ մի կողմից մտաւ զօրքի մէջ, տեղեկացաւ որ 200 հազարից աւելի կռուողներ կան, բացի Հարուն անունով

պարսիկ զօրապետից, որ 50 հազար զօրքով նոր եկել հասել էր բանակատեղին, Մէհմինա դշխոյն օգնութիւն տալու:

Կասկածի տեղիք չտալու համար, այդ հնարագէտ լըրտեսը, այժմ դարձաւ մի կատարեալ նուագաձու երաժիշտ. ամեն տեղ մտաւ ելաւ, ամեն անկիւն քրքրեց... երգեց, նուագեց, ժողովուրդը գլխին հաւաքած զբաղեցրեց ու միամտացուց. և միևնոյն ժամանակ իրան ինչ որ պէտք էր նկատեց ու տեղեկացաւ: Ահա նրա երգածներէից մի նմուշ.—

Առաւօտեան հովը փչեց,
Կենդանութիւն բերեց աշխարհ,
Կոտորուած սրտեր նորոգեց,
Ու չը թողեց անմխիթար:

Բնութեան մէջ շատ զաղտնիք կայ,
Որ մարդ չի կարող իմանայ,
Ասածիս ով կը հաւատայ,
Թէ չէ իսկապէս խելագար:

Սրտերի քննողը զիտէ,
Թէ ով որքան միամիտ է,
Խօսքին նշան դիր ու զիտէ,
Հաւատա միամտաբար:

Նրա երգն ու նուագը լսողներից մէկը, գնաց Շիրինի մօտ ու նրան յայտնեց. — «Տիրուհի, ասաց, այստեղ մի երաժիշտ է եկել, որ շատ գեղեցիկ է երգում ու նուագում. թէ որ մէկ անգամ տեսար ու լսեցիր՝ անշուշտ կհաւանիս»:

Այս յայտնութեան վրայ, իսկոյն մի քանի մարդիք գալով, երաժիշտ լրտեսին վեր առան տարան Մէհմինա դշխոյն ու Շիրինի մօտ:

Լրտեսը նրանց մօտ բաւականին երգել նուագելուց

ցետոյ, երբ դուրս գնաց խոնջացած անդամներին մի փոքր հանգստութիւն տալու, Շիրինը առանձնապէս նրա մօտ գնալով հարցուց. — «Երբ և իցէ իսկի շահի մօտ երգել ու նուագել ես»:

Նա էլ իւր խօսքին մի ուրիշ ընթացք տալով, այսպէս պատասխանեց. — «Եթ երկրի, կամ նահանգի տէր ու կառավարիչ թագակապ Հիւրմիւզ շահի մօտ երկար ժամանակ երգել ու նուագել եմ»:

Շիրինը նրա միտքը լաւ ըմբռնելով ու հասկանալով, նորից հարցրեց. — «այս մօտ օրերս հէջ նուագել ես»:

— Այո՛, ասաց. անցեալներում գնացի նրա մօտ, մի քանի օր երգեցի ու նուագեցի... Բայց այժմ նրա ուշք ու միտքը մի ուրիշ մտերմի վրայ է, որ այժմուս էլ նրա մօտն է գտնվում... Պէտք է գիտնաս, Տիրուհի, որ մի շատ ազնիւ ու վերին աստիճանի գեղեցիկ և կտրիճ երիտասարդ է, որին ես էլ շատ եմ հաւանել և չափազանց սիրում ու յարգում եմ՝ ասելով, ծածուկ—աչքի տակով Շիրինին էր մտիկ տալիս... որի աչքերը արտասուքով լցուեցան...»:

Այս կարճ խօսակցութիւնից յետոյ, լրտեսը դարձեալ մտաւ արքունիք, այնտեղ նորից երգեց ու նուագեց: Երբ վերջացուց ու դուրս պիտի գար, Մէհմինա դշխոյն հարիւր ռսկով նրան վարձատրեց: Ահա այդտեղ արքունիքում երգածներից էլ մի նմուշ.—

Սիրահար սրտերը խիստ են բաբախում,
Սիրականից նորանոր լուրեր գալու,
Դադարում են էլ չեն անում կերուխում,
Սպասում են նոր աւետիք լսելու:

Ազատութեան ճամբէն փակուած սիրունին,
Քիշեր ցերեկ հանգստութիւն, բուն չունի,

Նա կարծում է՝ թուշնի պէս վանդակումն է,
 Լայն տշխարհում մի խրճիթ ու տուն չունի:

Դառն են անցնում նրա օրեր ժամերը,
 Արձակ թողած սև սաթի պէս ծամերը,
 Զեն գրաւում խորտիկների համերը,
 Կոտորած սրտին, նա գիտէ թէ սուն չունի:

Արքունիքից դուրս գալիս՝ Երրինն ասաց.— «այս ոսկիքը մէջը կապելու համար մի թաշկինակ կամ շորի կտոր անգամ չունի՞մ, խնդրում եմ, տիրուհի, բարի եղէք ու ինձ մի բան տուէք մէջը կապելու համար»:

Երրինն էլ իսկոյն իւր ձեռքի ոսկեթել ասեղնագործ թաշկինակը վեր առաւ տուեց նրան: Լրտեսը ոսկիքը կապելով նրա մէջ, շնորհակալութիւն յայտնեց ու աճապարանօք ճամբայ ընկնելով, ջանք արաւ հասնել Հիւրմիւզ շահի բանակատեղը:

Լրտեսը տեղ հասնելով, տեսածներն ու լսածները, սկզբից մինչև վերջը, մի առ մի մանրամասնաբար հաղորդեց Հիւրմիւզ շահին: Եւ ապա դառնալով դէպի Փարհատը.— «ահա այս էլ Երրինի թաշկինակն է՝ ասելով, ցոյց տուեց նրան: Քաջ Ֆարհատը իսկոյն յափշտակելով նրա ձեռքից, սկսեց զննել—մտիկ տալ, հոտոտել, համբուրել, քսել աչք ու երեսին և զգացուած երգել.—

Անուշ սիրունուս յիշատակն,
 Յանկարծ եկաւ ինձի հասաւ,
 Սիրահարիս սուրբ նպատակն,
 Իւր դադաթնակէտին հասաւ:

Իդնս փափազս լցունեցաւ,
 Թշնամու սիրտը խոցունեցաւ,

Սրտիս վարդերը բացուեցաւ,
 Ոսոխն իւր աչքերով տեսաւ:

Անգին, հազուագիւտ յիշատակ,
 Քեզ համար դարձայ նահատակ,
 Պատիւս գնաց ոտնատակ,
 Արդեօք սիրունիս ի՞նչ ասաւ:

Ողբս Փարհատ, ողբս ու լաց,
 Գուցէ ձէնդ լսէ Աստուած,
 Սպասէ մինչի կատարած,
 Սիրունիդ քեզ այսպէս խօսաւ:

Այժմ դառնանք Մէհմինա դշխոյին: Նա սկսեց պատերազմի պատրաստութիւններ տեսնել: Երբ բոլոր պաշարեղէնը, ռազմամթերքները և այլ կարևոր իրեղէնները ժողովեց, զօրքը գումարեց ու քաղաքից դուրս բանակ դրաւ, քանկարծ Հիւրմիւզ շահի զօրքը երևաց ու աչքին ընկաւ, որին առաջնորդում էր շահն ինքը, նրա օրդին և Փարհատը մուրճը ձեռին: Բացի սրանցից, զօրքի յետևն ընկած գալիս էին նաև ջղապինդ ու քաջամարտիկ ըմբիշների խումբը: Ահա այսպէս սպառազինուած ու պատրաստի դուրս եկան Մէհմինա դշխոյի զօրքի առաջ ու պատերազմական հրապարակի վերայ կանգնեցան:

Երբ երկու պատերազմող կողմերն էլ միմեանց հանդէպ դէմ յանդիման կանգնեցան ու ամեն ոք մտածում էր, թէ արդեօք ո՞վ պիտի առաջինը հրապարակ դուրս գայ, նախաջարձակ լինի, կամ թէ ո՞վ պիտի քաջի ու յաղթողի անունը ժառանգէ, քանկարծ Մէհմինա դշխոյի զօրքի կողմից Կէհրապ անունով մի դօտեմարտ հրապարակ նետուելով ու յառաջ անցնելով, հակառակորդի կողմից իրան ընդդիմամարտ ախոյեան պահանջեց:

Միւսնոյն միջոցին, Հիւրմիւզ շահի կողմից էլ Պէհրամ անունով մի քաջասիրտ, կորովի և ուժեղ տղամարդ հրասպարակ ընկաւ... Սկսեցին երկուսը միմեանց փաթաթուել և ամեն մէկը ուժգին յարձակում գործելով, աշխատում էր հակառակորդին ճնշել, տապալել ու վայր գլորել... Բայց միւսը ջանք էր անում նրա բոլոր հնարիմացութիւններն ու խորամանկ ձևերը իգերէ հանել և ինքը անպարտելի ու կանգուն մնալ:

Այսպէս, երկու հակառակորդները մինչև երեկոյ տանջուեցին ու չարչարուեցան, բայց յաղթութիւնը ոչ մի կողմը չը տարած, կրկին վերադարձան իրանց տեղերը:

Հետեւեալ օրը դարձեալ հրապարակ բացուեցաւ: Այս անգամ Հիւրմիւզ շահի կողմից հրապարակ եկաւ Գահիր աւանում ըմբիշը, որը թշնամու աչքը կտրացնելու համար, հրապարակի վերայ քաջութեան ու տղամարդութեան ցոյցեր էր անում: Իսկ Մէհմէնա դշխոյի կողմից էլ մի կտրիճ տղամարդ յառաջ վազեց ու սկսեցին մէկ մէկու մօտենալ և մենամարտել: Գահիրը մի ուժգին յարձակումով ու հարուածով երբ իւր հակառակորդի գլուխը արմատից կտրեց, իսկոյն կայծակի արագութեամբ այդ կտրիճի Թահիր անունով եղբայրը բանակից դուրս պրծաւ ու ահաբեկ վիշապի նման կանգնեց հակառակորդ դէմ:

«Շատ բարի, ասաց նրան Գահիրը, ու սկսեցին մինչև երեկոյ մենամարտել և չարչարուիլ: Բայց յաղթանակը ոչ մի կողմը չը տանելով, այսօր էլ վերադարձան իրանց տեղերը:

Այն միւս օրը էլի հրապարակ բացուեցաւ: Բայց այս անգամ անբաղդ ու թշուառ Փարհատը մատաղահաս առիւծի նման հրապարակ նետուելով, դիւցազնաբար մի այնպիսի ուժեղ ճիչ արձակեց, որ սար ու ձոր թնդացուց և գոռոզաբար ասաց, — «Ինձի գիտեցողն արդէն գիտէ, իսկ չը գիտեցողն էլ՝ թող տեղեկանայ ու գիտենայ: Ինձի թշուառ

Փարհատ կասեն. ով որ իւր մահուանը կարօտել է ու մեռնել կուզէ, թող յառաջ գայ ու տեսնի, թէ աշխարհումս տղամարդութիւնն ինչպէս կը լինի»: Այս խօսքերի հետ, նախ քաջ Գեօռօղլու նման մի դիւցազնական երգ երգեց. —

Ասպարէզը քաջինն է—անվախինն է,
Կնամարդիք թող հրապարակ չգան,
Յաղթանակը հերոս տղամարդինն է,
Ամբարտաւանները ոտնատակ կերթան:

Քաջի դէմ ելնողը, առիւծ պիտ լինի,
Ոչ թէ առնէտի պէս նստի ու քնի,
Չատ եմ տեսել պօռոտախօս պատանի,
Որոնք ոտքերի տակ շանսատակ կերթան:

Արիւնի դէմ, արիւն թափող ես կուզեմ,
Որ գլուխը առանց մկրատի խուզեմ,
Մար ու ձոր տեսէք թէ ինչպէս կը դգեմ,
Չեռքս ընկածներն իսկ էշնահատակ կերթան:

Հէզ Փարհատն եմ, ոչ ոքից երկիւղ չունիմ,
Դէմս կայնած, կինարմատ ախոյեան ունիմ,
Լաւ գիտենայ, որ չը պիտի տատանիմ,
Իմ ձեռքը՝ ծովը անյատուկ կերթան:

Մէհմէնա դշխոյն Փարհատի հրապարակ զալը տեսնելով, իսկոյն պարսիկ Հարուն անունով ըմբիշին կանչում է, ու «այս հրապարակում կանգնած Փարհատին—այդ ժանտափուտ անզգամին այսօր քեզանից կուզեմ: Քաջաբար կը մտնես հրապարակը, կամաց կը բռնես ու կը բերես ինձ մօտ, որ ես իմ ձեռքով նրան մաս մաս կտրատեմ: Թող հոգւոյս պարտքը լինի, ով որ նրան կենդանի բռնեց ու ինձ

ներկայացուց, ազնիւ խօսք եմ տալիս, որ Շիրինին նրան կտամ ու կամուսնացնեմ» ասաց:

Պարսիկ Հարունը Մէհմինա դշխոյին խոնարհութիւն անելով ու ձեռքը համբուրելով, նրա մօտից դուրս պրծաւ գնաց և ուղղակի հրապարակ իջնելով ասաց. — «Այ Ֆարհատ, այս քնէ է քոյ արածդ. երկու թագաւորներ մէկ մէկու հետ գցեցիր ու թշնամացրիր, որ այժմ պատերազմում են... Այսքան անմեղ արիւն թափելուն դու եղար պատճառ... Արի ինձ անձնատուր եղիր, քեզ տանեմ ներկայացնեմ Մէհմինա դշխոյին ու յանցանքդ ներել տամ: Ինձ որ լսես՝ գիտցած եղիր որ բնաւ չես զղջալ»:

Այս համարձակ ու լրբենի առաջարկութիւնը լսելուն պէս, Ֆարհատը կրակ կտրեցաւ ու բարկացած երեսին մտիկ տալով պատասխանեց. — «Անարդ մարդ, միթէ քոյ բերնիդ է ընկել, որ ինձ կենդանւոյն բռնես: Զուտ անձնատուր եղիր ու ապաստանիր ինձ, խոզ անպիտան, եթէ ոչ՝ քեզ շան նման կը սատկացնեմ... և բարկութիւնից ու վիրաւորանքից այս տողերն ասաւ. —

Երեկ—այսօր տեսիլքի մէջ,
Արդեօք սևեր տեսել ես,
Բացի թշնամու սրիցը,
Ուրիշ վէրքեր տեսել ես:

Պարսիկ Հարունն էլ սրա հանդէպ հետևեալ տողերն ասաւ.

Երեկ—այսօր տեսիլքիս մէջ,
Ես սևեր էի հագած,
Թշնամիքս սուր ման կզան,
Ես դեռ ահա կամ կանգնած:

Այս խօսքերն ասելուց լետ, դարձաւ Ֆարհատին ասաց.
— «Պաշտպանուիր»:

Նա էլ ձեռքի մուրճը—վահանի նման—գլխի վերայ բռնած հպատակեցաւ ու անընկճելի կաղնու նման առաջը կանգնեց. բայց Հարունի ուժգնակի հարուածից, համարեա ամբողջ մարմնով դողաց—սարսափահար եղաւ ու մօրից ծրծած կաթը քթից եկաւ,

Այժմ հերթը Քարհատին հասաւ. նա իւր թուլացած ոյժն ու զօրութիւնը իմի ամփոփելով, — «Ով Տէր Աստուած, ինձ զօրութիւն տուր» ասաց ու ձեռքի մուրճն այնպէս ուժգին իջեցուց պարսիկ Հարունի գլխին, որ իսկոյն ջախջախեց ու շանսատակ արաւ և հանդերձներից մերկացնելով, մարմինը շառտեց Մէհմինա դշխոյին այս հեգնակած խօսքերով. — «Առէք ձեր ուժեղ մրջիւնին ու անպարտելի կատուին»:

Այս խօսքերից Մէհմինա դշխոյն շատ ընկճուեց ու կոտորուեցաւ, բայց Շիրինը չափազանց ուրախ էր:

Այդ հերոսական յաղթանակից յետոյ, Ֆարհատը տղամարդի պէս եռանդի գալով հրատարակի վերայ դիւցազնաբար սկսեց երգել. —

Առիւծը ուր գնայ, էլի առիւծ է,
Վատ գազանը երբէք առիւծ չի դառնայ,
Գորիւնը փոքրիկ է, էլի առիւծ է,
Թշուառական դայլը, առիւծ չի դառնայ:

Արջը որքան կուգէ գոռայ մոնչայ,
Երբէք սէգ ու հպարտ առիւծ չի դառնայ,
Գայլը հարիւր տարի կայնի կոնձկոնձայ,
Ամենեկն վեհ—վէս առիւծ չի դառնայ:

Անիւնը ուշտ վազը, բոլոր արարքով,
Բնաւ հեղահամբոյր՝ առիւծ չի դառնայ,
Բորենին, ինչ ասեմ, իւր չարութիւնով,
Կենդանեաց թագաւոր առիւծ չի դառնայ,

Սոսկավիթխար կինճը, խորամանկ աղուէս,
Օ՛, գիտցէք որ բնաւ առիւծ չի դառնայ,
Փարհատ, ամբարտաւան հպարտն էլ նոյնպէս,
Երբ որ կուղէ լինի, առիւծ չի դառնայ:

Այդ օրը Փարհատը եօթը ըմբիշների կեանքից զրկելով,
Մահմէդ փէղամբարի խոստացած դրախտը, պարսիկ չարունի
մօտն ուղարկեց:

Երբ երեկոյացաւ, Փարհատը լրտեսի մէկին խնդրեց,
որ գնայ Շիրինին իւր մօտ բերէ: Նա էլ ծպտեալ վերկացաւ
գնաց մի կերպ Մէհմինա դշխոյի բանակի մէջ մտաւ և
զգուշութեամբ ու գաղտագողի մօտենալով Շիրինի վրանին,
ծածուկ նրան ասաց. — «Տիրուհի, Փարհատը քեզ խնդրում
է, համեցէք գնանք»:

Այսքանն էլ Շիրինին բաւական էր: Նոյն րոպէին հան-
դերձները փոխեց— տղամարդի հանդերձներ հագաւ ու ծըպ-
տեալ լրտեսի յետեից ընկած, գնաց հասաւ Փարհատի բնա-
կարանին:

Փարհատը գիմաւորեց նրան ու բաւական ժամանակ
միմեանց հետ գրկախառնած լուռ մնալուց յետ, Զիրինը
առաջինը եղաւ, որ այդ լուռութիւնը խզելով ասաց. — «Ով
իմ գլխիս թագ ու պսակ և սրտիս ցաւերին դեղ ու դար-
ման սիրելի Քարհատ, բոլոր հրապարակի վերայ գտնուած
մարդկերանցից, ոչ ոքից այնքան չէի կասկածում ու վա-
խենում, որքան պարսիկ չարունից. որովհետեւ միայնակ նա
էր, որ մեր նպատակին հասնելու արգելք կարող էր դառ-
նալ. ըստորում Մէհմինա դշխոյն նրան ուրիշ տեսակ խոս-
տումներ էր արել... Բայց այժմ փառք Աստուծոյ, որ նա
էլ իւր արժանաւոր պատիժն ստացաւ» ասելով՝ մի ոսկեձող
ու ականակապ թանկագին զարդմանակ (չղայ) դրեց Փար-
հատի գլխարկի ճակատին:

— Տես սիրելիս, զգածուած ասաց Փարհատը, ես ինձ
ու քեզ յանձնում եմ երկինքն ու երկիրը ոչնչից ստեղծող
Արարչին. որովհետեւ բացի նրանից մեզ համար էլ ուրիշ
ապաւէն սւ պաշտպան չկայ»:

Այս փոխադարձ խօսքերից յետոյ, ամբողջ գիշերը—
մինչև արշալոյսի բացուելը— միմեանց զրգուեցին, փայփայե-
ցին, սիրաշահեցին ու այնքան լաց եղան, որ ասել ու պատ-
մել չի լինի: Իսկ լուսադէմին— Շիրինի գնալու մօտեցած
ժամանակը— դէմ առ դէմ կանգնած հետեւալ սրտաշարժ
երգերն ասացին. —

Զ Ի ր Ի Ն

Թող քոյ յոյսդ Աստուած լինի—
Ամեն ժամանակ իմ Փարհատ,
Մշտապէս թող առողջ լինի—
Անձրդ ընդունակ իմ Փարհատ:

Ֆարհատ

Վարդատեսիլ կերպարանքդ,
Ով իմ գեղեցիկ սիրական,
Ինձ ծառայ պահեն դուանդ,
Իմ չքնադազեղ Զիրին ջան:

Զ Ի ր Ի Ն

Խնդիրըս այս է Տիրոջից,
Հողիս չը բաժանուած մարմնից,
Մեզ չը բաժանէ միմեանցից,
Ինձ քեզանից, քեզ ինձանից:

Քարհատ

Այս ցաւերի մէջը ինձի—
Մի մոռանար իմ սիրուհի,

«Լեռը լեռանը մօտ չի դայ,
Մարդը մարդին կը պատահի»:

Չ ի ր ի ն

Չիրինիս կեանքը քեզ մատաղ,
Դու ապրի հանգիստ ու խաղաղ,
Թէ մօտըդ ուխտադանց եղայ,
Ձեռովդ պատրաստիր դագաղ:

Փարհաս

Կաց, իմ Չիրին, կենդանի կաց,
Դու մի անիր շատ լաց ու թաց,
Խղճալի անտէր Փարհատին,
Մտքումդ պահէ անմոռաց:

Այս երգերն ասելուց յետ, իրանց մէջ պայման դրին,
որ միմեանց չը մոռանան: Այդ միջոցին Փարհատը սկսեց
լալ. բայց իրան հագիւ մի կերպ զսպեց ու ապշութեան մէջ
ընկաւ: Քնքոյշ Շիրինն էլ նոյնպէս սիրտը լցուեցաւ—դառ-
նացաւ և ողբ ու աղաղակ բարձած թողեց հեռացաւ:

Փարհատը իբր թէ կուզէր իւր գլխից անցած անցքերի
վերայ միտք պարապեցնել ու ինքն իրան սփոփել—մխի-
թարել, բայց չէր կարող. որովհետեւ ցաւն ու վիշտը և
հոգսն ու մտածմունքը չէին թողնում նրան: Այդ պատճա-
ռով էլ բերանքսիվայր ընկած ու ջերմեռանդօրէն աղօթելով
իրան յանձնեց Աստծու խնամքին ու հզօր պաշտպանութեանը:

Հետեւեալ օրը դարձեալ երկու բանակները դէմ յանդի-
ման կանգնեցան: Մենամարտողներ պահանջուած միջոցին,
մի ըմբիշ Մէհմինա դշխոյի կողմից դուրս եկաւ, և միւս
կողմից էլ դարձեալ Փարհատը յառաջ վազեց: Սրանք պատ-
րաստուելով, միմեանց վերայ վազեցին ու փաթաթուեցան
իրար: Երկու ժամաչափ չարչարուելուց յետոյ, Փարհատը

բարկութիւնից ձեռքի մուրճը այնպէս ուժեղ վրայ բերեց
հակառակորդի գլխին, որ տեղնուտեղը բերանը բացուիւնք
անելով հաւի ձագի նման բանհոգի եղաւ ու մնաց անշարժ:

Այս յաղթութիւնից յետոյ, Փարհատը դարձեալ եռանդի
գալով իրան յատուկ սիրահարական աշխուժով հետեւեալ
եռանդուն երգը երգեց. —

Սէրը ուժ կտայ թևերին,
Ով որ իրան երկրպագեց,
Իմ յիմար հակառակորդը—
Ինձ լաւ չը ձևեց ու չափեց:

Ես սիրոյ թևերին նստած,
Հրապարակ ընկայ կատաղած,
Թշնամուց չունէի կասկած,
Մի հարուածս նրան լափեց:

Նենգ քինախնդիր թագուհին,
Ճնշում է անմեղ Չիրինին,
Մի օր կառնեմ նրա հոգին,
Նա այդ բանը չը մտածեց:

Նեղ է սիրոյ ասպարէզը,
Տեղ չի գտնի խոնարհն—հեզը,
Փարհատ, գիտեցիր քեզ պէսը,
Իւր գործը լաւ չը ճանաչեց:

Այս բանը տեսնելով, այժմ Մէհմինա դշխոյի աչքը
վախեցաւ: Նոյն միջոցին, այս նեղ դրութիւնից դուրս գալու
համար, իւր բոլոր աւագանին ու մեծամեծները ջուրջը
հաւաքած նստաւ խորհրդի:

Փարհատը բէզարած վերադարձաւ իւր վրանը, և մի

քիչ հանգստանալուց յետոյ, գնաց շահի կողմը, տեսաւ որ նա էլ իւր նախարարներն, աղատներն ու երեւելիքն է գլխին հաւաքել և խորհուրդ անում: Սրանք մտածում էին, որ այսպիսի կռիւները վերջ չունեն. դրա համար էլ վճռեցին, որ մի թուղթ գրեն ու մէկի ձեռքով ուղարկեն Մէհմինա դշխոյին:

Ուղարկուած թղթի մէջ այս էր գրուած. — «Քառասուն տարեկան մի կտրիճ հրապարակ գալով, անպարտ տեղը այսքան անմեղ արիւն է թափում իզուր և անօգուտ... Եթէ կարելի է, եթէ հնարաւոր է, այս արընհեղութեանց առաջն առնելու համար, զիջանին և Շիրինին մի պատգարակի վերայ նստեցրած ուղարկեն իրանց»:

Մէհմինա դշխոյն այս թուղթը կարդալիս, կարծես դարձեալ կայծակնահար եղաւ, փորձանքի հանդիպեցաւ... Բարկացած կատաղութեամբ թղթատարին այս կարճ պատասխանը տուեց. — «Դնա ձեր շահին ասա, որ այսպէս հեշտութեամբ ու դիւրագին ես մարդի աղջիկ չեմ տալ»:

Թղթատարը վերադառնալով, բոլոր լսածները մի առ մի պատմեց շահին. իսկ շահը խիստ հրաման՝ արձակեց, որ հետեւեալ օրը դարձեալ պատերազմեն:

Միւս առաւօտ կանուխ, երկու բանակները դարձեալ եկան մէկ մէկու հանդէպ կանգնեցան: Այս անգամ շահի կողմից նրա որդին հրապարակ եկաւ ու մի բարձրաձայն ճիչ արձակելով, հակառակորդից իւր հետ մենեմարտող պահանջեց: Հակառակորդի կողմից Սմբրղանտ անունով ըմբիշը հրապարակ եկաւ ու սկսեցին շուրջանակի պտտել և միմեանց գէմ ցոյցեր անել: Երբեմն շահի որդին յարձակում գործելիս, Սմբրղանտն էր պաշտպանվում, իսկ երբեմն էլ Սմբրղանտը յարձակուելիս, շահի որդին էր պաշտպանվում: Սրանք այսպէս մէկ մէկու պտտեցրած ժամանակ, որ յաջողի հակառակորդին թալաքի մէջ գցել, ինչպէս եղաւ, արքայորդին

ցարմարին բերեց ու թրով Սմբրղանտի դաստակին խփելուն պէս, իսկոյն ուշաթափած վայր ընկաւ, Նոյն միջոցին շահի որդին մօտ գնաց, ձեռքերը կապեց ու առաւ բերեց իւր հօր—հիւրմիւզ շահի առաջը վայր գցեց: Նոյն րոպէին Հիւրմիւզ շահը տեղից վերկենալով, որդու ճակատը պագեց ու նրա արած քաջութիւնը գովեց:

Շահի որդու տարած յաղթանակի վերայ, Ֆարհատի սիրտը հրճուելով, դարձեալ եռանդի եկաւ ու հետեւեալ տողերը երգեց. —

Մէկը հարիւրի դէմ յաղթանակ տարաւ,
Սմբարտաւան մարդի եղջիւրը փշրեց,
Ասպարէզում սև հողը պլխին բերաւ,
Անուանի ըմբիշին երկիր կործանեց:

Ամբարհաւած մարդի վիճակն միշտ այս է,
Ընկճուիլն է նրա փայ ու բաժինը,
Գոռոզների օր ու արևն այսպէս է,
Անկայուն կը լինի բաղդի անիւր:

Թող երերուն մնայ անկամորդ մարդը,
Թող անբաժան լինի վախը նրանից,
Միշտ թառամած մնայ իւր սրտի վարդը,
Երբէք չը հեռանայ դարտը իրանից:

Ուրախ օրը ի՞նչ է, երբէք չըտեսնի,
Թախիժը երեսից բնաւ չը գնայ,
Խնդրէ Ֆարհատ, որ վատի յայսը մեռնի,
Յարաժամ սև քօղով ծածկուած մնայ:

Մենք այժմ դառնանք Մէհմինա դշխոյին:

Այսպէս մէկը միւսի յետեից պատահած ու կրկնուած անաջող դէպքերի պատճառով, Մէհմինա դշխոյն խիստ կոտ-

րուեցաւ. իւր մեծամեծները հաւաքած, դարձեալ մի ընդհանուր խորհուրդ կազմեց, որպէսզի այս չարիքից ու դժբաղդութիւնից ազատուելու մի ելք ու հնար գտնեն:

Խորհրդականներից մէկն ասաց. — «Մի կախարդ կին կայ, այս բանի հնարը թէ որ գտնի, նա միայն կարող է գտնել, թէ որ չէ, էլ ուրիշ ոչ ոք չի կարող»:

Իսկոյն Մէհմինա դշխոյն հրաման արձակեց, որ գնան գտնեն բերեն ու իրան ներկայացնեն:

Անմիջապէս խնդրակներն ու ծառաները այս ու այն կողմ արշաւելով, վազվռտելով և քօշա պուճախ ընկնելով, հազիւ կարողացան գտնել և բերին ներկայացրին նրան:

Մէհմինա դշխոյն նրան տեսնելով, նախ յարգեց ու պատուասիրեց և ապա մանրամասնաբար պատմեց գործի եղելութիւնը:

Վհուկը լսելուց յետոյ. — «Տէր թագուհի. նախ պէտքէ գերի տարածներին ազատել՝ ասաց՝ ու մի հմայութիւն — դիւթութիւն անելուն պէս, բոլոր գերի գնացածները ազատուելով յետ դարձան եկան: Այս անփոխարինելի շնորհքը տեսնելով, վհուկին մի առանձին վրան տուին բնակութեան համար. իսկ միւս մնացած պատուասիրութիւններին ու պարզեններին չափ ու սահման չկար:

Պատմիչներն ասում են, թէ Հիւրմիւզ շահը գերիներէ իւր ձեռքից փախչել ազատուելը տեսնելով, չափազանց տխրեց:

Հետեւեալ առաւօտ լոյսը բացուելուն պէս, երկու կողմի մենամարտողները դարձեալ միմեանց դէմ դուրս եկան ու պատերազմը սկսուեց: Այս կողմից էլի շահի որդին քաջաբար հրապարակ ընկաւ, իսկ միւս կողմից Կիհրապ անունով քաջը: Սրանք մինչև երեկոյ չարչարուելուց յետոյ, ոչ մէկը յաղթող չը հանդիսացաւ, կրկին վերադարձան իրանց տեղերը: Նոյն երեկոյեան չքնաղագեղ Շիրինը ծպտեալ գալիս է

Փարհատի վրանը. մինչև լոյս խօսակցում են ու անուշ ժամանակ անցկացնում: Լուսադէմին երբ Շիրինը պիտի անջատուէր, Փարհատին ասաց. — «Աչքիս լոյս, աշխատիր քեզ ողջ պահես, որովհետև Մէհմինա դշխոյն մի վհուկ կին է բերել տուել, և այսուհետև հմայութիւններով ու կախարդութիւնով պիտի գործ տեսնի»:

Փարհատը կախարդութեան մասին խօսքը Շիրինից լսելով, իսկոյն իրանց բոլոր բանակի մէջ յայտնեց ու տարածեց, իսկ իրաւ ողջ մնալու մասին էլ առանձին կարգադրութիւն արաւ ու միջոց ձեռք առաւ:

Ահա այսպէս, երբ Փարհատը իրան վերաբերեալ բոլոր պարտականութիւններն ու գործերը կատարեց ու կարգի տակ դրաւ, հանգիստ ու ուրախ տրամադրութեան տակ սկսեց հետեւեալ խորհրդաւոր ու երգիծաբանական երգը երգել.

Սասարէզը վհուկ կանանցը մնաց,
Քաջեր, փախէք ասպարէզից հեռացէք,
Աշխարհումը էլ մարդկութիւն չը մնաց,
Հերոսական քաջութիւնը մոռացէք:

Վայր դրէք ձեր զէնք ու զրահ և վահան,
Որ մեր երկշոտ թշնամիքը չը դողան,
Թողէք կռուի ասպարէզը յաղթական,
Վհուկ կանանց հրապարակը լայն բացէք:

Յառաջ եկէք, մենամարտող պարոններ,
Ո՛ւր մնացիք, չի երևում ձեր ստուեր,
Թող ձեզ առաջնորդեն պառաւ ջատուներ,
Դուք զէնքերը փիթիկի հետ փոխեցէք:

Դիմէ յառաջ Փարհատ, մեռի քաջի պէս,
Անվախ մտիւր թշնամու հետ ասպարէզ,
Չիրինդ միտ բերելով, խորհիր քեզ ու քեզ,
Դէմ յանդիման թշնամու հետ կռուեցէք:

Առաւօտեան լուսաբացին բանականները դարձեալ պատե-
րազմի պատրաստուեցան: Այս կողմից Հիւսրավ արքայորդին
յառաջ եկաւ, իսկ միւս կողմից էլ, վերոյիշեալ վհուկ կինը:
Սրանք սկսեցին միմեանց վերայ յարձակում գործել ու մինչեւ
երեկոյ չարչարուիլ... որովհետեւ յառաջագոյն ասացեալ
վհուկը, իրան ունեցած կախարդութեանց շնորհիւ, երբեմն
կրակ թափելով, արքայորդուն կրակի տարափի տակ էր
ծածկում... Երբեմն էլ բաղնիսի գմբէթներ յառաջ բերելով,
Հիւսրավ արքայորդու յարձակումներն ու հարուածները ար-
գելում և կասեցնում էր:

Հիւսրավը շահը այս բոլոր անցքերը աչքովը տեսնելով,
համարեա որդու աջողութեան մասին յուսակտուր էր եղած:
Քայց Հիւսրավ արքայորդին դարձեալ մինչեւ երեկոյ դիմա-
ցաւ: Մութն ընկնելով, երբ ոչ մի կողմը յաղթանակ չը կա-
րողացաւ տանել, մենամարտողները կրկին վերադարձան
իրանց տեղերը:

Վհուկը երբ ողջ—առողջ բանակը վերադարձաւ, Մէհ-
մինա դշխոյն նրան շատ մեծարանք ու պատիւներ տուեց:
Դշխոյի այսպիսի վարմունքը համարձակութիւն տուեց վհու-
կին հետեւեալ առաջարկն անելու.— «Տէր թագուհի, ասաց,
ինձ մի գործակից ընկերուհի ունիմ, որին Թանթանա վհուկ
են ասում. կախարդութեան մէջ, նա ինձանից շատ բարձր
ու գերազանց է... Եկ հրամայիր թող գնան կանչեն և ամեն
բան շուտ վերջանայ»:

Մէհմինա դշխոյն տեղեկանալով ու վհուկ կնոջ ասած-
ներին առանձին հաւանութիւն տալով, իսկոյն մարդիք ու-
ղարկեց որ գնան նրա ասած վհուկին գտնեն բերեն:

Այդ միջոցին այնտեղ մի լրտես գտնուեց, որը բոլոր
եղած—չեղածը լսելով, եկաւ մանրամասն պատմեց Հիւսրավը
շահին:

Այդ երեկոյ Հիւսրավ արքայորդին բանակում մի Հընդ-

Պացի հիւր ունէր Շապուր անունով, որը խիստ հարուստ
վաճառական էր, և աշխարհում համարեա տեղ—երկիր չէր
մնացել, որ սա ոտ դրած ու մանեկած չը լինէր: Այս մարդը
ներկայ պատերազմի պատճառն իմանալու համար, հետա-
քըքրութեամբ արքայորդուն հարցուց.— «Իշխանս, Մէհմինա
դշխոյի հետ ձեր ունեցած պատերազմի պատճառը կամ շար-
ժառիթը մի բերդի, երկրի, մի ուրիշ թանկագին ու ան-
գնահատելի բանի համար է, թէ մի որեւէ դատարկ պատ-
ճառից է յառաջ եկել ու երկու կողմից էլ անպարտ արիւն
է թափում ու անփոխարինելի վնասներ է հասցնում»,

Հիւսրավը պատասխանեց.— «Ոչ բերդի համար է, ոչ
էլ երկրի, պարոնս: Այլ գիտցիր, որ այս Ֆարհատը Մէհմինա
դշխոյի եղբոր աղջկայ—գեղեցիկ Երիկնի վրայ սիրահարուած
է եղել, և հօրս դիմելով խնդրել է, որ իրան օգնէ ու
պաշտպանէ: Հայրս էլ դշխոյին գրաւոր հրաւիրել ու առա-
ջարկել է, որ իւր խօսքը կամ միջնորդութիւնը չը մերժէ:
այլ վեր առնի Երիկնին Ֆարհատին տալ: Բայց նա մի ան-
գամ յամառուել է ու չի համաձայնել տալու. ահա դրանից
էլ յառաջ է եկել այս արիւնահեղ պատերազմը»:

Հնդկացի Շապուրն ասում է.— «Չմարիտ որ, Ֆար-
հատի Երիկնի վրայ սիրահարուելը իսկապէս արժէ, որով-
հետեւ ես միայն նրա կենդանագիրն եմ տեսել... Ամբողջ
աշխարհում եթէ մի գեղեցիկ, մի սիրտ գրաւող տիպ կայ
միայն նա է, այլ ևս նրա նման մի ուրիշը չի ճարուի. դու
այդ բանին հաստատապէս հաւատացած եղիր»:

Հնդկացու այս մի քանի խօսքերից, արքայորդու ախոր-
ժակը գրգռվում է ու նրա սրտի մէջ սիրոյ բուռն կայծ է
ընկնում, և այնուհետեւ սրտով ու հոգով մի վաճառականի
լոկ խօսքով սիրահարվում է Երիկնի վրայ:

Շահապատի սրտի մէջ աներևակայելի կերպով սիրոյ
կայծն ընկնելով՝ սկսում է հրդէհի նման հետզհետէ առ-

կայծիլ ու բոցավառուիլ: Այդ երևակայական ցնորքը այն աստիճանի բուռն է լինում, որ այբայորդուն գծուելու աստիճանին է հասցնում... Միայն երևակայական հրապուրանքին անձնատուր լինելով, հետևեալ տողերն է երգում.—

Ձերինի աննման գեղեցկութիւնը,
Այսօր խելքս գլխէս առաւ ու գնաց,
Միտ բերելով նրա մարմուր արիւնը,
էլ սրտիս մէջ ժուժկալութիւն չը մնաց:

Ձերինը պալատի գեղեցիկ զարդ է,
Ծաղկոցի մէջ բուսած հոտաւէտ վարդ է,
Նրան ձեռք բերողը իսկ տղամարդ է,
Զէ թէ կինդանի է ախոռում քնած:

Աչքերը կանթեղ է, ունքերն աղեղնակ,
Դէմքը կարծես լինի բոլորած լուսնակ,
Կամ հիւրի-փէրի է, կամ թէ մի հրեշտակ,
Մի կաքաւ է և կամ սիրամարդ նախշած:

Մի հատիկ է, նա էլ նմանը չունի,
Կուրծքը փողփողուն է որպէս աղաւնի,
Ճարտարահիւս մի պատկեր կը նմանի,
Մի հոտաւէտ խնձոր է զառվարաղած:

Թող սա մի առ ժամանակ այստեղ մնայ, իսկ մենք
դառնանք մեր հեքեաթի շարունակութեանը:

Մէհմինա դշխոյի կողմից հրաւիրուած Թանթանա վհուկը՝
գալով միացաւ իւր ընկերակից միւս վհուկի հետ, և այն
գիշեր Փարհատին ու Հիւսրավին միաժամանակ սպանել—
ոչնչացնելու համար հնար ու միջոց էին փնտռում և մտածում:

Առաւօտեան լոյսը բացուելուն պէս, դարձեալ երկու

բանակները եկան ճակատ առ ճակատ կանգնեցան ու սպասում էին, թէ արդեօք ո՞վ պիտի հրապարակ գայ ու նախաջարձակ լինի: Յանկարծ Հիւսրավ արքայորդին, Շիրինի նոր սիրահարը, նրա սիրոյ համար մի սարսափեցուցիչ ճիչ ու աղաղակ բարձրացրած, յառաջ անցնելով՝ ընկաւ հրապարակ ու հակառակորդից մենամարտող ախոյեան պահանջեց:

Այդ ժամանակ Թանթանա վհուկը նախապէս գնաց Մէհմինա դշխոյին ասաց.— «Պատրաստ եղիր, թագուհիս, որ մի քիչ յետոյ Հիւսրավ արքայորդուն բռնած, քեզ կը ներկայացնեմ»:

Այս խօսքերից անմիջապէս յետոյ, հրապարակ դուրս եկաւ և Հիւսրավ արքայորդու երեսնիվար մի փոքրիկ շիշ ջուր սրսկելուն պէս, նոյն վայրկենին փոխարկուեց— դառաւ մի արջ... Այժմ Թանթանա վհուկը նրա պարանոցը մի երկաթէ անուր (հալղա) ծայրը շղթա անցկացրած, դրեց ու յետեից քարշ տալով տարաւ Մէհմինա դշխոյի մօտ, կապեց մի երկաթէ ցրցից ու առանց սպասելու հեռացաւ:

Այնուհետեւ դարձեալ հրապարակ իջնելով, ծոցից կրկին անգամ մի շիշ ջուր դուրս հանեց ու որսկեց (շաղ տուաւ) Հիւրմիւզ շահի զօրքի վերայ, որի դիւթական զօրութիւնից ամբողջ բանակը կրակի մէջ մնաց:

Հիւրմիւզ շահը իւր որդու և զօրքի այդպիսի դրուժեանց մէջ գտնուելը տեսնելով, խելքը գլխից թռաւ, սարսափած, կատաղած ու սաստիկ բարկացած.— «Գնանք, ասաց, և Մէհմինա դշխոյի ունեցած—չունեցածը գլխին տակն ու վրայ անենք—վերջացնենք...»:

Դեռ խօսքը չը վերջացրած, լրտեսներն ասացին.— «Տէր թագաւոր, դեռ մի փոքր համբերութիւն ունեցիր, մինչև որ նախ և յառաջ այս վհուկներին մէջտեղից բռնանանք—վերացնենք, ապա թէ նոր ու անսխալ գործողութեան ձեռնարկենք»:

Այս անսպասելի փոփոխութիւնը պատերազմական դաշտում Ֆարհատը տեսնելով, խելքը գլխից գնում է և քիչ է մնում, սր գոռի: Կոտորուած ու լքեալ սրտով սազը ձեռքն է առնում ու հետեւեալ տողերը երգում.—

Ղերինիս սէրն է այս կռուի պատճառը,
Բայց նա մեղաւոր չէ, մեղաւորն ես եմ,
Ինձ համարէք կռուի նախապատճառը,
Այս բանում գլխաւոր մեղաւորն ես եմ:

Քանի անմեղ զոհեր ու նահատակներ,
Մեր յանցանքի համար գետնին են փռուեր,
Ո՞վ տուեց խրախոյս նրան քաջալեր...
Ո՞վ չի աւէ միակ մեղաւորն ես եմ:

Խորհրդաւոր այս կռուի մէջ մի բան կայ,
Որ մեր զործը այսբան հակառակ կերթայ,
Կասկածում եմ թէ գլխիս մի փորձանք գայ,
Սիրտս էլ ինձ ասում է, մեղաւորն ես եմ:

Մարդի նախանձ սիրտը ինչ ասես կանէ,
Փարհատ եկ դու հիմա վրէժդ հանէ...
Երկինքն այս կտեսնի ու դատ չի անէ,
Դեռ էլի կը պնդեն՝ մեղաւորն ես եմ:

Հեքեաթաբանները պատմում են, որ Հիւրմիւզ շահի լրտեսները ներքինիների կերպարանք մտած, մի հնարքով գնում մտնում են հակառակորդի բանակի մէջ և տեսնելով որ վհուկները քնած մրափում են, յարմար միջոց համարելով, նրանց տեղնուտեղը սպանելով, արքայորդուն ու միւս գերի ընկած բանդարկուածներին ազատում են ու շտապօք առնում գալիս ներկայացնում են շահին:

Հիւրմիւզ շահը որդու ազատութիւնը տեսնելով, չափազանց ուրախացած, անօրինակ կերպով վարձատրում է լրտեսներին և նոյն ժամայն հրաման արձակում, որ բոլոր զօրքը պատրաստ լինի կէս գիշերին յանկարծակի յարձակում գործելու թշնամու վերայ:

Այս հրամանին համաձայն, զօրքը պատրաստուած, ուղիղ կէս գիշերուան մթութիւնից օգտուելով, մեծ աղմուկ և գոռում գոչիւն բարձրացրած, յանկարծուստ խմբովին յարձակվում են թշնամու վերայ ու անխնայաբար կոտորում:

Մէհմինա դշխոյն յոյսը դրած կամ ապաւինած իւր վհուկներին, հանգիստ կերպով քնած էր: Իսկ քնաթաթախ զօրքը զարթնելով, ցնորած ու խելքաբժուժ սկսեցին վրաններից գոռածի պէս դուրս թափիլ... Սաստիկ շփոթուեալուց, որը գլխանոցի փոխանակ ոտնամանն էր գլուխն անցուցնում ու ձիու փորքաշը ապարօշի տեղ վերան փաթաթում... որը մզրախի տեղ, ծխամորճը ձեռքն առնում... որն էլ ձին թարս նստած ուզում էր փախչել ու մի կերպ գլուխն ազատել: Միւս կողմից էլ Փարհատը, Հիւսրավ արքայորդին ու մնացած յայտնի գօտեմարտները հակառակորդի թրի յառաջ խառնած այնպէս հալածեցին և ցաքուցօրքը թրի յառաջ խառնած այնպէս հալածեցին և ցաքուցրիւ արին, որ Մէհմինա դշխոյն—մթութիւնից օգտուելով հազիւ հազ կարողացաւ մի կերպ իւր անձն ազատել... Թէպէտ Շիրինն էլ որ ուզեցնար, կարող էր իրան ինչ և իցէ կերպով ազատել, բայց Նարհատի ձեռքը գերի ընկնելն աւելի բարւոք համարեց, քան ազատութիւնը:

Այժմ Փարհատն ու լրտեսները Շիրինի վրանի առաջ մի դեսպակ բերին: Լրտեսներից մէկը ներս մտնելով, քաղաքավարութեամբ.—«Տիրուհիս, ասաց, աւետիք քեզ, Մէհմինա դշխոյն վռնտեցինք, զօրքը հալածական արինք, իսկ վհուկներին էլ սպանեցինք... Այժմ Փարհատը գռանը կանգնած քեզ է սպասում»:

Երբ Շիրինը դուրս եկաւ, Ֆարհատը յառաջ գալով ասաց.— «Իշխանուհի, գոհութիւն Աստուծոյ, նպատակներիս հասանք, այսուհետեւ այլեւս հակառակորդից ոչ մի երկիւղ չունինք, որովհետեւ նրան կոտորեցինք ու արժանաւորապէս պատժեցինք ու պատուհասեցինք: Թող այսուհետեւ չարահամները կորագլուխ ու ամօթապարտ մնան մեր, Աստուծու և ամենքի առաջին... »:

Այնուհետեւ Ֆարհատը Շիրինին պատգարակի վերայ նստեցնելով և առիւծաբար իւր ուսը խլելով, դիմեց դէպի իրանց բանակը Հիւրմիւզ շահին ներկայանալու որսի հետ միասին:

Այստեղ Ֆարհատը սրտի չափազանց ուրախութիւնից, եռանդագին հետեւեալ երգը երգեց.—

Հազար փառք Արարչին մեծի,
Որ այսօր բաղդ տուեց ինձի,
Ել հոգս չունիմ ես աշխարհում,
Միշտ պիտի անեմ կերուխում:

Տանջանքներիս վախճանն հասաւ,
Քաղցրիկ ձիրինն ձեռս ընկաւ,
Չարչարուեցայ երկար տարի,
Հազիւ որսըս ես ձեռք բերի:

Մատաղ Հիւրմիւզ շահի գլխին,
Որ ինձ հասցուց իմ մուրազին,
Մինչ յաւիտեան թող նա ապրի,
Ուրախ գուարթ՝ որդոց որդի:

Աշըղ-Ղաբիպ, դու միայն չես,
Որ սիրուհուց մուրազ կառնես,
Փարհատն էլ հասաւ բաղձանքին,
Աստուած լսեց աղերսանքին:

Հիւրմիւզ շահը այս աջող յաղթանակը տեսնելուց յետ, բանակի հետ միասին ճանապարհ ընկաւ դէպի իւր Ամասիա թագաւորանիստ մայրաքաղաքը... ուր խղճալի Քարհատը օր աւուր անհամբեր սպասում էր, թէ արդեօք երբ պիտի իւր ու Շիրինի ամուսնական դաշը կռեն և ամուսնացնեն, որ վերջանայ ու իրանք էլ մուրազի հասնին, միամիտ լինին ու մի շնտանիք կազմեն:

Բայց այժմ մենք դեռ ևս դառնանք մի ուրիշ մոլորեցուցիչ հոգսի ու մտածմունքի, որ վերջը խղճալի Փարհատի վրայ պիտի ծանրանայ:

Հիւսրավ արքայորդին մի խնամակալ ունէր: Մի օր այդ խնամակալը արքայորդուն մեղմութեամբ ասաց.— «Պարոնս, ես նկատում եմ, որ դու օր օրի վրայ հալվում— մաշվում ու նիհարանում ես, ախար դրա պատճառն ի՞նչ է»:

Արքայորդին առանց ծածկելու պատասխանեց.— «Երբ ես մենամարտում էի ու Շիրինը բանակից յափշտակուած ինձ էր մտիկ տալիս ու ես էլ նրան, այն ժամանակ նրա վերայ սիրահարուեցի ու այլևս չեմ կարող մոռանալ այդ»:

«Այդ խորհրդից ու մտքից խիստ զգուշացիր, տէր իմ, իսկոյն վրայ բերեց խնամակալը, որովհետեւ թագաւոր հայրդ հրապարակով երգում է արել, որ ձիրինը Քարհատին տայ, և հէնց այսքան կռիւներն ու խռովութիւններն էլ դրա համար էին: Սակայն ես մի այնպիսի կարգադրութիւն կանեմ, որ Քարհատը ոչնչանայ— մէջտեղից վերանայ, այն ժամանակ նոր կարելի է Շիրինը քեզ համար ուզել ու անարգել ամուսնացնել»:

Դրանից յետոյ Հիւսրավ արքայորդին օր աւուր ևս առաւել սկսեց իւր սէրը Շիրինի վերայ աւելացնել. այնպէս որ, համարեա թէ, եթէ չասենք խելագարութեան, գոնէ ծալրահեղութեան հասաւ... մինչև անգամ միտքը դրեց. որ մի օր գնայ հօր մօտ ներկայանայ և այդ մասին խօսի»:

Հիւրմիւզ շահը մի օր իւր մեծամեծներին հաւաքած ժողով կազմեց: Երբ նկատեց որ իւր որդին այդ ժողովականների մէջ չկայ, թախծութեամբ հարցուց.— „Իմ Հիւսրավ որդիս ո՞ւր է“:

Մօտը գտնուողները յայտնի ու համարձակ պատասխանեցին. «Տէր թագաւոր որդիդ այժմ սիրոյ ճանապարհի վերայ է պտըտվում: Մէկի վերայ սիրահարուելով, նրա կրակով այրվում տոչորվում է»:

Այսքանը լսելով, իսկոյն հրամայեց, որ որդու խնամակալին իւր մօտ կանչեն:

Երբ խնամակալն եկաւ.— «այս րոպէիս կը գնաս, ասաց, ու որդիս ում վերայ որ սիրահարուած է, կը տեղեկանաս և անմիջապէս կը գաս ինձ կը հաղորդես»:

Խնամակալը որ ամեն բանից լաւ ու մանրամասն տեղեակ էր ասաց.— «Տէր իմ, որդիդ Շիրինին է սիրահար ու անձնատուր եղած. նրա սիրովն էլ զօր գիշեր այրվում տապալկվում է»:

Թագաւորն այս խօսքերը լսելով, իսկոյն իւր պալատական նախարարին կանչում է մօտն ու իրողութիւնը նրան հասկացնելուց յետոյ հարցնում է.— «ասա ինձ, արդեօք այս բանին քնչ հնար կարող ենք գտնել»:

Նախարարը թագաւորի խօսքերը լսելուց ու մի քիչ մտածելուց յետոյ, այսպէս ասաց.— «Տէր իմ, Քարհատին իւր նպատակից յետ կացնելու կամ նրան քցելու միակ հնարը ես հետեւեալ բանի մէջն եմ տեսնում: Նրան մօտդ կը հրաւիրես, և իբր թէ վաղուց մտադիր ես եղել քաղաքից դուրս գտնուած ցամաքած աղբիւրը ջուր բերել տալու. այդ պատճառով էլ իրան հրաւիրել ես մօտդ, որ այդ գործը նրան յանձնես: Երբ այդ իմ յանձնարարութիւնը կատարեցիր ու ջուրը բերիր տեղ հասցրիր, կասես, այն ժամանակ, ինչպէս որ առաջուց ասել ու խոստացել եմ, Շիրինը քեզ հետ կա-

մուսնացնենք: Հակառակ դէպքում, եթէ չը կարողացար իմ յանձնարարութիւնը կատարել ու գլուխ բերել, այն ժամանակ Շիրինը քեզ չենք տալ, այլ կը մնայ մեզ և դու զըրկուած կը լինիս նրանից»:

Թագաւորը նախարարի տուած այս խորհրդին խիստ հաւանելով, իսկոյն Ֆարհատին կանչում է մօտն ու նրան առաջարկում.— «Լսել եմ, որ Մէհմինա գշխոյի աղբիւրի ջուրը դու ես բերել տեղ հասցրել: Մեր քաղաքից դուրս մի ցամաքած աղբիւր կայ, այժմ ես էլ եմ ցանկանում, որ նրա ջուրը դարձեալ դու բերես... Երբ այդ բանը կատարեցիր, իմացած եղիր, որ Շիրինին նոր քեզ հետ կամուսնացնենք»:

Ֆարհատը այս խօսքերն ու վիրաւորական առաջարկութիւնը լսելով, սրտից մի խոր ախ է քաշում ու հետեւալ տողերը երգում.—

Ով անիրաւ բաղդ ինչ անեմ,
Կամ ո՞ւր վախճիմ քո ձեռիցը,
Թշուառիս սև քօղով ծածկած,
Պտտում ես քո յետեիցը:

Այս է իմ ճակատագիրըս,
Այսպէս պիտի մուրազ առնեմ,
Ամենայն օր արտասուելով,
Կերած հացիս՝ լեղի խառնեմ:

Փարհատ, բաղդըդ երես թեքեց,
Դարձեալ կայար յուսակտուր,
Յիշէ ձիրինիդ անունը,
Գործ սկսէ տրտում-տխուր:

Այս խօսքերից յետոյ, կամայ ակամայ.— «Գլխուս վրայ տէր իմ, ասաց, ձեր առաջարկութիւնը կը կատարեմ...»

ող մասաղ լինի սիրուհուս համար... Գուցէ այս քանի մէջն էլ Աստուծոյ մատը, կամ բնութեան մի գաղտնիքը այ, որ ճակատագիրն ինձ այսքան հալածում է... Մուրճս ու լծակս շուտով ինձ տուէք”:

Երբ նրա պահանջը կատարեցին, Ֆարհատն իսկոյն իւր գործիքներն առած զնաց այն ասած ցամաք աղբրի գլխին կանգնեց ու վերին տեսչութիւնից հետեւալ համառօտ խնդրուածքն արաւ. — „Ով Տէր, տկար ծառայիդ ոյժ ու կարողութիւն տուր, որովհետեւ բացի քեզանից էլ ուրիշ օգնական և տէր ու պաշտպան չունիմ“ ասելուն պէս, երբ ձեռքի մուրճը վրայ բերեց, այն ահագին լեռը դղրդաց, ջարժ ելաւ ու դողդողաց... և այդ մի հարուածից մեծամեծ քարաժայռեր կտոր կտոր պոկ գալով, այս ու այն կողմ ցրիւ եկան...:

Այս գործողութիւնից լետոյ, կարծես Ֆարհատի սրտի մէջ յոյսը վերանորոգվում է և հէնց այդ պատճառով էլ հետեւեալ երգն է երգում. —

Ծաղիկ քաղելու փոխանակ,
Ժայռի հետ եմ մենամարտում,
Չեմ թափառում աննպատակ,
Մեծ-մեծ քարեր եմ կոտրատում:

Սիրուհուս սէրն է անողը,
Ոչ մի բանից չեմ վախենայ,
Թէկուզ լեռներ ուսիս բառնան,
Կանեմ ինչ որ ձեռքէս կգայ:

Ուխտել ես Տէրի առաջին,
Այն անարատ սիրոյ համար,
Դեռ համբերէ մինչի վերջին,
Ֆարհատ, ջանա դու անդադար:

Պատմողներն ասում են, որ այս մասին Շիրինին իսկապէս ոչինչ յայտնի չէր: Բայց սա Գիւլբայազ անունով մի վերին աստիճանի հաւատարիմ նաժիշտ կամ սպասուհի ունէր, որի հետ Շիրինը այնքան մտերիմ ու սրտակից էր, որ իւր ու Ֆարհատի մէջ կատարուած բոլոր գաղտնի գործողութիւններն ու յարաբերութիւնները նրա ձեռքով էին լինում ու անցնում:

Մի օր Շիրինը Գիւլբայազին Ֆարհատի մօտ ուղարկեց. — „Գնա, ասաւ, Ֆարհատին ինձանից շատ բարեւ արա և կերպարանքը տես ու շուտ վերադարձիր, որ ես էլ քեզ նայելով, նրա կարօտը քեզանից առնեմ: Գնա, էլ մի սպասիր“:

Այս պատուէրն ստանալով, նաժիշտն իսկոյն դուրս թռաւ: Ֆարհատին միայնակ գտնելով, Շիրինի բարեւը նրան հաղորդեց և նրանից էլ իւր գրութեան մասին մանրամասն տեղեկութիւն տռնելով, վերադարձաւ եկաւ և բոլորը մի առ մի հաղորդեց Շիրինին այս կարճ ու կտրուկ խօսքերով. — „Քեզ հետ ամուսնանալու պատճառով, տիրուհի, ասաց. Գաղաքից դուրս գտնուած ցամաք աղբիւրը ջուր բերել հասցնելու տաժանելի աշխատութիւնն է յանձնառել...“ և ուժերը կրկնապատկած, զօր գիշեր չարաչար աշխատում է“:

Նազանի Շիրինը այս քանը լսելով, սկսեց իւր եղջերուի աչքերից մարգարտի հատիկների նման արտասուքի կաթիլներ վայր գլորել: Բայց գեղեցիկ Գիւլբայազը այս մասին նրան մի կողմից մեղադրեց և միւս կողմից էլ յուսադրեց ու քաջալերեց:

Միայն ինչ էլ կուգէ լինէր, հարուածն հարուած էր. Շիրինի նման մի փափկասուն աղջկայ համար ծանր էր տեսնել իւր սիրած տղամարդին այդքան անտանելի տանջանքի ու տառապանքի մէջ տոգորուած: Նրա սիրտը սաստիկ ցաւից խիստ խոր խոցուեց... Ուստի խոր հոգոց քաշելով՝ աղեկտուր կերպով այս երգը երգեց, —

Թէ որ վերջը այս էր, էլ ուր սէր տուիր,
Բնութեան Արարիչ, մեծ ու հզօր Տէր,
Ինչո՞ւ արդեօք սրտերս իրար կապեցիր,
Ու այդ բանը անուանեցիր մեզի սէր:

Նախ Դու քարոզեցիր, ով Տէր մեր զթած,
Դու ասացիր, թէ «սիրեցէք զուք միմեանց»,
Արդ ինչո՞ւ ենք մենք մարդկանցից հալածուած,
Երբ կատարել ենք Քո տուած մեծ պատուէր:

Մարդիք անգութներ են, մարդիք դահիճներ,
Որ կեղեքում են խեղճ սիրահար սրտեր,
Ոտնակոխ առնելով օրէնք—պատուէրներ,
Դեռ էլի ասումեն, թէ ենք մարդասէր:

Հաւատալ չեմ կարող մեծին ու փոքրին,
Թող անիծեալ լինին ամենն իւր տեղին,
Որ մեզ բերին այս օրերին հասցրին,
Քիրին մի յուսա թէ՛ սէրը կեանք բերէ:

Այժմ դեռ ևս թող սրանք այստեղ մնան, իսկ մենք
Մի քիչ էլ դառնանք դէպի Ճարհատի կողմը:

Մի օր Հիւրմիւզ շահը, իւր որդին ու պալատական
Նախարարը իրար հետ միացած, միասին վերկացան գնացին
տեսնելու, թէ Փարհատն ինչ է շինում... Բայց յանկարծ
տեսան, որ Փարհատը ասլան, զափլան և մի քանի ուրիշ
պատառող գազաններով շրջապատուած չարաչար աշխատումէ:

Փարհատը շահի հեռուից գալը տեսնելով, իսկոյն ձեռ-
քի մուրճը վալը դրեց, գազաններին մօտից հեռացուց ու
քարե բռնած, պատրաստի կանգնաւ սպասեց:

Երբ սրանք մօտ եկան ու նստան հանգստանալու, Փար-
հատը ձեռի մուրճը ժայռին խփելուն պէս, հսկայ քարա-

ժայռը աղաքարի նման փշրուեց և կտորներն այս ու այն
կողմ տարածուեցան: Այդ դիւցազնական գործողութիւնը
տեսնելով, բոլորը ապուշ կթած՝ մնացին զարմացած և իսկոյն
աճապարանօք վերադարձան արքունիք:

Մի ուրիշ օր էլ Գիւլբայազ նաժիշտը շահից թոյլտու-
թիւն խնդրեց որ թագուհին նաժիշտների հետ միասին,
գնան Փարհատի բանած տեղը տեսնելու: Շահը երբ իրա-
ւունք տուեց, Գիւլբայազը եկաւ նաժիշտներին հաւաքեց
ու թագուհուն հետներն առած, երբոր ուզում էին գնալ,
Շիրինն յառաջ գալով ասաց, որ չես էլ կգամ ու հետեւալ
արտաշարժ երգը երգեց.—

Սէրս բորբոքվում է, գրգռվում տենչս,
Երբ հեռու եմ մնում բարեկամներից,
Խիստ տխուր եմ լինում, կտրվում շունչս,
Երբ կարօտ եմ մնում բարեկամներից:

Ասացէք գեղեցիկ իմ սիրեկանիս,
Կարօտը քաշելով՝ տանջում եմ հոգիս,
Անբուժելի վէրք է զրել իմ սրտիս,
Երբ այդքան հեռու է մնում ինձանից:

Հոգսերին—ցաւերին եղայ բարեկամ,
Կատղած գազաններն են տանում քեզ խնամ,
Խօսքերդ վարդ, վարդենաստան յարաժամ,
Կասկածում եմ, չըլնի զրկուիմ քեզանից:

Այս երգն ասելուց յետոյ, անձրևի նման աչքերից ար-
տասուք թափեց: Իսկ սրա հանդէպ Գիւլբայազը հետեւեալ
երգն ասաց.—

Հրաժարման գիր մի գրիր տիրուհիս,
Եկ դու, իմ գեղանի, եկ խնամք արա,

Լաց, կոծ ու աղաղակ, մի անիր իշխանունիս,
եկ դու, իմ նազանի, եկ խնամք արա:

Առանց քեզ ծաղկոցը գնալն ինչ կանեմ,
Միայնակ մնալով, կաթուած կը բերեմ,
Դէմքիդ մտիկ տալով կը մխիթարուեմ,
Մի գնար տիրունի, եկ խնամք արա:

Վէրքերից իմ սիրտս եղաւ խորոված,
Ինձի խնամք արա, ով դու անաստուած,
Խօսքիս կեղծիք չկայ, չքնաղ արարած,
Սիրտս մի մորմոքի, եկ խնամք արա:

Գիւլբայազ նաժիշտիս եկ դու խնայիր,
Քո ձեռքովդ ինձի կրակ մի ձգիր,
Վէրքիս, ձիրին, բուժող սպեղանի դիր,
Ինձ այս ցաւից փրկիր, եկ խնամք արա:

Երգերի աւարտելուց յետոյ, թագուհին դիմեց շահին
խնդրելու, որ Շիրինն էլ կարող է արգեօք մեզ հետ գալ:

Շահը պաասխանեց. — Ես այսօր Փարհատին տեսայ, և
նրա մօտ գնալ չի լինի, որովհետեւ բոլոր պատառող գա-
զանները գլխին է հաւաքել, և կարծես թէ այդ խելագար
աղայի դրութիւնը խիստ դառն է և վատ: Երանի թէ որ-
դիս այդ սիրուց ձեռք վերցնէր ու հեռու մնար, որովհետեւ
եթէ Փարհատին մի որեւէ վտանգ պատահի, գիտցած լինիս,
որ Շիրինը մեր որդուն բնաւ անձնատուր չի լինի ու չի
հպատակի: Իսկ Շիրինի համար շահը մասնաւորապէս այս-
քանն ասաց թագուհուն. — „Թող երկու սիրահարները գնան
միմեանց տեսնեն ու կարօտներն իրարից առնեն“:

Այս թոյլտուութիւնը շահից ստանալով, Շիրինին պատ-
գարակի վերայ նստեցրած տանում են Փարհատի մօտ:

Բայց խղճալի Ֆարհատը սաստիկ յոգնածութիւնից քուն
մտաւ: Երազում իբր թէ մի զառամեալ ծերունի գալով նրան
ասաց. — „Փարհատ, որդիս, ինչո՞ւ ես քնում, վերկաց գազան-
ներդ այստեղից հեռացրու. որովհետեւ հիմա ուր որ է,
ձիրին սիրուհիդ քեզ մօտ կգայ“:

Այս խօսքերը ականջին հասնելուն պէս, իսկոյն քնած
տեղից վեր թռաւ և խելքաբժուժ աջ ու ձախ նայելուց
յետ, այս սրտաշարժ ու մեղամաղձոտ երգն ասաւ. —

Ցաւ—կսկիծ քաշելով ես սպասել եմ,
Համբերէ ձիրինս, Տէրն ողորմած է,
Արդէն նպատակիս կարծես հասել եմ,
Դու մի լար Շիրինս, Տէրն ողորմած է:

Մի բողոքեր գիտեցած սիրեկանիդ,
Ձուր մի այլեր դու կեանքը հոգեհանիդ,
Օր լինի որ հասնիս քոյ նպատակիդ,
Համբերէ ձիրինս, Տէրն ողորմած է:

Թշնամիքս ամօթապարտ թող մնան,
Սուտ մի խօսի, ուղիդ ասա ամեն բան,
Վտանգներից մեզ Տէրը լինի պաշտպան,
Սպասէ ձիրինս, Տէրն ողորմած է:

Միայնակեացներից դառն անպակաս է,
Առատասիրա մարդից լաւն անպակաս է,
Սիրահարի գլխից ցաւն անպակաս է,
Համբերէ ձիրինս, Տէրն ողորմած է:

Այսպէս ասելուց յետ, յանկարծ տեսնում է, որ այն
գիշեր ցերեկ այրուելուց մաշուած ու մօխիւր դարձած ձիրինը
գալիս է: Այժմ հոգսերի ովկիանոսն ընկած Փարհատը աչ-
քերից արեւն արտասուք թափելով այս տողերն ասաւ. —

Օրը հազար անգամ ցաւն ու հոգսը ինձի սպանել է,
Բայց Աստծու փառք որ ինձ տեսութեանդ արժան արել է:

Շիրինը հասնելով Ֆարհատի մօտ, նա էլ մի առանձին
եռանդի գալով այս տողերն ասաւ.—

Ով Տէր, իմ հոգիս մի առներ, մինչ սիրելոյս չեմ տեսած,
Ընդունիր Դու խնդրուածքս, ով իմ զթառաւ Աստուած:

Այս տողերն ասելուց յետ աւելացուց.— «Ով իմ բարե-
րար, իմ սիրոյ գոյութեան սկզբնապատճառ և իմ կեանքիս
ու հոգւոյս հատոր սիրելի Ֆարհատ. որովհետեւ դու իմ ցա-
ւովը ու դարտովը գերի դառած զօր գիշեր այսքան տանջ-
վում ու չարչարվում ես, Կոնէ թող երկնային բարերար
Տէրը ինձ ու քեզ միմեանցից չը բաժանէ»:

Ջիրինը իւր խօսքը վերջացնելուց յետ, Ֆարհատը զգա-
ծուած սրտով ու տխուր հետեւեալ երգն ասաւ.—

Վաղուցուանից ճանապարհդ կսպասեմ,
Դու դեռ չեմ գայ, իմ պատուական աչքի լոյս,
Աչքերիցս արիւն արտսունք կը հոսեմ,
Դու չեմ սրբի, իմ գովական աչքի լոյս:

Տաժանակիր այս տանջանքը քեզ համար,
Ես կրումեմ անձիս վերայ չարաչար,
Դոնէ եղիր ինձ մի աղնիւ բարերար,
Սրտանց յոյս տուր, իմ սիրական աչքի լոյս:

Աղէխարը Ֆարհատիդ դու սրտով սիրէ,
Խորշամած երեսին համբոյր նուիրէ,
Այսքան դառն աշխատանք որ նա կը կրէ,
Քեզ համար է, ախ, գերբնական աչքի լոյս:

Այս ասելով՝ աչքերից արտսունք թափեց: Յետոյ Ջի-
րինը լայ լինելով, սազը ձեռքիցն առաւ ու ինքը այս մե-
լամաղձիկ երգը երգեց.—

Սպասէ, իմ սրտիս տէրը, դեռ մի փոքր էլ սպասէ,
Կեանքս ու հոգիս քեզի մատաղ, դեռ մի փոքր էլ սպասէ,
Սիրոյդ կրակով բորբոքուած, ես ընկել եմ սարէսար,
Ով իմ հոգւոյս անուշ ծորան, դեռ մի փոքր էլ սպասէ:

Սև մաղերս սիպտակ հիւսած, ես կսպասեմ լաւ օրին,
Բեհէզ հանդերձս սև փոխած, կսպասեմ կարմիր օրին,
Եօթը տարի ծոմ կը պահեմ, որ խորհուրդներս կատարին,
Այսքան տարի շատ ցաւ տարար, դեռ մի փոքր էլ սպասէ:

Սիրոյ գերին այդքան շուտով չի վհատուի, սիրելի,
Աշխարհումս չկայ մի բան, քան թէ սէրը ցանկալի,
Քո գուրդուրած Ջիրինը պատրաստ է լինել անձկալի,
Չարքաշ օրերի դիմացար, դեռ մի փոքր էլ սպասէ:

Այս մի քանի երգերն ասելուց յետ, միմեանցից այնպէս
գոգարութեամբ բաժանուեցան, ինչպէս հոգին մարմնից կը
բաժանուի... Ողորմելի Ֆարհատը ապուշ դառած մնաց Շի-
րինի քամակից լալով ու մտիկ տալով... Վերջապէս փղձկեալ
սրտով դիմեց դէպի Արարչին ու ջերմեռանդօրէն խնդրեց.
Պր գոնէ գթա և իրանց վերջին փափագներին ու նպատակ-
ներին հասցնէ—կիսամուրազ չը մնան: Այդ միջոցին այս
արտառուչ երգն ասաւ.—

Աշխարհը ոչնչից ստեղծող Աստուած,
Առ խնդիրս, խորհուրդներս կատարէ,
Քեզ եմ դիմում ահա ես բազկատարած,
Թերափափազ մուրազներս կատարէ:

Թշնամիքս հետզհետէ զօրացան,
Այգիներս արեակէզ չորացան,
Ծաղիկներս վատ փշերով լցուեցան,
Ափսոս արի, փափագներս կատարէ:

Հոգսերս ծանրացան, կեանքերս մաշուեց,
Օրերս սևացան, սրտերս խաշուեց,
Աչքերս կուրացան, հոգիքս տաշուեց,
Ով բարերար, Դու իղձերս կատարէ:

Վշտերս շատ ծանր են, անթիւ—անհաշիւ,
Վէրքեր ունիմ սրտիս մէջը բազմաթիւ,
Փարհատս ծառայ եմ գործով ու բանիւ,
Պաղատում եմ, խնդիրներս կատարէ:

Երբինը ապարանք վերադառնալով, նոյնպէս զօր գիշեր
կասկածոտ, մտախոհ, անդադար լաց ու կոծի մէջ էր:

Մի օր էլ Հիւրմիւզ շահը Փարհատի մօտ գնալով, երբ
նրա կատաղի ու ցնորուած դրուծիւնը տեսաւ, սաստիկ
խղճահարուեց ու դառնացաւ. իսկոյն մտքին դրեց, որ ան-
պատճառ, թէկուզ ինչ էլ որ լինի, Երբինը Փարհատի հետ
ամուսնացնէ: Այդ տրամադրութեամբ արքունիք վերադառ-
նալով, թագուհուն մօտը կանչեց ու առանձնապէս ասաց.
— «այսուհետեւ այլևս ինձ ոյժ ու կարողութիւն չը մնաց
Փարհատի վերայ մտիկ տալու. ձմարիտն ասելով, քանի
որ այն տղային մտիկ եմ տալիս, խղճահարվում եմ» ասե-
լով, թագուհու հետ միասին սկսեցին այդ բանի մասին բա-
ւականին մանրամասն խօսել:

Այնուհետեւ Երբինին ազատ իրաւունք տուեց, որ գոնէ
գնայ մշտապէս Փարհատի հետ տեսնուի ու անարգել խօսի:
Հիւրմիւզ Գիւլբայազի և մի քանի ուրիշ նաժիշտներ

հետ միասին գնացին դէպի սարը Փարհատին տեսնելու:
Փարհատը Երբինին տեսնելուն պէս, սիրտը լցուած այս
տխուր տողերն ասաւ.—

Օրս խաւար, գիշերս մութ,
Չունիմ մի պայծառ ժամանակ,
Այսքան տարի ողջ մնացի,
Չունիմ քեզնից մի յիշատակ:

Տանջանքի մէջ կեանքս մաշուեց,
Իսպառ գնացի ոտնատակ,
Այսքան ժամանակ քո ձեռից,
Չը խմեցի ես մի բաժակ:

Սիրտը մի խորվիր Փարհատի,
Ով նազանի Հիւրին հոգեակ,
Վարդին իւր հօտն է պիտանի,
Սոխակին վարդը՝ աղանեակ:

Այս որ ասաց, սկսեցին տխուր տրտում միմեանց նայե-
լով լաց լինել: Այնուհետեւ Փարհատը դարձեալ սազը ձեռքն
առաւ, սրտից մի խոր ան քաշեց ու այս երգն ասաւ, որին
տխրամած դէմքով պատասխանում էր Երբինը.—

Յարհաւս

Անձս խորված դառաւ սիրոյ կրակից,
Թիթեռնիկ եմ, բայց այրուիլ չը գիտեմ,
Հոգիս վառաւ սիրոյ բարկ արեգակից,
Սիրոյ զոհ եմ, բայց ես զոհուիլ չը գիտեմ:

Զ ի ր ի ն

Սիրտս տխուր կլնի, Փարհատ մի ողբար,
Սիրելու բաժանումն դժուար կըլակ է,

Արի խօսքս լսէ, շատ մի տրտնջար,
Լաց լինելը սրտիս անմար կրակ է:

Քարհաս

Դիւցազունքը այն չարին՝ ինչ ես արի,
Միայն ափսոս խորհուրդս չի կատարի,
Ինձ չի սիրում, փափագս մնաց թերի,
Նահատակ եմ, բայց ես մեռնիլ չգիտեմ:

Ձ Ի Ե Ի Ն

Փոշու նման օդի մէջ մի տարածուի,
Մօտս մի գայ տխուր տրտում պտըտուի,
«Ինձ չի սիրում» խօսքը մտքիցդ հանի,
Գեղեցկին սիրողը, երգող տատրակ է:

Փարհաս

Փարհատ, զոհ գնալու վայրկեանը մօտ է,
Սիրող սիրեկանիդ խօսքին կարօտ է,
Անուշ խօսքը—ինձ պայծառ առաւօտ է,
Մռնետիկ եմ—յայտարարել չգիտեմ:

Ձ Ի Ե Ի Ն

Իմ վիրաւոր սիրտս շատ ես խոցոտում,
Եղնիկի աչքերս անվերջ թացոտում,
Չիրին, ինչ ես դու քեզ այդքան բոցոտում,
Առօրեայ փուշ կեանքը մի պատրուակ է:

Այնուհետեւ Շիրինը մտիկ տուեց տեսաւ, որ Փարհատի
սկսած գործը համարեա մօտ է վերջանալու:

Փարհատը այս բանը նկատելով, իսկոյն նրան ասաց.—
«Լաց մի լինիր, հոգիս, մի 5—6 օրէց գործս իսպառ կաւ-
արտեմ—կը վերջացնեմ»:

Իսկ Շիրինը իսկոյն վրայ բերեց.— «Իմ սիրոյ զոհ սիրելի
Փարհատ... եկածս ժամանակը ճանապարհին ձիուս ոտքը
կոտրուեց... այդ դէպքը բարեգուշակ չէր... բայց բարերար
Աստուածը թող այս չարը դէպի բարին դարձնէ... »:

Այս խօսքերից յետոյ, Քարհատը հետեւեալ երգն ասաւ.

Այս աշխարհում նպատակի հասնողներ քիչ են եղած,
Մեր էլ գործը այսուհետեւ, Չիրին, Աստուծուն մնաց,
Քանի մէջներս դեռ ոյժ կայ, արի սիրենք մէկ մէկու,
Տեսներս վերջը մեզ ինչ կտայ, բարերար հօգորն Աստուած:

Յոյսը մարդին մեծ պատուար է, դեռես պէտքէ յուսալ,
Քաջասիրտ լինինք սիրելի, յոյսից պէտք չէ հեռանալ,
Անցածը արդէն անցած է, կարիք չկայ ափսոսալ,
Յոյսերս մեր ոյժի վերայ պէտքէ լինի հաստատուած:

Անբաղդ Քարհատիս խորհուրդն է, դժուարութեանց դէմ
դնել,

Տկար ոյժերս ամփոփել—փորձանքի դէմ մաքառել,
Ձեռ ձեռի տուած, աղանեակ, երջանկութիւն որոնել,
Յուսամ Աստուած—մեր խորհուրդը—մենք կտեսներս
կատարուած:

Այնուհետեւ միմեանց հետ պայման դնելով, Շիրինը Գիւլ-
բայազի հետ միասին վերագարձան արքունիք: Նոյն գիշեր
Շիրինը երազում տեսաւ, որ իբր թէ մի պատառող զազան
յարձակուեցաւ Փարհատի երեսն ի վեր և բերանքսի վայր
զցելով զաբուսի (կօշմար) պէն նստաւ նրա վերայ և
խեղդում էր, իսկ Փարհատը շեղեմուած ու իրան կորցրած,
մնաց անշարժ ու կաշկանդուած դրութեան մէջ:

Շիրինը քնից զարթելով, իւր երազը Գիւլբայազին պատ-
մեց ու ինքը զանազան տխուր մտածմունքների և մաշող
կասկածանքների ենթարկուեց:

Գիւլբայազը որքան էլ «երազդ բարին կատարուի»
ասաց, Շիրինը դարձեալ չը կարողացաւ հանգստանալ և կէս
գիշերին ծպտեալ գնաց դէպի սարը, ու երբ Փարհատին
ողջ—առողջ գտաւ.—«Փառք Աստուծոյ, ասաց, որ դեռ ևս
կենդանի ու բաց աչքով միմեանց տեսնելու արժանացանք»:
Այնուհետեւ երազը Փարհատին պատմելուց լետոյ, հետեւեալ
սրտաշարժ տողերն ասաւ.—

Փառք Աստուծոյ որ դեռ ևս կենդանի գտայ քեզի,
Քանի որջ ենք, թող Տէրը միմեանցից չը բաժնէ մեզի,
Վարանման ծովի մէջ ընկած, մտքի անձնատուր եղայ,
Եկան անձս պաշարեցին զառանցանքներ պէսպիսի:

Խօլական ցնորքները շուրջս ժողոված ման կզան,
Մոլորուած թռչուն եմ դառել, թափառում աստանդական,
Չունիմ բարեկամ կարեկից և մտերիմ խոհական,
Ծնած օրէս մինչի այսօր, չեմ տեսած կեանք այսպիսի:

Թող Արարիչն անփորձ պահէ քեզ, իմ սիրուն սրտակից,
Որ չերմեռանդ սրտով լինիս, դու Ջիրինիս կարեկից,
Այս է միակ խնդրուածքս այն գաղտնագէտ Անմահից,
Որ գիշերները չտեսնեմ, անուրջ—երազ այդպիսի:

Փարհատի սիրտը երբ Շիրինի տեսած երազից տխրե-
ցաւ ու ինչ հետեւանք կամ վաղճան ունենալը չը գիտէր,
երազը բարին կատարելու համար, հետեւեալ երգն ասաւ.—

Ուրախ օրուայ բաժակը, խմել եմ սիրուհուս ձեռից,
Այսուհետեւ ցաւ չէ ինձ, թէ բաժանուի հոգիս մարմնից,
Միայն սրտով կը ցանկամ որ՝ երազդ բարին կատարի,
Արի դու խնդիրս լսէ, մի հեռանար իմ մօտից:

Նախազգացումները վաղուց եկել ինձ պաշարել են,
Մշտապէս անհանգիստ անում, անուշ քունս կտրել են,
Ուրախ աշխոյժս—եռանդս գործելուց դադարել են,
Վախենում եմ հոգն ինձ ծածկէ, կարօտս չառած քեզնից:

Կեանքը լի է դառնութիւնով, չկայ ուրախ օր խնդում,
Թշուառութիւնն զլիսիս վերայ դրօշի պէս է ծածանում,
Փարհատ, սրտիդ գաղտնիքները իզուր ես այլոց ասում,
Չկայ անկեղծ խորհրդական—չունիս սրտով ցաւակից:

Մի փոքր լետոյ էլ փզկեալ սրտով հետեւեալ սրտա-
շարժ բայաթիքն ասաւ.—

Ջիրինի սիրուն աչքերը,
Վերաս ազդեցին խօսքերը,
Նրա ցաւով էլ որ մեռնեմ,
Չեմ մոռանայ ասածները:

Խօսա՛, ով իմ Ջիրին, խօսա՛,
Աշխարհը այսպէս չի մնայ,
Թէ որ մեռայ, իմ անուշիկ,
Հոգւոյս համար աղօթք արա՛:

Ինձի—ժարհատիս մի բան կայ,
Վարդի թփին էլ մի բան կայ,
Քո տեսած երազիդ մէջն էլ,
Մի կարծիք ու մի սե բան կայ:

Փարհատը լեռը տապալեց,
Ջիրինին տեսնելու բերեց,
Նրա վատ երազը լսելով...
Իր դէմքի գոյնը թօթափեց:

Այս բայաթիքն ասելուց յետ, այնպէս դառն կերպով լաց եղաւ, որ լերդ ու թոքը սկսեց խորովիլ: Անուհետեւ դառնալով Շիրինին. — «Սիրելիս, ասաց, երեք օրում ես այս սարը կը շրջեմ, և գործս իսպառ աւարտելով, իղձերիս ու նպատակներս գուցէ թէ հասնենք»:

Իսկ ձիրինը նախազգացումներից պաշարուած, լաց լինելով ու կոտորուած սրտով, հետեւեալ երգն ասաւ. —

Յոյսըս Տիրոջից չեմ կտրի, քանի հողիս ինձնում է,
Խելք ու միտքս, իմ սիրական, ամենայն օր քեզնում է,
Անողորք բաղդն հարուածելով՝ տապալեց մեր յոյսերը,
Ա՛խ, այդ անգուլթ մեծ ճիւղը, ամուր կապը խղում է:

Բայց սիրելիս մի վհատիր, մի քիչ տոկա—համբերէ,
Վհատողը փոքրոգի է, գլխին փորձանք կը բերէ,
Լոյս երեսիդ մատաղ լինիմ, իմ անձկալի հողեհան,
Դու ձիրինիդ մի մոռանայ, հաստատ յուսով սպասէ,

Ամենայն օր աղերսել եմ հաւատացելոց Փրկչին,
Մնաս բարով, քեզ յանձնում եմ տիեզերքի Արարչին,
Երբ մուրազաչոր մնացինք—խորհուրդներս անկատար,
Հողիս մարմնից բաժանւելիս, նոր թող կտամ քեզ՝ անդին:

Այս ասելով աջ ու ձախ մօիկ տուեց և վերադարձաւ արքունիք: Բայց Հիւրմիւզ շահի թագուհին, սրանց ճիգ ու ջանքի և նպատակների մասին ստոյգ տեղեկութիւններ առնելով, բոլորը մանրամասն կերպով հաղորդեց շահին:

Իսկ շահը նրան այսպէս պատասխանեց. — «այս մեր Հիւսրավը, ահա կրկնում եմ, Շիրինի սիրուց ձեռք վերցնէ ու նրանից հեռու մնալ ինչ լաւ բան կը լինի: Որովհետեւ նրանք իսկապէս կը մեռնին ու միմեանցից ձեռք չեն վերցընի—չեն բաժանուի»:

Թագուհին այս խօսքերը շահից լսելով, իսկոյն Հիւսրավի խնամակալին մօտը կանչելով պատուիրում է, որ գնալ հնարներ մտածէ, ճիգ ու ջանք թափէ, արքայորդուն կատարելապէս համոզէ ու հասկացնէ, որ այդ անօգուտ ու վնասակար սիրահարութիւնից ձեռք վեր առնի:

Այժմ խնամակալը դարձաւ եկաւ, շատ փոխութիւնից ձեռք վերցնէ, որովհետեւ գլուխ գալու բան չէ... եւ կարծես թէ մի քիչ էլ աջողութեցաւ իւր ձեռնարկութեան մէջ: Ապա վերադառնալով շահի մօտ ասաց. — «Տէր թագաւոր, Հիւսրավ արքայորդուն թէեւ մի կերպ համոզեցի, գործի եղելութիւնը հասկացրի նրան... բայց Քարհատի գըլխին մի խաղ խաղալու, և այս բանը յօգուտ արքայորդուն հեշտութեամբ գլուխ բերելու համար, մի միտք եւս յղացել եմ... միայն թէ նախապէս քեզնից իրաւունք ու թոյլտուութիւն եմ խնդրում, իմ նախամտածած միջոցը գործադրելու և նպատակի հասնելու համար»:

Երբ խօսքը վերջացուց, շահը առանց խորհելու ու երկար մտածելու, թէ ինչ էր այդ նենգաւորի գործադրելիք միջոցը յօգուտ արքայորդուն, իսկոյն նրան իրաւունք տուեց մտածածը անթերի կատարել:

Այժմ այդ նգովեալը տուն վերադառնալով, հանդերձները փոխեց—պառաւ կնոջ կերպարանք մտաւ, հետը մի աման կերակուր վերցուց, ու ձեռքը մի գաւազան բռնած, դողդոջուն ոտքերով ու տքտքալով ուղղակի Ֆարհատի մօտ եկաւ և արհեստական ու շինծու կերպով լաց կոծ ու աղաղակ բարձած, հեկեկալով ու արտասուալի աչքերով հարցուց. — «Ֆարհատ, որդիս, արդեօք այս սարը ինչ նպատակով—կամ ո՞ւմ համար ես շրջում—տակնուվրայ անում ու զուր տեղը կեանքդ փչացնում»:

«Շիրինիս համար» պատասխանեց միամիտ Քարհատը:

«Ախ, լուսս քուանար, լեզուս պապանձուէր, ոտքերս
կոտորուէին ու ծնկներս ծալուէին, որ ես չգայի այստեղ,
որդիս, ասաց այդ անիծեալ ջատուկ... Հիմա երբ Շիրինի
ապարանքի մօտից անց էի կենում, ներսից մի սարսափելի
լաց ու կոծի ձայն հասաւ ականջիս... Արգեօք քնչ կայ,
քնչ է պատահել, երբ ինձ ու ինձ խոկում ու մտածում էի.
Յանկարծ մին էլ տեսայ, որ ննջեցեալի հոգու հացի բա-
ժիններ են բաժանում... «Այո քնչ բան է», երբ զարմա-
ցած հարցրի, ինձ պատասխանեցին թէ,— «հապա չես ասի,
մայրիկ, այս գիշեր խղճալի Ֆարհատի սրտի սիրելի և հոգու
ցանկալի Շիրինը վաղճանուեցաւ, որի համար հոգու հաց
ենք տալիս...» Եւ ահա այսպէս պնակներով բաժինները
բաժանում էին, ու այժմ ինչպէս տեսնում ես, որդիս, մի
պնակ էլ ինձ տուին... Ափսոս, հազար ափսոս, թէ քեզ,
սիրելի որդի Ֆարհատ, և թէ այն շուշանագեղ ցաւալի Շի-
րինին... ան» ասաց ու պապանձուած լեզուն լռեց:

Անփորձ ու հոգսերի մէջ տրորուած Ֆարհատը, այս
անսպասելի ու աղէտալի լուրը այն անիծեալ ու խարդախ
կնոջից լանկարծ լսելուն պէս, մի ակ քաշեց ու «իմ այսքան
տարուան կրած նեղութիւններս ու տանջանքներս զո՞ւր
անցկացան, ափսոս ու վայ ինձ» ասելով, մնաց կիսականգան
ու մուրճը ձեռքից վայր գցեց... Իսկ այն անիծեալ ջատուկ,
երկիւղից մի կողմ քաշուած, քարաժայռի տակից ծածուկ
մտիկ էր տալիս, թէ իւր հաղորդած սուտ լուրը ինչ հե-
տեանք կունենայ:

Ողորմելի Ֆարհատը, ուշքի գալով ու ինքն իրան առան-
ձին մնալով, և համարեա խելակորոյս.— «անուշիկ Շիրինը
ձեռքիցս թռնելուց յետոյ, այլևս կեանքն ու աշխարհի վա-
յելչութիւններն ինչո՞ւ են պէտք... առանց Շիրինի քնչ
կանեմ կենդանութիւնը... այսուհետեւ ինչո՞ւ են պէտք արևը,
լուսինը, աստղերը, հազարաւոր բոյսն ու տունկը և գու-

նագեղ ու հոտաւէտ ծառն ու ծաղիկը...» ասելով, սրտի-
խորքից բռնկած հնոցի բոցի նման մի ակ քաշեց և հե-
տեալ սրտամորմոք երգը երգեց.—

Կորաւ աշխատանքս, մեռան յոյսերս,
էլ սիրունիս այս աշխարհում չկայ, չէ,
Թօթափեց ծաղիկս, թռումեց բոյսերս,
էլ ինձանում կենդանութիւն չկայ, չէ:

Արևս խաւարեց, լուսինս մարաւ,
Առկայծեալ նուաղ յոյսս հիմնովին կորաւ,
Սրտիս ամուր աշտարակը նոր բլաւ,
էլ շինելու ոչ մի հնար չկայ, չէ:

Քաղցրախօս սոխակս նետահար արին,
Անբաղդ չոր գլուխս խփեցին բարին,
Վարդս խլին—բաժանեցին օտարին,
Նրանից փայ—բաժին ինձի չկայ, չէ:

Լաց, շատ օրերս դու լաց, ո՞վ անբաղդ Քարհատ,
Գիշեր ցերեկ լաց ու ողբս յուսահատ,
Այս աշխարհը թող տուր, գնա անապատ,
էլ քեզ համար անուշ ձիրին չկայ, չէ:

Երբն աւարտելուց, յետոյ, անմիջապէս ձեռքի ծանր
մուրճը դէպի վեր—օդի մէջ գցեց ու գլուխը տակը բռնեց:
Մուրճը գլխուն ընկածի պէս, գազաթը ջախջախեց և նոյն
ժամայն արդար ու անմեղ հոգին աւանդեց ամենաբարի
Հօր Աստուծոյ ձեռքը:

Մեռաւ տարաբաղդ Ֆարհատը... Իսկ այն անիծեալ
ջատուկն հազիւ թէ Ֆարհատի այս դուրսեան մէջ ընկնիլը
տեսաւ չը տեսաւ, իսկոյն աճապարեց գնալ շահին աւետիք

ու աչքալոյս տալու, որ իւր գործած չարութեան ու եղեռնագործութեան փոխարէն մեծամեծ պարգևներ ստանայ:

Այս բոլորն ու տխուր լուրը ամենից առաջ Գիւլբայազը լսեց և արտասուքն աչքերին մօտեցաւ Շիրինին և առանց ծածկելու պարզաբար ասաց.— «Տիրուհիս, քոյ սիրական Պարհատը այս աշխարհը թողել, հանդերձեալն է գնում... նա արդէն մեռել է...»:

Այս տխուր ու անսպասելի համբաւից, Չիրինը իսկոյն կայծակնահար եղաւ, նուաղեցաւ և անշնչացած վայր ընկաւ... Յետոյ ջուր սրսկելով երեսին ու կուրծքին մի ժամից հազիւ հազ կարողացան ուշքի բերել:

Սթափուելուց և ուշքի գալուց յետոյ, սեալաչակ Շիրինը լացակրկնած ասաց.— «Մինչև որ իմ աչքովս չը տեսնեմ, թէկուզ բոլոր աշխարհն էլ որ ասէ ու վկայէ, դարձեալ չեմ հաւատայ»:

Այս խօսքերից յետոյ, առանց ժամանակ կորցնելու, նստաւ պատգարակի վերայ ու Գիւլբայազի և ուրիշներին հետ միասին ճամբայ ընկան դէպի Պարհատի աշխատած տեղը:

Ճանապարհին Շիրինը Գիւլբայազին տխուր դէմքով ասաց.— «այս գիշեր շատ եմ աղօթել ու խնդրուածք արել... բայց թէ որ ես էլ մեռայ, սիրելի Գիւլբայազ, ինձ մի մոռանար աղօթքներդ մէջ յիշելու... Հանդերձներս մի պատգարակի վրայ դրած կը ներկայացնես հօրաբորջս—Մէհմինա գշխոյին... Մէկ էլ, որ իմ դիակս Պարհատի գերեզմանին շատ մօտ կը թաղէք, որ գոնէ կարօտներս միմեանցից հանդերձեալում առնենք... Ահա այս է իմ վերջին խօսքս ու անմոռանալի կտակս քեզ...»:

Երբ հասան որոշուած տեղն ու Շիրինը իւր սիրելու հսկայ և լեռնանման արիւնշաղախ մարմինը գետնի վրայ տարածուած տեսաւ, իսկոյն պատգարակից վայր իջաւ և լաց ու կոծ անելով, այսպէս սկսեց ողբալ.— «Ով իմ սիրոյ գոհ,

անուշ սիրական Պարհատ, այս ունայն աշխարհը թող տալով, հանդերձեալն ես գնում, այսչափ էր մեր ճակատագիրը, այսքան ժպտաց բաղդը մեր երեսին. աշխարհումս այսքան կարճ ու խաւար էր մեր օրն ու արեւը... Միթէ այս կուրացած աչքերովս այդ լուսնանման մարմինդ արիւնաթաթախ պիտի տեսնէի. միթէ քոյ ողբն ու սուգը այս պապանձուած լեզուովս ես պիտի անէի. միթէ այս օրհասական վիճակն ու դառնութիւնը մեզ արժանի ու վայել էր... Ահ, անողոք ճակատագիր, խաբուսիկ յոյս և սև բաղդ. ամենքդ էլ անիծեալ լինիք, յաւիտեան անիծեալ...»:

Այս սրտակոտոր կարճ ողբն ասելուց յետոյ՝ սիրահարին յատուկ եռանդով հետեւեալ սրտառուչ երգն էլ ասաց.—

Արևս մութ ամպերի տակ ծածկուեց,
Արշալոյսս շամանդաղով պատեցաւ,
Լուսապայծառ հորիզոնս խաւարեց,
Յաւիս վերայ նոր նոր ցաւեր բարդեցաւ:

Սոխակս դադարեց անուշ երգելուց,
Վիրաւորս լռեց խոր հառաչելուց,
Անբաղդ սիրահարս անվերջ սգալուց,
Քանդի բաղդի չար անիւր թարս դարձաւ:

Երիտասարդ չեղած՝ շուտով ծերացայ,
Աշխարհի փառքերը իսպառ մոռացայ,
Ախուլախի մէջը ես տապալկուեցայ,
Դեռ լոյսը չը բացուած՝ երեկոյացաւ:

Այսուհետև կեանքը ինչո՞ւ պէտք կգայ,
Յրբ անուշ Պարհատս, էլ ինձ մօտ չի գայ,
Չիրին, քեզի համար խնդութիւն չկայ,
Խնամքով փայփայած կեանքդ կարճացաւ:

Պատմողներն ասում են, որ իբր թէ Շիրինը իւր ծոցում դաշոյն ունէր պահած: Իւր սիրելու անժամանակ մահը ողբալուց յետոյ, իսկոյն դաշոյնը ծոցից հանելով, դաստակը դնում է նրա կրծքին ու ինքը սուր ծայրի վերայ այնպէս թափով ընկնում, որ դաշոյնի ծայրը սիրտը խրուելով ու թիկունքից դուրս գալով, արիւնը սրտից ճալթքում է գուրս... Ինքը անմիջապէս մեռնում է ու մարմինը արեան մէջ շաղախուած՝ վեր ընկած է մնում սիրեկանի դիակի մօտ: Հէնց այդ վայրկենին սրտատոչոր Գիւլբայազը հետեւեալ կսկծագին տողերն է ասում.—

Երկու սիրահար կեանք տուին—
Միմեանց համար զոհ գնացին,
Նպատակի դեռ չը հասած,
Վատ քսութեան մատնուեցին:

Երկը գոյնը թօթափեց,
Երբ անպարտ մահը նկատեց,
Սոխակը վարդենուն նստած,
Սիրահարի երգ գեղգեղեց:

Չուշանագեղ սիրուն Զիրինն,
Գնաց գտաւ իւր Փարհատին,
Մուրազը այն կեանքում տուաւ,
Հասրաթ չը թողեց իւր սրտին:

Աչքերիս լոյսը խաւարէր,
Ձոյգ ծաղկանց այդպէս չտեսնէր,
Պատճառը լաւ օր չտեսնի,
Հոգին դիւաց բաժին բերէր:

Ողբա՛ Գիւլբայազ, դու ողբա՛,
Անմեղ տատրակաց ողբն ասա՛,
Քանի որ դեռ կենդանի ես,
Սրանց գովէ ու ափսոսա:

Մի քանի վայրկեան յետոյ, արտասուալից աչքերով և այս տողերն է ասում.—

Երկու սիրահար կեանք տուին մէկը միւսի համար,
Դատաստանի օրը նրանց՝ ողորմիր Տէր բարերար:

Այս տողերն ասելուց յետ, Գիւլբայազն ինքն էլ սկսեց լաց ու կոծ անել և դառնապէս ողբալ նրանց ջահիլ ջիւան ու ծաղիկ հասակը:

Այնուհետեւ, սիրելի ընթերցող, այդ երկրում մեծ ու փոքր մարդ չը մնաց, որ այս երկու թշուառ ու տարաբաղդ և անժամանակ սիրոյ զոհ գնացած տատրակների վերայ անհնարին կերպով և դառնապէս չը լար, չը ողբար ու չափսոսար:

Նրանից յետոյ, Հիւրմիւզ շահն էլ, որ մասամբ իրան մեղաւոր էր ճանաչում այս գործի մէջ, եկաւ ու այդ կիսամուրազ նահատակների վերայ սաստկապէս լաց եղաւ ափսոսաց ու դարձաւ գնաց:

Երբ մէջտեղը առանձնացել էր ու մարդիք թողել գնացել էին, այն նգովից արմատ վհուկ կինը, այն սատանայի արքանեակ աղախինը...—«Գնամ նրանց մէկէլ տեսնեմ տեսելով, դիմեց դէպի սարը...

Բայց այդ միջոցին թփերի ու մացառների պուրակների միջից մի կատաղի առիւծ դուրս պրծնելով վրայ վազեց ու մի ակնթարթում այդ անիծեալ ջատու վհուկին յօշոտեց ու պատառ պատառ արաւ... Կարծես նախախնամութիւնից նախապատրաստուած լինէր այս խիստ արժանաւոր պատիժը, այդ չարահոգի ու անիծապարտ կնոջ համար:

Այնուհետեւ այդ երկու դժբաղդների մարմինները, Շիրինի արած կտակի համաձայն, միմեանց շատ մօտ թաղեցին։ Իսկ Հիւրմիւլը շահը նրանց հոգու փրկութեան համար, աղքատ քաղաքացոց շատ տուրք—սղորմութիւն տուեց ու մեծամեծ բարիքներ արաւ, որ իւր յանցանքը մի կերպ քաւէ։

Ասում են որ սրանց գերեզմանների վրայ մի մի գեղեցիկ վարդենիք բուսան։ Եւր աճում, զօրանում, փթթում են, ու այն է որ ճղները միմեանց պէտքէ փաթաթուին ու ողջագուրուին, մէջներից մի դժնիկ փուշ դուրս գալով, արգելում ու թույլ չէ տալիս, որ նրանք միմեանց մօտենան,

Սրանց գերեզմանների վերայ, նոյնպէս ասում են, մի գմբեթաւոր շիրիմ է կանգնեցրած, որը մինչեւ այսօր դեռ կանգուն մնում է... և ուր սիրահարները ուխտ գնալով, իրանց կեանքի երկարակեցութեան ու նպատակներին և իղձերին հասնելու համար ջերմեռանդօրէն աղօթում են։

Այս այսպէս լինելով հանդերձ, Գիւլբայազը, Շիրինի կտակին համաձայն, նրա պատմութեանները մի սգապատ պատգարակի վերայ դրած սև բեհեզով (աթլազ) ծածկեց և ուղարկեց Մէհմինա դշխոյին, որ իւր ամակ—աշխատանքը նրան հալալ անէ։

Իսկ Մէհմինա դշխոյն, Շիրինի արնաթաթախ շորերը տեսնելով, աչքերը սևացաւ, սիրտը տակնուվրայ եղաւ, գլխին կանանչ ու կարմիր ձիւն մալուց, և իսկոյն երեսը ձեռքերի մէջ ծածկեց ու հեկեկալով այս տողերն ասաւ —

Ափսոս, հազար ափսոս, իմ անուշ ձիրին,
Մեծամիտս մուրազաչոր թողի քեզ,
Հանդերձներդ կարմիր ներկած ինձ բերին,
Ախ, յիմարս սրտախուտոր թողի քեզ։

Յանցապարտ եմ քո անաջին—մեղաւոր,
Ինչով քաւեմ իմ մեղքերը բարդաբարդ,

Ո՞վ կտայ ինձ, իմ պատիժն արժանաւոր,
Աստ տեսնեմ, անուշ քնքուշ սիրուն վարդ։

Աւագորեալ ցեղը անիծեալ լինի,
Որ մեծամիտ բարքերն է սնուցանում,
Ամբարտաւան մարդն ինչու է պիտանի,
Յարաժամ չարիքներ է ծնուցանում։

Դշխոյ, երերեալ—տատանեալ մնաս յարաժամ,
Դու ես պատճառ թանկ ձիրինիդ կորստեան,
Կարճամիտ արարքով անպուժ—անխնամ,
Ձեռնամուխ եղար Փարհատի անպարտ արեան։

Այս ասելով, սկսեց կոկծագին լաց լինել. և Շիրինի տենչանքից ու փափաղից խելքը թռցրած, մնաց ապուշ և խելագար։ Իսկ արքունիքում գտնուողները, բոլորը սևեր հագած, ամբողջ քառասուն օր սուգ պահեցին... Շիրինի հանդերձներն էլ գանձարանում զետեղեցին, որ երբեմն իբրև սրբութիւն կամ մասունք, այնտեղից դուրս էին բերում ուխտի համար, և ջերմեռանդ հաւատացեալները նրանցով իրանց աչք ու երեսները սրբում էին։

Ահա այսպէս, յարգելի ընթերցող, Շիրինի ու Քարհատի արկածալից հեքեաթը սկզբից վիշտ ու անձկութիւնով սկսուեց և սուգ ու շիւանով վերջացաւ։

Թարգմանչի մօտ վաճառվում են նաեւ իւր արդէն լոյս
սեսած հետեւեալ երկասիրութիւններից—

- 1—Տաղեր ու Խաղեր—հարուստ ժողովածու երգերի— չորս բա-
ժանմունքով (սակաւաթիւ) 60 կ.
- 2—Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից—էմինեան ազգագրական
ժողովածու (սակաւաթիւ) 1 ը.
- ✓ 3—Դահար Միրզի և Զօհրա խանումի հեքեաթը հայերէն և թուր-
քերէն երգերով (սակաւաթիւ) 30 կ.
- 4—Ուղեցոյց Անի քաղաքի և շրջակայ աւերակաց—(ճանապարհ-
հորդների համար) 20 կ.
- ✓ 5—Աշըղ Ղարիպի հեքեաթը հայ. և թուրք. երգ. (սակաւ.) 40 կ.
- 6—Զուարճալի զրօսարան կամ կրթական վիճակախաղեր
- 7—Լէյլու և Մաճնունի հեքեաթը հայերէն երգերով 30 կ.
- ✓ 8—Շիրինի և Ֆարհատի հեքեաթը հայերէն երգերով 30 կ.

Տպագրութեան համար պատրաստ են

- 1—«Հազարան Բլբուլ» լիակատար երգարան—10 բաժանմունքով:
- 2—«Առասպելական ստեր»:
- 3—«Աւարայրի պատերազմը»—ողբերգութիւն երեք արարուածով:
- 4—«Անիի կործանումը»—ողբերգութիւն երեք արարուածով:
- 5—«Արնոտ Լեւոնի կամ Սասունցիք»—դրամա երեք արարուածով:
- 6—«Էնիշէրիններ»—կոմեդիա երեք արարուածով:
- 7—«Ով կարգա—նա մարդա»—մանկական թատրոն:
- 8—«Ղարսեցոյ քէֆը»—կատակերգութիւն (Ղարսի բարբառով):
- 9—«Յարթին Ափարի ճաշարանը»—կատակ. (Ղարսի բարբառով):
- 10—«Գոռնազգեստ զայլը» կամ «Ժամանակակից ժլատը կատա-
կերգութիւն:
- 11—Մեր պապերի ու մամերի բժշկական «Աղօթքները»:

Տպագրել ցանկացողները կարող են դիմել մեզ
հետեւեալ պարզ հասցէով—

Александровъ

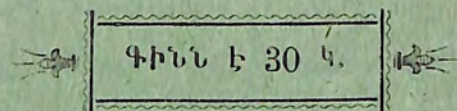
Александръ Мхитарянцъ

22818
aw

2093
23378

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

„Քեարամի և Ասլու“ հեքեաթը — (սպառուած)	
„Շահ-Իսմայիլի“ — . . . (սպառուած)	
«Դահար-Միրզայի» — . . . (սպառուած)	
«Աշղ-Ղարիբի» հեքեաթը	40 կ.
Այբենարան պատկերազարդ	5 կ.
✓ „Քեօռօղլու — (Հասան-փաշայի) հեքեաթը	25 կ.
✓ „Լէյլու և Մաճնունի“ հեքեաթը	30 կ.
„Շիրինի և Փարհատի“ հեքեաթը	30 կ.

Մամուլի սակ են եւ հետգիտէ լոյս կհետնեն Աղէֆ. Միսիրար-
եանցի հետեւեալ ինքնուրոյն եւ քարգման. աշխատարանն.

- 1) Հին և նոր ճարտարագիտութիւնը Շիրակում և գրացի գաւառ
ներում. — պատկերազարդ.
- 2) Կրթական ոտանաւոր Հանելուկներ.
- 3) Դահար-Միրզայի հեքեաթը Բ. ապագրութիւն.
- 4) Աշղ-Ղարիբի հեքեաթը Բ. ապագրութիւն.
- 5) Սարէն-Ճօրէն, Քարէն-քօրէն — ութը հատ ժողովրդական հեքեաթ-
ներ, առանց երգերի.

Գոռմարով գեղղներին առանձին զեռչ կը շինի.

Դիմել — Александропол

Типография А. М. Малхасянца.

3 100
30

3000

H Apr
H 3-5149a